

Wielewaal

TWEEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT
SEPTEMBER 1994 JAARGANG 60
AFGIFTEKANTOOR ANTWERPEN X

Wielewaal

VLAAMS TIJDSCHRIFT VOOR
NATUURSTUDIE - SEPTEMBER 1994

INHOUD

- Bescherming Vlasrootputten -
H. Mees en J. Winckelmans..... 145
- Otters in Vlaanderen - *Koen Van Den Berge*... 149
- Een nieuwe diersoort..... 153
- Voor u gesprokkeld - *R. De Fraine en
H. Franckx*..... 154
- Verenigingsberichten 157
- Landschap De Liereman..... 161
- Activiteitenkalender 165
- Van Aalscholver tot Zeis..... 170
- Goed om te weten..... 177

Foto omslag: Vlasrootput Smissen te Sint-Amands
(foto: K. Grolus)

Administratie: De Wielewaal vzw
Graatakker 11 - 2300 Turnhout
Tel. 014/41 22 52 ('s maandags gesloten)
Fax 014/43 96 51

Hoofdredacteur G. Luyts

Lidmaatschap en abonnementen
België: 600 F - Nederland en Luxemburg: 900 F
KNNV-leden: 800 F - Andere landen: 1.000 F
Giro: 000-0319785-73.

Ieder lid van De Wielewaal ontvangt het tweemaandelijks tijdschrift WIELEWAAL en het trimestrieel tijdschrift ORIOLUS.
Wielewaal-leden kunnen "Natura" ontvangen tegen een gereduceerd tarief van fl. 27,50 per jaar.

Verantwoordelijke uitgever: G. Luyts, Turnhout

Gedrukt op chloorvrij papier

Realisatie:
ODYSE b.v.b.a., Turnhout
Tel. 014/41 66 39 - Fax 014/43 62 05

BESCHERMING VAN VLASROOTPUTTEN IN KLEIN-BRABANT

H. Mees en J. Winckelmans

De vlasteelt was een van de eerste nijverheden in ons land. De wieg van het vlas (*Linum usitatissimum* - Vlasfamilie, Linaceae) stond 5.000 jaar vóór Christus in Egypte; mummies met vlasweefsels omwonden zijn hiervan een duidelijk bewijs.

In onze streken werd reeds lang voor de Romeinse overheersing vlas geteeld. Rome was een groot afnemer van het Gallische linnen. Het linnen van de Morinen was zeer gevraagd op de Romeinse markt, het werd ook wel eens als zeildoek gebruikt. Bij elk Gallisch hof hoorde ook een vlasaard (vlasakker), waarvan de oppervlakte de grondbelasting bepaalde.

Het voornaamste centrum van de toenmalige vlasnijverheid in Gallië was het gebied dat later Vlaanderen en Artesië zou omvatten. Van de 16de tot de 19de eeuw werd de linnennijverheid, de hoofdnijverheid in Vlaanderen.

Tijdens de middeleeuwen moesten vele boeren een bestaan vinden op een kleine landoppervlakte; door vlas te telen en zelf tot linnen te verwerken kon een hogere opbrengst bekomen worden. Het ganse gezin werd hierbij ingeschakeld. Het begon met het zaaien, het wieden, het slijten (het oogsten), het roten, zwingelen, hekelelen en eindigde 's winters met het spinnen en weven van het linnen.

Niets van de vlasstengel ging ook maar verloren, het gesponnen garen ging naar de wever. Deze maakte van het fijnste het „lijflinnen“, terwijl het grofste werd gebruikt voor het vervaardigen van graan-, meelzakken en „draagkieren“, de alledaagse werkkledij. Van de klodden weefde hij „drolsarijen“ voor de bedsteden van de kinderen.

De sterkste klodden gingen naar de zeeldraaier en de lemen of de afval van de stengel werd gebruikt om het vuur van de oven aan te maken. Het lijnzaad werd naar de slagmolen gebracht; de lijnolie welke hieruit vrijkwam werd dan weer gebruikt voor de verlichting, de afval hiervan was het „lijzemeel“ voor de veestal.

De oudste kernen bevinden zich in Henegouwen, met steden als Bergen, Aat, Edingen, Lessen en Zinnik.

In Vlaanderen was vooral de Mandelvallei, met Tielt als centrum, de koploper. Later kwam het land van Aalst, tussen Dender en Schelde, het Land van Waas en de Brugse polders. In de Kempen en Limburg werd het vlas vooral geteeld voor het lijnzaad.

In het Land van Waas, Dendermonde en Klein-Brabant verdween eerst de weverij zodat deze streken zich nog enkel op het telen van het vlas toelegden. Zij hadden ook de ideale bodem-

gesteldheid, vlas vraagt immers een vruchtbare leem-, zandklei- en niet te zware kleigrond.

De komst van de Leierote rond 1750 verplaatste de vlasnijverheid naar de streek van Kortrijk, die uitgroeide tot eerste vlasplaats van Europa.

Het roten

Het roten was een zeer belangrijk proces in de vlasbewerking, het heeft tot doel de vezel aan de buitenkant van de stengel los te weken. Hiervoor bestonden verschillende werkwijzen.

Het veld- of dauwrotten

Het vlas werd na het oogsten op een wei uitgespreid en geregeld met een stok omgedraaid; dit duurde naargelang de weersomstandigheden 3 tot 7 weken.

Het roten in stilstaand water (blauwrotten)

Het vlas werd in een gegraven put gestopt, nadien bedekt met takken elzehout, om vervolgens met modder en stenen te worden bedekt. Door de aanwezigheid van looistoffen in het elzehout krijgt het gerote vlas een mooie blauwe kleur. De duurtijd varieerde van één tot drie weken. Dit was zowat het vuilste boerenwerk dat men zich kon voorstellen.

Het rivierrotten

Hierbij wordt gebundeld vlas in rootbakken rechtopstaand gestapeld, deze bakken werden dan te water gelaten met „hekkestenen“ verzwaard en aan de oever vastgeketend. De Leie en de Mandel bleken hiervoor uiterst geschikt, door hun traag debiet en de afwezigheid van kalk en ijzer in het water. De duurtijd schommelde tussen de 7 à 10 dagen.

Het Leierotten werd in 1943 verboden, wegens de ondraaglijke reukhinder.

Het kunstmatig roten

Na de eerste wereldoorlog begon men het vlas in grote betonnen rootbekkens te roten, in de kamers werd het vlas rechtopstaand in twee lagen gestapeld. Hierdoor liet men gedurende drie à vijf dagen water van ongeveer dertig graden circuleren; in tegenstel-

Vlasrootput „De Kluys“ te Bornem met Gewone waterranonkel..

Foto: Koen Grolus

Vlasrootput „Smissen“ te Sint-Amands.

Foto: Koen Grolus

ling met de andere rotingswijzen vroeg dit een grote investering, maar het was wel de vlugste manier.

Na het roten werd het vlas in de typische *kapelletjes* te drogen gezet. Nu diende de stengel gebroken, *brakelen* genoemd. Vervolgens werd het *gezwingeld* om de houtachtige deeltjes uit de vezel te verwijderen. Na het zwingelen volgde het *hekelen*, hierbij wordt het vlas over een al of niet grove kam getrokken en is nu klaar voor de spinnerij.

Wat zijn vlasrootputten?

Onze voorouders rootten hun vlas in stromend water. Door de opkomst van de steden rees er een conflict tussen de boeren en de stedelingen, die hun water bezoedeld zagen. Het water had bovendien een kwalijke geur en dode vissen dreven rond... waar hebben we dat nog gehoord?

Op 21 juni 1725 werden de steden in het gelijk gesteld en het roten in beken en rivieren werd verboden. Zodoende moest de toevlucht gezocht worden in andere rootwijzen. Veel keuze bleef de vlassers echter niet. Ofwel kon men „dauwrotten“, ofwel het „blauwrotten“

of meer bepaald roten in putten. Het dauwrotten is wellicht de oudste vorm.

Het grootste voordeel van de werkwijze was, dat het werk in de stille winterperiode kon gebeuren. Het nadeel was dat dit vlas niet voor industriële doeleinden kon worden gebruikt.

In het Land van Waas, de streek van Torhout, Dendermonde en Klein-Brabant werd het vlas in stilstaand water geroot. Deze putten zijn in het Land van Waas ongeveer drie meter bij drie, en één meter diep. Zeer dikwijls waren het er twee tot drie bij elkaar met een sluizensysteem aan elkaar verbonden.

In het Klein-Brabantse hebben deze putten meestal de vorm van een fles, waarbij de „flessenhals“ met een beek is verbonden en makkelijk met graszoden kon afgedicht. Na elke root diende het water immers afgelaten.

Bij de oude hoeven werd tevens geroot in de omwalling.

Wat erg typisch is voor deze rootputten, is de aanwezigheid van elzen aan de oever. De elzentakken werden boven het vlas gelegd, de bladeren hiervan gaven de vlasvezel een mooie staalblauwe kleur.

Maar hoe ging men te werk?

In tegenstelling tot de andere rootwijzen, wordt er hier groen vlas verwerkt. Na het slijten wordt het vlas direct in de rootput gelegd. Hoe rechter het vlas, met de toppen omhoog wel te verstaan, hoe beter voor de vezel. Dit lijkt logisch, omdat op die manier de hardere bovenkant beter kan genieten van de warmere bovenlaag in het water.

Om deze reden moest de put voldoende diep zijn. Het vlas mocht immers niet in het slijk liggen, het moest vloten in het water.

Uit gesprekken met vlassers in Klein-Brabant blijkt echter dat hier de bussels plat in het water werden gelegd, daarboven kwamen graszoden en slijk om het geheel te verzwaren. Deze rootwijze duurde zowat zes à tien dagen. Indien het echter even te lang in het water bleef, was het waardeloos. Daarom haalde de vlasboer twee à drie keer daags een halm uit het water: kwam de vezel los van het stro dan was het vlas „geroot“.

Nu kon het uit de put worden gehaald. Dit was zoals reeds vermeld het vuilste boerenwerk dat men zich kon voorstel-

len. Eens uit het water, werd het vlas opgestuikt om te kunnen uitlekken om dan in rijen te worden uitgespreid om te kunnen drogen.

Het aldus verkregen vlas had een mooie blauwachtige „tinnekleur“ en was zeer gezocht voor de fijnste producten, het was echter minder sterk dan het gele vlas uit de rivierroot.

Voor wie dit ganse proces en nog zoveel meer levensecht wil bewonderen, kunnen wij een bezoek aan het Vlasmuseum in Kortrijk sterk aanbevelen.

Nieuwe functies

In Klein-Brabant verdween de vlasteelt na de Tweede Wereldoorlog. Van de vlasrootputten zijn er echter nog restanten te zien in het landschap: tussen Bornem, Puurs en Sint-Amunds bevinden er zich nog een 75-tal.

Hun oorspronkelijke functie is verloren gegaan, maar momenteel hebben ze er nieuwe bijgekregen:

Historisch

De vlasrootputten dateren van vóór 1850, we vinden de meeste zelfs terug op kaarten uit de achttiende eeuw.

Landschappelijk

Door hun typische vorm en ligging zijn ze kleine landschapselementen die samen met populierenbosjes, knotwilgrijen en elzenkanten het uitzicht van het landbouwgebied van Klein-Brabant bepalen.

Ecologisch

Uit een onderzoek in 1990 uitgevoerd door de Vlaamse Landmaatschappij en de UIA, Departement Biologie, in samenwerking met onze Wielewaalafdeling en de Dienst Leefmilieu Bornem, bleek dat de oude rootputten heel wat te bieden hebben voor de natuur.

Ze vormen broedplaatsen voor Wilde eend en Waterhoen. De aanwezige elzenbegroeiing en knotwilgen herbergen Grasmus, Bosrietzanger, Heggemus, Gekraagde roodstaart, Steenuil... De aanwezige slikrandjes vormen voedselplaatsen voor Blauwe reiger, Oeverloper, Witte en Gele kwikstaart, Kievit, Oeverloper.

Door het plaatsen van salamanderfuiken werd nagegaan welke amfibieën de plassen bewonen: Groene en Bruine kikker, Gewone pad en Kleine watersalamander werden aangetroffen

(naast Drie- en Tiendoornige stekelbaarsjes, Geelgerande watortor). De putten zijn dus belangrijk als voortplantingsplaats voor deze dieren.

Ook de plantengroei bleek dikwijls goed ontwikkeld te zijn. Er werden aardige soorten genoteerd zoals Waterviolier, Witte en Gele waterkers, Gewone waterranonkel, Gewone waterbies.

Op het vlak van ecologische functies kunnen we stellen dat de putten, naast het bieden van een leefwereld voor hoger vermelde dieren en planten, belangrijke schakels zijn in een ecologisch „water“-netwerk. De vlasrootputten in combinatie met het beken- en slotensysteem vormen belangrijke „verbindingswegen“ voor organismen binnen het Klein-Brabantse landbouwgebied.

Groene eilanden bewaren

Het is duidelijk dat deze groene eilandjes in een zee van cultuur een onzeker bestaan leiden. Vele van deze oude rootputten worden gebruikt als stortplaats voor puin, plastic, boomstronken, oude fietsen, prikkeldraad enz.

Ook zonder stortactiviteit zouden ze op de duur verdwijnen, gewoon omdat ze van zichzelf dichtslibben en veruigen tot bosjes.

Om de vlasrootputten te bewaren is er maar één oplossing: zorgen dat er open water blijft. De dichtgestorte of geslibde putten dienen een ruiming te krijgen, de nog open putten moeten bewaard worden.

Hoe gaat dit nu verwezenlijkt worden in Klein-Brabant?

Ruilverkaveling: redding van de rootputten?

De meeste putten zijn geconcentreerd tussen Bornem en Sint-Amunds. In dit gebied was van 1985 tot 1993 de Ruilverkaveling Klein-Brabant in uitvoering (ca 1.500 ha).

De bezorgdheid van onze afdeling was groot: wat zou er van het landschap worden, wat zou er met de vlasrootputten gebeuren? Zouden ze nu definitief volgestort worden om zo doende de kavels te vergroten?

Er werd een lijvig dossier samengesteld: alle bestaande én verdwenen rootputten werden opgezocht aan de hand van oude kaarten, luchtfoto's en gesprekken met landbouwers; Jos

Winckelmans maakte van elke put een fiche met foto, kaartje, plaatsnaam, geschiedenis, enz. een ecologische fiche bevat gegevens over dieren en planten, de beschaduwings, de diepte, de verontreiniging, alsook aanbevelingen voor beheer.

Inmiddels was de bal ook aan het rollen gegaan bij de Vlaamse Landmaatschappij (uitvoerder van de ruilverkaveling) die de hogervernoemde inventarisatie uitvoerde. Ook bij de gemeente Bornem werden fiches opgesteld over de aanwezige poelen.

Meteen waren de nodige schakels gelegd om een plan uit te werken voor het behoud van de vlasrootputten.

De lange lijst van rootputten werd geordend naar belangrijkheid en in samenwerking met de gemeentebesturen van Bornem en Sint-Amunds overgemaakt aan de Vlaamse Landmaatschappij, met het verzoek deze putten te herstellen en te behouden om hun belangrijke historische, landschappelijke en natuurlijke waarden.

Dit had als positief resultaat dat bij de uitvoering van de ruilverkaveling een tiental vlasrootputten werden opgenomen in de zogenaamde „Maatregelen van Landinrichting“; deze maken het mogelijk om binnen een ruilverkaveling gronden te reserveren voor beplanting, natuurbehoud en recreatie.

Diverse andere putten werden geruimd en werden toebedeeld aan de aangrenzende gebruikers/landbouwers ofwel opgenomen bij het openbaar domein; en vergeten we niet dat verschillende putten uiteindelijk toch

verdwenen zijn bij de ruilverkavelingswerken.

Bij de definitieve neerlegging van de ruilverkavelingsakte (eind 1993) werden de vlasrootputten, behorende tot de maatregelen van landinrichting, overgedragen aan de gemeenten; zij hadden zich immers geëngageerd voor het behoud ervan.

De gemeente Bornem besliste om het beheer zelf te doen, terwijl de gemeente Sint-Amunds een beheersovereenkomst afsloot met De Wielewaal. Deze overeenkomst betreft naast vier vlasrootputten ook een canadabosje en een hooiland van 1,2 ha. Dit hooiland is merkwaardig genoeg ovaalvormig, lager gelegen dan de omliggende percelen en vanuit het midden vertrekt een kruisvormig slotensysteem. De historie

Vlas roten omstreeks de eeuwwisseling. (Reproductie: Jos Winckelmans)

Bemerk op de voorgrond de zware stenen die bovenop het vlas werden gelegd om het onder te dompelen; rechts staan Zwarte elzen waarvan de takken eveneens bovenop het vlas werden gelegd, dit zorgde voor de blauwe kleur.

van deze mysterieuze weide kon nog niet achterhaald worden.

In een tweede overeenkomst worden binnenkort de overige (20-tal) putten in beheer gegeven aan De Wielewaal. Het betreft de putten die bij de ruilverkaveling opgenomen werden in het openbaar domein. Het past hiervoor de gemeente Sint-Amands hartelijk te danken.

De aankoop van een vlasrootput

Eind 1993 kreeg De Wielewaal afdeling Klein-Brabant de kans één van de mooiste vlasrootputten te verwerven, nl: deze behorend bij de Kluishoeve te Bornem. Er werd niet gearzeld, want een vroegere mislukte aankoop van de rootputten „Den Pluk-af“ te Sint-Amands leerde ons dat dergelijke putten snel omgetoverd worden tot visvijvers met bijhorend chalet.

De vlasrootput „De Kluys“ doet zijn nieuwe functies (historisch, landschappelijk, ecologisch) alle eer aan. Hij is de groeiplaats van Gewone wateranonkel, Gele waterkers, Gele lis, Zwanebloem en de voortplantingsplaats van de Gewone pad. Bovendien ligt hij langs het natuurleer-

pad „Het Breeven“ waardoor er belangrijke educatieve mogelijkheden zijn.

Project Vlasrootputten

De herwaardering van de vlasrootputten wordt een heus project voor De Wielewaalafdeling Klein-Brabant. In de eerste plaats omwille van hun belang voor natuur en landschap in het landbouwgebied, maar zeker ook omwille van de zo gewenste „verweving“ van natuur en landbouw. Het grootste deel van de vlasrootputten is immers privé-eigendom gebleven, hun toekomst zal afhangen van het respect dat de landbouwer ervoor kan opbrengen. Heeft hij er wat aan dat het „ecologische stapstenen“ zijn, of kweekplaatsen voor padden en „puiten“? Zegt het hem iets dat het overblijfselen zijn van het landbouwverleden van Klein-Brabant?

Onze afdeling wil hieraan werken door:

- contacten te leggen met gebruikers/landbouwers van aangrenzende percelen;
- het aangaan van beheersovereenkomsten voor rootputten in privé-eigendom;

- het maken van een folder of brochure over de vlasrootputten in Klein-Brabant.

Literatuur

Lindemans, P., 1952. *Geschiedenis van de landbouw*. 2 delen, De Sikkell, Antwerpen. Museumgids van het Vlasmuseum te Kortrijk. Winckelmans Jos. *Vlas, het vergeten gewas*. Informatieblad Wielewaal Klein-Brabant, 1991, nr. 3.

Herwig Mees,
Kloosterstraat 11, 2880 Bornem.

Jos Winckelmans,
Madeliefjeslaan 15, 2880 Bornem.

OTTERS IN VLAANDEREN ?

Koen Van Den Berge

De Otter is de laatste tijd 'in', en mag zich verheugen in een vaste plaats binnen de internationale top-tien van aandachtsoorten. Binnen het gamma van bewustmakingsacties en -programma's inzake natuur- en milieubescherming is hij ook in Vlaanderen een vertrouwde verschijning geworden. Als pluchen knuffel in groene winkels, als snoezig-guitige hoofdrolspeler in kinderboekjes, als ornament op kalenders en ander drukwerk, als symbool zelfs voor een heus 'otterplan' in de IJzervallei. Het is ooit, nog niet zo lang geleden, anders geweest. Niet dat het de Otter voorheen aan aandacht ontbrak - alleen: de boodschap was anders. Guerre à la loutre. Destructions des loutres. Mort aux loutres... Het zijn slechts enkele van de talrijke kopjes van artikels en korte berichten die ten overvloede in oude jaargangen (eerste helft deze eeuw) van jagers- en vooral visserstijdschriften te vinden zijn.

Beschrijving

De Otter *Lutra lutra* is de enige vertegenwoordiger in Europa van de onderfamilie der otters (waartoe bv. ook de uit natuurfilmen bekende Zeeotter behoort), te situeren binnen de familie der marterachtigen. Tot deze familie behoren, voor wat Vlaanderen betreft, ook de Bunzing, de Wezel, de Hermelijn, de Boom- en Steenmarter, en de Das.

Inzake algemene habitus beantwoordt de Otter zeer goed aan het typische marterprofiel. Het is een relatief groot, hoofdzakelijk bruin-grijs dier, met een totale lengte van 80 tot 140 cm, waarvan 30 tot 50 cm voor de staart.

Deze laatste is zeer krachtig ontwikkeld en heeft de vorm van een langgekeerde kegel. De overgang van achterlijf naar staart is dan ook vloeiend, en niet, zoals bij onze andere marterachtigen of knaagdieren, duidelijk afgescheiden van het lichaam.

Otters hebben krachtig ontwikkelde, korte poten, met zwemvliezen tussen de tenen. De vacht is bijzonder dicht en daardoor ook perfect waterdicht.

Leefwijze

Otters zijn uitstekende zwemmers en duikers. Zowel lichaamsvorm als leefwijze zijn perfect aangepast aan het aquatisch milieu. Het hoofdbestanddeel van hun voedsel bestaat dan ook uit vissen (80 tot 90 %), slechts aangevuld met wat amfibieën, zoetwaterongewervelden, en af en toe een vogel of zoogdier. De basisvoedselsoort is veelal Paling.

Hoewel de Otter zijn voedsel hoofdzakelijk in het water bemachtigt, is hij niet echt een waterdier te noemen zoals bv. de Muskusrat. Zo verplaatst hij

zich zelden echt in het water, maar verkiest daarvoor het land - meer bepaald de oever van beken en rivieren. Meanders in waterlopen worden bv. typisch over land 'afgesneden'.

Otters zijn territoriale dieren, die een zeer groot gebied benodigen. Een volwassen mannetje bezet al gauw een vijftiental kilometer waterloop met bijhorend hinterland van kleinere beken en eventueel vijvers en depressies. Het dubbele is evenwel niet uitzonderlijk, terwijl zelfs al gevallen geconstateerd werden waarbij veertig kilometer waterweg werd gebruikt. Binnen het leefgebied van één mannetje bezetten één of twee wijfjes kleinere gebieden.

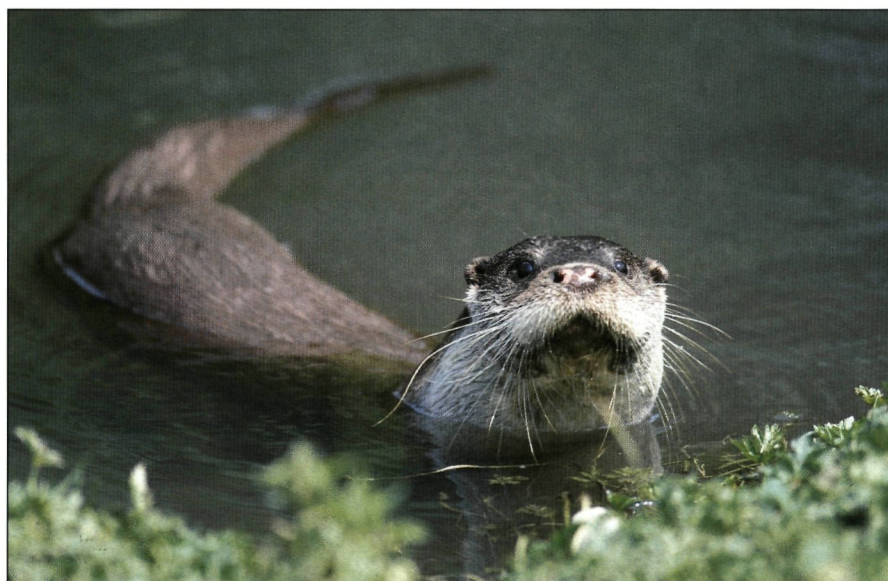
Gaat het om vijvers en meren, dan draagt de benodigde oeverlengte al gauw vier tot zes kilometer.

Zoals bij veel territoriale zoogdieren geven ook Otters hun aanwezigheid aan soortgenoten te kennen via een

anaal secreet ('ottergeil') en via hun uitwerpselen ('spraints'), die daartoe beide op specifieke plaatsen worden gedeponeerd.

De voortplantingscapaciteit is vrij gering: per worp worden doorgaans slechts één tot drie (eerder uitzonderlijk tot vijf) jongen geboren. Deze blijven ongeveer een jaar lang bij hun moeder; ondertussen vinden geen andere worpen plaats.

De jongen worden geboren in een hol, dat soms zelf gegraven wordt, maar vaak ook een bestaande natuurlijke ruimte is die wat wordt aangepast. Heel typisch wordt het gevonden onder uitgespoelde wortelstelsels van oude bomen aan de rand van het water, of bv. ook in zeer grote, oude holle wilgen. Bij gebrek hieraan worden ook bovengrondse nesten gemaakt, zoals in dichte riet- en zeggevegetaties. Een belangrijke voorwaarde is steeds een

De Otter, ons grootste roofdier met een typisch marterachtig profiel

Foto: J. De Meester/NCBR

uitgesproken rustige ligging. Behalve om jongen te werpen, benodigen Otters binnen hun leefgebied verschillende goed beschutte slaapplekken - zo mogelijk zijn dit holen - om de dag door te brengen.

Dit veronderstelt een regelmatig weerkerend patroon van sterk structuurvormende elementen in de onmiddellijke nabijheid van de waterlopen of vijvers.

Overigens moet voldoende dekkinggevende vegetatie, zoals hoge ruigtekruiden en struikgewas tot aan of tot in het water, of bomen met laag overhangende takken, de dieren in grote delen van hun leefgebieden de mogelijkheid geven ongezien in of uit het water te gaan (cf. ook de grootte van het dier).

Mort aux loutres !

Als visetend roofdier heeft de Otter van oudsher op gespannen voet geleefd met vroegere generaties. Hij werd er onverbloemd van beschuldigd dagelijks zijn eigen gewicht (ca. 10 kg) aan vis te eten (een meer dan tienvoudige overdrijving), en aldus 'ware ravages' aan te richten onder de visstand. Hij werd alom tot 'gesel van het zoete water verklaard' en daarom genadeloos vervolgd.

België bleef in deze niet achter. Het

K.B. van 9 juli 1889 stelde een niet on aanzienlijk bedrag op zijn kop - of beter op zijn rechtersvoerpoot.

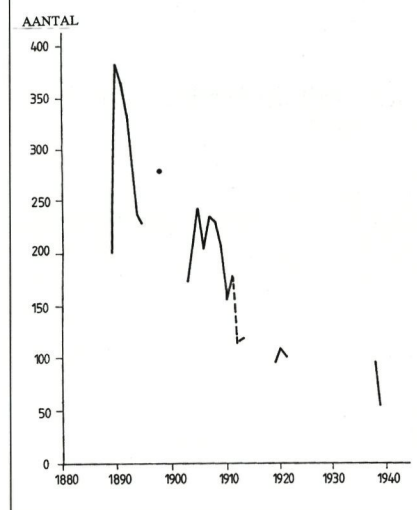
Vissersverenigingen voegden er hun eigen premies aan toe. Anderen stelden vooral veel belang in zijn waardevolle pels, en beschouwden de premie als een toemaatje.

Voor het bekomen van de premie diende de aanvrager de nodige papieren in te vullen; daarbij moest onder meer ook de datum en de plaats van doding worden genoteerd. De registratie van deze premies werd aldus een belangrijke bron van informatie inzake de historische verspreiding. Hoewel de statistieken van dit premiestelsel slechts fragmentair werden bewaard, kunnen zij toch gebruikt worden als betrouwbare maatstaf voor de evolutie van de otterstand.

Rond de eeuwwisseling werden jaarlijks ruim driehonderd van dergelijke premies uitgereikt. Omgerekend kwam dit voor het gehele land neer op gemiddeld één gedode Otter per jaar per (10 x 10) km². Op basis van de hoger gegeven ecologie van de soort (lage natuurlijke dichtheid, specifieke biotoop-eisen), kan gesteld worden dat statistisch beschouwd zowat elke otterfamilie moet zijn getroffen.

Figuur 1 geeft de evolutie van het jaarlijks aantal uitgekeerde otterpremies.

Fig. 1. Evolutie van het jaarlijks aantal uitgekeerde otterpremies in België (stippellijn: geëxtrapoleerde aantallen).

De grafiek vertoont een onmiskenbaar dalend verloop, waarbij het aantal van het laatst bekende jaar slechts 14 % bedraagt van het beginaantal, vijftig jaar voordien.

De afname verloopt gefaseerd: na een vrije val in de eerste periode, treedt gedurende het eerste decennium van deze eeuw min of meer een stabilisering op (een periode waarbinnen het jaarlijks aantal otterpremies schommelt tus-

Visrijke waters met een structuurrijke oeverbegroeiing zijn onmisbaar voor de Otter.

Foto K. Van Den Berge

sen 170 en 260); vanaf 1911 komt dit aantal niet hoger meer dan 120, wat minder is dan één derde van het begin-aantal.

De teloorgang van de waterhoek

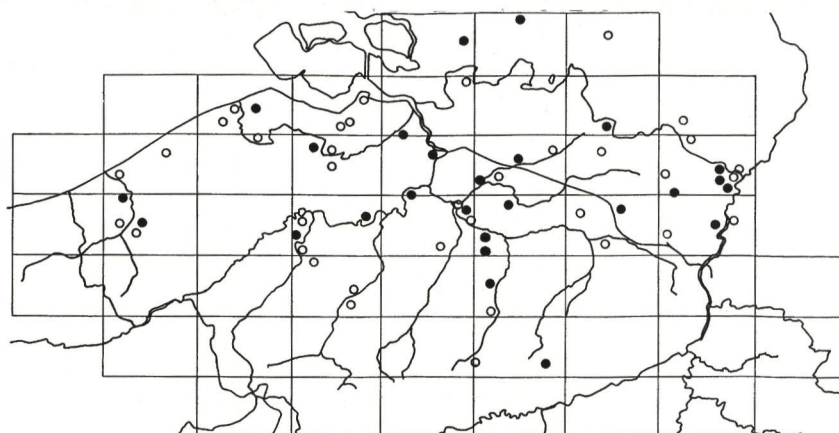
Vanaf 1940-'50 dienden andere bronnen geraadpleegd te worden om de evolutie in de otterstand te reconstrueren: verspreide literatuurgegevens, algemene enquêtes, en specifieke consultaties bij oud-ottervangers, jachtwachters e.d.

De Otter leek, bij het begin van deze periode, nog vrij algemeen te zijn, hoewel hun aantallen duidelijk waren verminderd ten opzichte van de eerste helft van de eeuw. Dat deze bestandsafname minstens op lokaal vlak reeds merkbaar was, kon afgeleid worden uit enkele anekdotische maar toch wel frappante getuigenissen, die het 'laatste exemplaar van de streek' reeds in de jaren twintig situeerden.

Analoog aan Wallonië, verdwijnt de Otter in Vlaanderen op de meeste plaatsen in het begin van de jaren zestig. Slechts enkele verspreide en heel kleine populaties bleven over.

De oorspronkelijke populatie, reeds gedecimeerd door het premiesysteem, kreeg de genadeslag onder de vorm

Fig. 2 Waarnemingsplaatsen van Otters in Vlaanderen en aangrenzende gebieden vanaf 1980 (raster volgens de topografische kaarten van het N.G.I.)

● : betrouwbare waarneming (zie ook tekst)
○ : waarneming onder voorbehoud

van een steeds toenemende watervervuiling en, in meer algemene zin, door verlies van geschikte leefgebieden.

De watervervuiling resulteerde niet alleen in een rechtstreeks verlies aan voedsel door het verdwijnen van het visbestand, maar verminderde er vooral ook in hoge mate de kwaliteit van. Residuen van persistente pesticiden (vooral gechloreerde koolwaterstoffen), maar ook hoges dosissen zware

metalen en PCB's worden door de Otters via hun voedsel geaccumuleerd en maken hen ziek en onvruchtbaar.

Daarnaast kan, zoals bleek op basis van diverse meldingen, bewuste doding - inmiddels illegaal - zeker niet als onbelangrijke doodsoorzaak worden beschouwd.

De extreem-lage populatiedichtheid schijnt min of meer gestagneerd geble-

Foto: J. De Meester/NCBR

In schril contrast met de ziedende oorlogsverklaringen werden jonge Otters niet altijd onverbiddelijk afge- maakt. Een enkele keer werden zij 'getemd' en, naar analogie met de valkerij, bij het vissen ingezet.

Foto archief NCBR

ven te zijn tot de jaren zeventig en het begin van de jaren tachtig (figuur 2).

Het moet echter sterk worden benadrukt dat de verspreidingsgegevens zoals voorgesteld in figuur 2, niet al te optimistisch mogen worden geïnterpreteerd. De 'betrouwbare waarnemingen' suggereren, hooguit, de plaatsen waar het voorkomen van een Otter werd vastgesteld door toevallige waarnemers. Nergens konden evenwel bij nacontrole deze waarnemingen met zekerheid worden bevestigd, laat staan dat permanente aanwezigheid ergens kon worden aangetoond. Het heeft dan ook weinig zin het aantal Otters in Vlaanderen te gaan schatten.

De laatste jaren raakten slechts nauwelijks een handvol 'betrouwbare' waarnemingen bekend. Voornamelijk op basis van uitsluiting van andere soorten, wordt de mogelijkheid dat het daarbij om een Otter ging, aannemelijk beschouwd.

Afgezien van deze eventuele geïsoleerde of zwervende individuen, moet er evenwel van uitgegaan worden dat de Vlaamse otterpopulatie in feite is uitgestorven.

Oproep !

Alle gegevens - zowel (heel) oude als recentere - over het voorkomen van Otters in Vlaanderen en aangrenzen-

de gebieden zijn nog steeds welkom bij de Nationale Campagne Bescherming Roofdieren, Postbus 98 2180 Ekeren 1, of rechtstreeks bij ondergetekende.

Voor wat recente gegevens betreft toch even speciale aandacht voor het volgende. Zichtwaarnemingen van levende Otters zijn heel zeldzaam, en haast altijd puur toevallig. Een Engelse onderzoekerster die reeds ca. twintig jaar - beroepsmatig - Otters inventariseert (o.m. in gebieden waar de soort het nog vrij goed doet), gelukte het slechts drie maal een dier zelf te zien te krijgen (waarvan één keer door er speciaal voor op de loer te gaan liggen)...

De ervaring leert dat men vaak meent een Otter te zien, maar dat het in werkelijkheid gaat om Amerikaanse nertsen of Minken (ontsnapte exemplaren uit pelsfarms), Beverratten, of zelfs Muskusratten. Deze drie soorten leven eveneens in en bij het water.

Zichtwaarnemingen van een levend dier kunnen derhalve alleen als betrouwbaar worden beschouwd wanneer het betreffend dier voldoende duidelijk kon worden gezien, en de waarnemer vertrouwd is met de andere genoemde diersoorten. Uitsluiting op basis van de afmetingen (een Otter is het grootst) is weinig bruikbaar wegens de mogelijkheid dat het over een nog niet volgroeide Otter kan gaan.

Bij vondst van dode dieren (bv. verkeers- of verdrinkingslachtoffers - cf. visfinken, of bijvangst bij muskusratbestrijding) is het van kapitaal belang het dode dier bij te houden en er zo snel mogelijk melding van te doen.

Als betrouwbaarste criterium voor otteraanwezigheid geldt vooral het vinden van de spraints (die op opvallende plaatsen worden gedeponneerd - bv. een grote steen of gevallen boom in het water, ter hoogte van de samenvloeiing van twee waterlopen, onder brugjes,...). Zij zijn onmiskenbaar op basis van de vele visgraten en -schubben die er in zitten, en aan de specifieke, zoetige, levertraanachtige geur. Otterinventarisaties gebeuren in de regel altijd aan de hand van deze spraints.

Een ander betrouwbaar spoor zijn pootafdrukken, die relatief groot (diameter ca. vijf cm) en typisch asymmetrisch zijn; afdrukken van de zwemvliezen zijn haast nooit duidelijk. Het vinden van dergelijke sporen is echter van toevalligheden afhankelijk (geschikt substraat, gepaste weersomstan-

digheden), en meestal slechts door specialisten interpreteerbaar.

Alle andere sporen, zoals wissels, glijbanen, vraatresten e.d. zijn op zichzelf géén betrouwbare aanwijzingen.

Literatuur

- Libois, R.M., 1983. *Animaux menacés en Wallonie. Protégés nos mammifères*. - Duculot, Gembloux, 176 p.
- Metsu, I., & K. Van Den Berge, 1987a. *Inventaris van historische en recente verspreidingsgegevens van de otter Lutra lutra L. in Vlaanderen en aangrenzende gebieden*. - Rapport I over de otter in België/Vlaanderen, Gavere, NCBR, 287 p.
- Metsu, I., & K. Van Den Berge, 1987b. *Evolutie van het bestand van de otter Lutra lutra L. in Vlaanderen en aangrenzende gebieden*. - Rapport II over de otter in België/Vlaanderen, Gavere, NCBR, 140 p.

Koen Van Den Berge,
Breedstraat 4 - 9660 Brakel

GEZOCHT

Gezocht: deelnemers voor ornithologische reis naar Marokko, periode eind januari, begin februari 1995. K. Tops, tel. 014/88 05 82, na 18 u.)

WETENSCHAPPERS ONTDEKKEN EEN NIEUW ZOOGDIER

*Twee jaar na het ontdekken van de Vu Quang oryx (*Pseudoryx nghetinhensis*) in het Vu Quang natuurreservaat in Noord-Vietnam, vinden wetenschappers van het Vietnamees Ministerie van Bosbeheer en van WWF - World Wide Fund for Nature - een nieuwe hertesoot.*

Het is uiterst zeldzaam dat op korte tijd in eenzelfde gebied twee nieuwe soorten ontdekt worden. Vóór deze ontdekkingen werden deze eeuw slechts vijf nieuwe grote zoogdieren ontdekt. Hoewel deze ongekende soort reeds vorige maand ontdekt werd, kon genetische analyse slechts enkele dagen geleden het bestaan ervan bevestigen. Verdere onderzoeken worden verricht met het oog op het vinden van andere ongekende soorten.

Wetenschappers hebben deze nieuwe hertesoot de naam Reuzenmuntjak gegeven, vanwege het feit dat hij anderhalve keer groter is dan het grootste gekende muntjakhert (*Muntiacus muntjak*). Een van de andere kenmerken van de Reuzenmuntjak is het lange gewei (20 cm) dat, in tegenstelling tot dat van de andere muntjakherten, meer gebogen dan gekromd is. De kuif, die zich bij andere muntjakherten op het voorhoofd aan de basis van het gewei bevindt, ontbreekt bovendien bij de Reuzenmuntjak. Zijn gewicht kan variëren van 40 tot 50 kg.

Genetische analyses van huidstalen, die onderzocht werden in het Zoologisch Instituut van de Universiteit van Kopenhagen in Denemarken, tonen aan

Foto: WWF

dat de Reuzenmuntjak zich duidelijk onderscheidt van andere reeds gekende muntjaks uit dezelfde streek. Verdere onderzoeken zullen het verwantschap met andere hertesooten aantonen.

Er werd nog geen "levend" specimen gevonden maar 19 trofeeën van deze nieuwe soort werden opgemerkt bij jagers, waar in mei 1992 reeds trofeeën

van de Vu Quang oryx (met de inheemse naam *sao la*) werden ontdekt. De Reuzenmuntjak is, na het wilde varken, één van de meest bejaagde soorten voor zijn vlees. Zo werden tussen juli '93 en januari '94 in een bepaalde streek ongeveer 15 tot 20 dieren gestroopt, wat duidt op een relatief veel voorkomende soort.

"We zijn zeer opgetogen dat een gemeenschappelijk Vietnamees/WWF onderzoeksteam een nieuwe zoogdiersoort ontdekte in het Vu Quang natuurreservaat, dat van zeer groot belang is voor inheemse soorten", verklaarde Mr Nguyen Quang Ha, Vietnam's Minister voor de Bossen.

De Vietnamese regering besliste, na het ontdekken van de Vu Quang oryx, om het reservaat uit te breiden van 16.000 naar 60.000 ha, en er de jacht en exploitatie te verbieden. WWF steunt de bescherming van het reservaat door o.a. een verbinding tot stand te brengen tussen dit reservaat en het 100.000 ha tellende Phu Mat reservaat, dat er 125 km ten noordwesten van gelegen is, en ook andere grote zoogdieren herbergt, zoals de Aziatische olifant, de Tijger en de Gaur (een wild rund).

Mededeling van WWF-België

Foto: WWF

voor u gesprokkeld

Samenstelling: R. De Fraine en H. Franckx

Bronnen: *Ardea* 81/2, *British Birds* 87/6, *British Wildlife* 4/1, *Charadrius* 30/1, *Der Falke* 1993/10 & 11, *Der Ornithologische Beobachter* 90/4, 91/1, *Die Vogelwarte* 37/3, *FdC Aves* 94/3, *Ringling & Migration* 14/3.

- * Twee Amerikaanse ornithologen hebben in Maromiza (Oost-Madagascar) een nieuwe zangvogelsoort ontdekt die waarschijnlijk tot de Sylviidae behoort.
- * Sommige Futen uit Nederland, België, Duitsland en Denemarken trekken weg uit hun broedgebieden in zuidoostelijke richting en overwinteren op de grote meren in centraal Europa (voornamelijk in Zwitserland, Oostenrijk en Frankrijk). Een andere groep trekt zuidwest en overwintert langs de Noordzee en in het Kanaal: langs de Nederlandse, Belgische en Franse kust, op de Nederlandse meren en in Zuidwest-Engeland. Het aantal Nederlandse Futen dat in Nederland overwintert, is in de loop van der-

tig jaar met meer dan de helft toegenomen.

- * Reeds 133 in Groot-Brittannië geringde Noordse pijlstormvogels werden gemeld uit Brazilië, 14 uit Uruguay, 13 uit Argentinië, 1 uit de Bahama's, 2 uit de Dominicaanse Republiek en 2 uit de Antilliaanse eilanden.
- * Tijdens lemmingrijke jaren is er een goede reproductie van steltlopers en Rotganzen in Taimyr, Rusland met weinig predatie, terwijl in lemmingarme jaren het broedsucces nagenoeg nul is. Dit laatste heeft te maken met een verandering van strategie van de vliegende en niet-vliegende predatoren die tijdens lemmingrijke jaren territoriaal zijn maar bij lemmingarme jaren gaan rondzwerven. Ook

Sneeuwuielen broeden niet in lemmingarme jaren.

- * Van 1972 tot 1991 werd door het ornithologisch station van Mettnau, Zuid-Duitsland op een gestandaardiseerde manier vogels geringd. Het aantal vogels liep terug tegen een tempo van 1,5 per jaar! Het waren vooral de langeafstandtrekkers die minder werden geringd zoals Gekraagde roodstaart, Fitis, Fluiter, Draaihals, Waterrietzanger en Rietzanger. Ook standvogels als Goudvink en Pimpelmees gingen achteruit.
- * In de oostelijke Baltische Zee, op het grondgebied van Rusland, werden in 30 jaar tijd bijna 150.000 doortrekkende Sijzen geringd. Uit de hervangsten blijkt dat mannetjes noch vrouwtjes, juvenielen noch

adulten een verschillende trekstrategie hadden. Wat wel opviel, was dat er meer mannetjes (59,7% bij de adulten en 52,2% bij de juvenielen) werden geringd dan vrouwtjes.

- * Twee in Baden-Württemberg (Duitsland) geboren en geringde Slechtvalken werden recent in België gemeld. Bij vele vogels waarvan de populaties aan het uitbreiden zijn, zoals de Slechtvalk, is de trekrichting vaak de uitbreidingsrichting. In 1993 broedden er in Baden-Württemberg meer dan 200 paren. De jongste jaren werden er in België twee broedgevallen vastgesteld.
- * In een Zwitsers ringprogramma bij Alpenkauwen werden in meer dan 20 jaar 676 Alpenkauwen gekleurdingd. Deze vogels hadden een gemiddelde levensverwachting van 4,92 jaar. Een 21-jarige Alpenkauw was in 1993 nog in leven terwijl twee kauwen minstens 20 jaar werden en drie minstens 19 jaar.

- * Grauwe gorzen hebben een ongewoon paargedrag. De mannetjes zijn veel groter en krachtiger dan de vrouwtjes en paren vaak met meerdere vrouwtjes in een soort van harem-systeem. Het meest succesvolle mannetje coupleerde, tijdens één broedseizoen, met 11 verschillende vrouwtjes. In deze periode is hij er op uit om zo veel mogelijk vrouwtjes te versieren.

Rotganzen

Foto: A.C. Zwaga

Vrouwtjes bouwen het nest, leggen eieren, bebroeden deze en voederen de jongen; soms worden ze hierbij door het mannetje geholpen. Het broedseizoen van Grauwe gorzen start laat, niet voor einde mei, en loopt tot in september. Vrouwtjes brengen vaak twee tot drie broedsels groot.

* De aantallen vogels die gedood worden in staande visnetten aan de Oostduitse kust zijn aanzienlijk. In de jaren '50 was deze eendenvangst een commerciële bijverdienste - tot 200 vogels per net op één dag - nu is dit een onaangename bijvangst omdat de vogels in hun doodstrijd de netten beschadigen. Gedurende vier opeenvolgende winters, van 1989-90 tot 1992-93, werden de dode vogels verzameld. Niet alle vogels kwamen bij de onderzoeker terecht: vele kadavers werden in de zee gegooid en andere verdwenen in de kookpotten van de vissers. Liefst 5092 vogels werden verzameld in de omgeving van het eiland Usedom (Mecklenburg-Vorpommern) w.o. (alléén aantallen boven de 100) 154 Roodkeelduikers, 104 Futen, 127 Roodhalsfuten, 3807 IJseenden (in de winter 1991-92, 1851 ex.!) en 463 Zwarte zeeëenden. Men heeft niet veel fantasie nodig om vast te stellen dat de verliezen aan watervogels in dat kustgebied ontoelaatbaar hoog zijn.

* Alle vogelsoorten hebben te lijden van hoogspanningsleidingen. In de kuststreek en in de omgeving van grote waterplassen zijn het vooral steltlopers, eenden en meeuwen die door deze leidingen gedood worden. Lijsters en Veldleeuwerikken worden ook vaak als draadslacht-

offer gevonden. Om deze aanzienlijke verliezen tegen te gaan, zijn er twee effectieve beschermingsmethoden: de hoogspanningsleidingen ondergronds aanleggen of kleurrijke kunststofvlaggen of reflecterende roofvogelsilhouetten aan de leidingen aanbrengen.

* Met argusogen werd er vanuit continentaal Europa gekeken naar de Britten die zonder veel moeite vogels op hun nationale lijst zetten die hier in gevangenschap werden gehouden. Aan deze trend is nu een einde gekomen. Het Britse homologatiecomité heeft nu ernstige vragen over de herkomst van Bruine vliegenvanger, Mugimaki vliegenvanger en Siberische roodmus, soorten die recent in Groot-Brittannië werden waargenomen.

* In Wales werden twee eierverzamelaars bedacht met geldboetes van 600 Britse pond voor het stelen van eieren van Dougalls stern.

* Bij een RSPB-studie in Wales werden bij 250 paren Havik de eetgewoonten nagegaan. Naast de klassieke soorten werd ook een huiskat bij de prooien gevonden.

* De wereldpopulatie van de Zeearand wordt op 5000 broedparen geschat. Daarvan leven er 1500 koppels in Noorwegen.

* In de regio Braunschweig, Duitsland zijn Bonte vliegenvangers zelden polygaam. In een intensief onderzocht studiegebied paarde slechts 1,9% van de mannetjes met twee vrouwtjes. Gemiddeld lagen de twee nesten 60 meter van elkaar, extreme afstanden waren 530, 775 en 1750 meter.

* De in Madeira endemische Freira *Pterodroma madeira*, Europa's meest bedreigde zeevogel, heeft zijn meest succesrijk broedseizoen gehad sinds vele jaren. In 1993 vlogen 8 jongen uit. De Freira broedt uitsluitend in de hoge bergen van Madeira.

De populatie van deze stormvogel wordt geschat op 20 tot 30 paren. De soort had in het verleden veel te lijden van ratten, katten en mensen. Daarom werd een project opgericht om de broedzone te bewaken en ratten en katten te verwijderen. De tweede *Pterodroma*soort van de Madeira-archipel, de Gongon *Pterodroma feae*, komt voor op het eiland Bugio. Met een populatie, geschat op 150 tot 200 paren, is ze eveneens bedreigd. BirdLife heeft daarom een plan opgesteld om geiten en konijnen te verwijderen van de Deserta-eilanden. De Gongon graaft holen in de grond om te broeden. Geiten en konijnen verhardten tijdens het grazen de grond en maken het de stormvogels moeilijk om te graven.

* Griekenland heeft plannen om 4 dammen op te richten in de Nestos-rivier. De dammen moeten dienen voor de elektriciteits- en watervoorziening. Uitvoering van de plannen zou echter onherstelbare schade aanrichten aan het planten- en dierenleven van de Nestos-delta. Deze delta is van groot belang voor vele vogels, waaronder de Kroeskoppeliikaan en de Dwergaalscholver. Nationale en internationale organisaties vragen daarom de werken stil te leggen tot een grondig milieueffectrapport is opgesteld.

* Ondanks de tijdens de laatste 10 jaren genomen maatregelen is de kans zeer groot dat de Dunbekwulp tijdens de volgende decennium zal verdwijnen. Men schat dat er nog slechts 50 tot 200 exemplaren overblijven. Daarom werd nog een nieuw comité opgericht om bijkomende beschermingsmaatregelen uit te stippelen.

Bonte vliegenvanger.

Foto: A.C. Zwaga

* De ontoegankelijke kliffen van het nationaal park Souss Massa in Marokko herbergen de laatste broedkolonie van Heremietibissen. Het aantal wordt geschat op 400 exemplaren. De achteruitgang van de soort wordt gedeeltelijk toegeschreven aan het gebrek van geschikte broedgelegenheden. Daarom heeft een ploeg van 6 Britse bergbeklimmers dit voorjaar de randen van de kliffen verbreed en er nieuwe bijgemaakt.

* De Dougalls stern heeft in 1993 een succesrijk broedseizoen gehad in Ierland. Op het eiland Rockabil in het graafschap Dublin broedden 426 paren. Het aantal is gestegen van 194 paren in 1989, dank zij een actie van de Ierse vereniging voor vo-

gelbescherming met steun van de regering.

* Vorig jaar werden in Californië 8 Californische condors vrijgelaten in het nationaal park van Los Padres. Ze waren in gevangenschap grootgebracht. Van de vrijgelaten vogels zijn er inmiddels al 4 gestorven. De overige 4 werden naar een afgelegen deel van het park overgebracht. Bovendien werden er 5 andere, eveneens in gevangenschap grootgebracht, condors aan toegevoegd.

VOOR EEN WINTERAVOND IN DE AFDELING

Dia-reportages in overvloedprojectie met commentaar en muzikale begeleiding:

- **Shetland**, een natuurlijke keuze: prachtige zeevogelkolonies, archeologische overblijfselen, zeehonden, Otters, land en volk.
- **Noorwegen**, van Oslo tot de Lofoten: besneeuwde berg-landschappen, plantengroei van de fjells, vogelrotsen langs de kust, Potvissen in het hoge noorden.
- **Joegoslavië**, de grote meren en Montenegro: flora en fauna langs de grote meren, prachtige berglandschappen, cultuursteden, oude ooevaarsdorpen langs de Savarivier.
- **Ivoorkust**, een ander Afrika: het land en zijn bewoners, Afrikaanse markten, oude ambachten, beelden van de laatste maagdelijke regenwouden in West-Afrika.
- **Het coulissepad in Mol-Sluis**, natuur en poëzie: een reeks opnamen in een oud Kempens cultuurlandschap, poëzie in de natuur, begeleid door poëzie in dichtvorm. Een reeks die alleen maar mooi wil zijn.

Voor publiciteitsdoeleinden is voor elke diareeks een affiche, een samenvatting en achtergrondinformatie verkrijgbaar.

Info:

Stef Smet, Diepestraat 15, 2400 Mol, tel. 014/31 02 67.

Een uniek reisaanbod:

Baja California

In onze permanente zoektocht naar interessante bestemmingen ontdekten wij in een vergeten uithoek van Mexico een zonovergoten winterbestemming voor een comfortabele relaxerende natuurreis. We concentreren ons daarbij op zeezoogdieren (gegarandeerd Grijs walvissen vanaf 20 januari), woestijnlandschappen met onvoorstelbare hoeveelheden en soorten cacti, een 200-tal vogelsoorten en maagdelijke stranden in idyllische baaien. Een must voor walvisfreaks, botanici, ornithologen, natuurfotografen, zonnekloppers en amateurs van vredige rust.

Deze onbekende maar wondermooie bestemming combineert in zich de rijke, doch totaal verschillende, fauna en flora van een Oostafrikaanse bestemming, de uniciteit van de Galapagos-archipel en de paradijselijke rust van de Seychellen-stranden.

Een groot verschil: een prijs van ± 90.000 F voor een reis van 16 dagen in half pension.

Afreizen: 24/12/94 & 11/02/95. Programma's op aanvraag!

• Andere najaarsreizen:

- Natuurreis India (18/11) & Seychellen (06/11) - zie mei nr.
- Kostendelende prospectiereis naar Belize (06/11).

• 1995:

- Ecuador/Galapagos op 10 of 29/07 en 28/10.

Inlichtingen en gedetailleerde programma's te verkrijgen bij:

CLUB EXOTICA (Lic. A 5239)

Grote Markt 10, bus 1, 9120 Beveren - Tel. 03/755.47.48 - Fax 03/755.47.01

VERENIGINGSBERICHTEN

Huldiging Rik Franckx

Op 17 april 1994 werd onze ex-nationale voorzitter, doch nog steeds erevoorzitter van De Wielewaal en van afdeling Lier, gehuldigd voor zijn jarenlange onbaatzuchtige inzet voor de natuur en voor De Wielewaal in het bijzonder.

Niet minder dan 175 personen waren op dit huldigungsfeest aanwezig. De menukaart werd versierd, hoe kan het ook anders, met zijn lievelingsvogel, de Canarische kraagtrap.

Voor, tijdens en na de feestmaaltijd werd Rik geprezen door verschillende personen. Onze nieuwe nationale voorzitter Luc Meul illustreerde de enorme gedrevenheid van zijn voorganger.

Sylvester Tys (Directeur AMINAL Dienst Natuurbehoud) prees namens de overheid zijn resultaatgerichte aanpak. Marcel Verbruggen (conservator van De Zegge) accentueerde vooral de positieve inbreng tijdens de vergaderingen van de Hoge Raad voor Natuurbehoud en illustreerde eveneens dat Rik nooit 5 woorden zal gebruiken als 3 voldoende zijn. Namens de Koninklijke Maatschappij voor Dierkunde van Antwerpen (de Zoo) overhandigde hij het boek: „De lokroep van het paradijs” met een persoonlijke opdracht van Directeur F.J. Daman. Carlos Tytgat (Wielewaallid Antwerpen-Zuid en regelmatig medereiziger tijdens de vele buitenlandse Wielewaalreizen o.l.v. Rik) wist in een ongelooflijke woordenrijkdom drie typerende werkwoorden aan mekaar te rijgen die hij in Rik meende te ontdekken: „wachten... zien en knopen doorhakken”. Als voorbeeld illustreerde hij dit met de zin die volgens hem Rik kan typeren: „Wacht eens even... ik ga eens zien wat we nu moeten doen, want ik mankeer nog enkele personen...” Hij roemde Rik er eveneens voor als zijnde een natuurtalent om „inzicht te geven over hoe een probleem uitzicht krijgt”...

Uiteraard gaf Rik op zijn gekende wijze een overzicht van vele mooie, moeilijke en ludieke momenten en prees hij op zijn beurt zijn medewerkers maar vooral ook Clara, die als echtgenote en als secretaresse Rik altijd heeft bij-

Drie voorzitters: R. Franckx, G. Lacres en L. Meul

Foto: Rik Theuws

gestaan gedurende al die jaren. Rik beloofde eveneens om al zijn ervaringen en beleefde avonturen in een boek vast te leggen. We kijken er nu al naar uit. Rik wist het aanwezige publiek te boeien als geen ander.

Luc Van Gompel (huidig nationaal penningmeester) hield het „Fonds Henri Franckx” officieel boven de doopvont en las het reglement voor waardoor er jaarlijks een geldprijs zal worden toegekend aan een Wielewaalafdeling die De Wielewaal naar buiten uit het best in de kijker plaatste. Eind juni was er reeds 338.700 F gestort op het Fonds door afdelingen en individuele leden. Wij danken de schenkers voor hun sympathieke gift.

Tijdens de congreswandelingen op 29 mei 1994, op een voortreffelijke manier georganiseerd door afdeling Geraardsbergen, werd aan Rik een guldenboek overhandigd waarin een bundeling gemaakt was van de tientallen wenskaarten en felicitatiebrieven die op het Wielewaalhuis toegekomen waren. Op deze wijze wilden heel wat afdelingsbesturen en individuele leden op een persoonlijke wijze Rik bedanken voor wat hij voor De Wielewaal en voor henzelf betekende. Een aangrijpend document.

Naar goede Wielewaaltraditie groei-

de de huldigingsviering voor Rik Franckx uit tot een echt vriendenfeest.

Uit het verslag van de Raad van Beheer van 11 juni 1994

- De workshop en infonamiddag van de Kerkuilenwerkgroep i.s.m. De Wielewaal, genoten veel bijval. Er was ruime persaadacht en vele buitenlandse gasten. De Wielewaal zuivert het negatief saldo van 7.130 F aan.
- Oriolus gaat een wisselnummer aan met Scottish Birds en Irish Birds.
- De Wielewaal kocht dit jaar reeds 48 ha natuurgebied aan.
- Volgende Wielewaalreservaten verkregen het statuut van „erkend natuurreservaat”: De Bonte Klepper, Het Vossehol, De Goren.
- Op 24 september heeft „de conservatordag” plaats in Tongeren. Deze studiedag handelt over vergunningen, wildbeheerseenheden en beheersovereenkomsten. In de namiddag wordt een bezoek gebracht aan ons reservaat De Kevie (zie achterkaft)
- De Wielewaal v.z.w. opent een girorekening en een spaarrekening bij Triodos Bank (zie ook elders in dit blad).
- Vele leden en afdelingen stortten reeds hun bijdrage in het „Fonds H.

Franckx". Er kwam reeds 311.700 F binnen tot op heden.

- De Wielewaalwinkel breidt zijn assortiment uit met Aigle-hemden, -jassen en -schoenen.
- De traditionele congreswandelingen worden vanaf volgend jaar omgedoopt in Wielewaalwandeldag. Afdeling Klein-Brabant organiseert de eerste maal deze Wielewaalwandeldag op zondag 14 mei 1995.
- In het septembernummer wordt de leden de mogelijkheid gegeven om via een bestendige opdracht een reservatenfonds van hun keuze maandelijks te steunen. Het fiscaal attest voor het totale bedrag krijgen zij op het einde van het jaar.

Luc Meul.

Stedebouwwacht

Vlaanderen wacht op een trendbreuk in de ruimtelijke ordening: de open ruimte moet beschermd en hersteld worden, de stedelijke gebieden moeten versterkt worden.

Ondertussen blijft in de dagelijkse praktijk de strategie van de systematische afwijking voortduren. Het moratorium op gemeentelijke aanlegplannen (de zgn. BPA's) die afwijken van gewestplannen is versoepeld, er worden nog steeds afwijkende bouwvergunningen afgeleverd, tegen bouw misdrijven wordt niet opgetreden, op gewestplannen worden nog snel enkele hectaren industriegebied bijgetekend. Dit alles is in strijd met de krachtlijnen van het Structuurplan Vlaanderen, dat de ruimtelijke trendbreuk wil doorvoeren.

De stedebouwwacht gaat informatie verzamelen over dat misbruik en oneigenlijk gebruik van de ruimte. Door de uitbouw van een netwerk over heel Vlaanderen wil de stedebouwwacht alle lokale en regionale afwijkingen en klachten bundelen in een zwartboek. Bewoners en actiegroepen worden ondersteund om hun vragen en klachten te helpen oplossen. Bovendien worden de probleemgevallen teruggekoppeld naar de politieke wereld: parlementsleden van verschillende partijen zullen regelmatig de bevoegde politici aan de tand voelen over die problemen.

De Stedebouwwacht is een initiatief van het Forum Ruimtelijke Ordening: een samenwerkingsverband tussen de Bond Beter Leefmilieu, Bewoners in de Ruimtelijke Ordening,

Natuureservaten en de Vlaamse Federatie voor Planologie.

Iedereen die bedenkingen, bezwaren of klachten heeft over het ruimtelijk beleid, kan die doorseinen aan De Wielewaal v.z.w., Graatakker 11, 2300 Turnhout, 014/41 22 52.

De Wielewaal geeft uw gegevens door aan de Stedebouwwacht.

De Wielewaal gaat in zee met Triodos Bank

Triodos is een Nederlandse bank die sinds september 1993 ook in ons land actief is. Zij werd 14 jaar geleden in Nederland opgericht. De bank stelt zich tot doel het geld van de spaarder niet alleen zakelijk, maar ook in maatschappelijk opzicht zorgvuldig te beheren. D.w.z. dat Triodos Bank initiatieven financiert die een positieve bijdrage leveren voor het milieu en voor een rechtvaardige samenleving. Voorbeelden zijn: biologische landbouw, handel in natuurvoedingsproducten, natuur- en milieubeschermingsprojecten, milieutechnologie, welzijns- en opbouwwerk, ontwikkelingssamenwerking, kunst, onderwijs en cultuur.

Spaarders bij Triodos Bank ontvangen het driemaandelijks „Triodosbericht“. Zo blijven de spaarders op de hoogte van de investeringen die de bank met hun geld doet.

De Wielewaal v.z.w. vindt het een morele verplichting zijn spaar- en beleggingsverrichtingen via een bank te laten verlopen die haar geld ethisch belegt. De v.z.w. heeft dan ook een zichtrekening (523-0800150-72) en een spaarrekening geopend bij Triodos Bank.

In de nabije toekomst zal een verdere samenwerking met Triodos Bank onderzocht worden.

Luc Meul.

Wielewaal T-shirt

In het kader van het Henri Franckx-fonds verkoopt de Wielewaal afdeling Lier nu haar eigen T-shirt. Met de opbrengst spijzen we ons reservatenfonds.

De zwartgele Wielewaal prijkt op een witte achtergrond, rechts onderaan de afbeelding staat De Wielewaal vermeld.

Deze T-shirts zijn van 100% katoen, kleurvast en verkrijgbaar in 3 maten: XL, L, M. Ze worden verkocht aan

350 F per stuk. Let wel op: bij aankoop van 10 stuks krijgt u er een gratis.

Voor bestellingen kan u steeds terecht bij M. Vermeylen, tel. 03/481 94 79.

Onze vijfde provinciale natuurkwis

Fondswerving voor reservataankoop. Gezellig de natuur leren kennen. Niet bescheiden zijn en... meedoen!

Na het grote succes van de vier vorige edities richt Wielewaal Lier op zaterdag 29 oktober 1994 haar vijfde provinciale natuurkwis in ten voordele van het reservatenfonds. Aankopen van reservaten zoals 't Rietveld moeten immers gefinancierd worden.

Deze leerrijke kwis die in een aangename sfeer wordt opgebouwd, staat open voor ploegen tot max. 5 personen en bevat vragen over alle mogelijke disciplines van de natuur: vogels, planten, insecten, zoogdieren, amfibieën, reptielen, vissen, milieu, reservaten...

Wij verwachten uw inschrijving voor 18/10/94: 500 F per ploeg op rekeningnummer 000-0606834-02 van WA-Lier t.a.v. Y. Peeters, Antwerpsestraat 120, Lier. Voor alle inlichtingen: 03/481 94 79.

Iedere deelnemer krijgt een aandenken! Onze vijfde Provinciale Natuurkwis vangt aan om 19.30 u. stipt in de polyvalente zaal van het Sint-Gummaruscollege, Kan. Davidlaan 4 te Lier. Bewegwijzing is voorzien.

Tot dan? Vriendelijke natuurgroeten.

Bestuur WA-Lier.

Zaterdag 8 oktober: fietsactie tegen landschapsvernielingen

Steeds grotere oppervlakten van ons Vlaamse landschap vallen ten prooi aan allerlei milieuverpestende projecten. Sommige gebieden zijn daar gevoeliger voor dan andere. Om deze reden wordt deze actie opgestart om vernielingen van het rivier-ecosysteem van de Grote Nete in het daglicht te stellen.

Rivieren worden nog steeds vervuild. Gelukkig komt er stilaan verbetering in de waterkwaliteit. Rivieroever- en -valleien daarentegen worden in het algemeen brutaler dan ooit aangepakt: moerasgebieden worden op grote schaal ontwaterd, dijken worden verhoogd en verstevigd (vaak op plaatsen

waar dit niet nodig, zelfs ongewenst is), de aanleg van verharde wegen op en langs dijken of doorheen valleigebieden, het bouwen van nieuwe bruggen... in waardevolle natuurrijke milieus. Dit alles heeft zeer nefaste gevolgen voor het landschap en de natuurwaarden van het betrokken gebied.

Derhalve verzoeken wij u massaal deel te nemen aan een ludieke fietsactie, waarin toelichting zal worden verstrekt over de nefaste gevolgen van deze infrastructuurwerken in dit vallei- en natuurgebied.

De fietsactie vindt plaats op zaterdag 8 oktober. Langs landelijke wegen wordt een traject van 10 kilometer afgelegd. Het startsein wordt gegeven om 14.00 uur op de parking van Kruiskensberg (Bevel) tussen Lier en Herentals. Meer info bij Olivier Heylen op nummer 015/24 71 74.

Olivier Heylen en Dagmar De Greef.

Tentoonstelling Wielewaal Lier: vogeltekeningen Gerald Driessens

Iedere Wielewaler kent het prachtige werk van Gerald Driessens (o.a. voorpagina Oriolus). De kunstenaar met pen, potlood en penceel toont nu de originele werken (ongeveer 230 stuks) en biedt ze ook te koop aan en aangezien Gerald een echte Wielewaler is, komt er van de opbrengst uiteraard iets van in het reservatenfonds terecht!

Concrete gegevens:

Plaats: Sint-Gummaruscollege, Kan. Davidlaan 4, Lier (zelfde plaats als de Provinciale Natuurkwis).

Data: vrijdag 28, zaterdag 29 en zondag 30 oktober.

Vrijdag: opening om 20 u.: toespraken, voorstelling werk, rondleiding. Iedereen welkom.

Zaterdag: openingsuren: 10 tot 14 u.

Zondag: openingsuren: 10 tot 17 u.: Gerald geeft een praktische demonstratie hoe een werk tot stand komt. We nodigen speciaal de W-besturen en W-leden uit om dit bij te wonen.

Toegang: vrijwillige bijdrage. Info: 03/481 94 79.

Groepsbezoeken kunnen eventueel op andere uren evenwel op speciale aanvraag!

Marc Vermeylen.

Provinciale dag West-Vlaanderen

De Wielewaalafdeling Westkust organiseert op 11 september 1994 een „provinciale dag“

Programma:

- 10 u. samenkomst op de parking van het Koningsplein, De Panne.
- 10.15 u. vertrek voor de „strandwandeling“.
- 12.30 u. terug op parking.
- 12.45 u. eigen picknick in café 't Sluddertje te Oostduinkerke. Er dient wel minstens één consumptie per persoon besteld te worden. Men kan er eveneens een kleine snack bestellen.
- 13.45 u. vertrek naar Nieuwpoort.
- 14 u. samenkomst parking Halvemaanstraat bij het natuurreservaat „De IJzermonding“. Vertrek.
- 17.30 u. terug op parking en einde van de provinciale dag.

Niet vergeten: laarzen, verrekijker, loep, regenkledij of zonnehoed...

Grasduinen langs de zee

Oef, de toerist is weg! Het is opnieuw „Mare nostrum“. Onbekend maakt onbemind. Wij, Wielewalers, zijn in de eerste plaats ornithologen.

Specialisatie heeft zijn waarde, maar wij staan ook open voor al wat leeft.

Van de ongeveer dertig stammen waarin het dierenrijk wordt opgedeeld komen er elf voor op het land en zeven in het zoete water. Alle stammen hebben vertegenwoordigers in de zeeën en oceanen.

Wij als landdieren hebben vaak minder interesse voor zeeorganismen. Het leven in zee speelt zich af onder de waterspiegel. Bij eb komt een stukje zeebodem vrij en wordt er een tipje van de onmetelijke sluier opgelicht.

Met een beetje geluk ontmoeten we een garnaalkruier. Zo'n kruier brengt levend materiaal aan land. Voor hem gaat het vooral om de onvolprezen, lekkere „Grijze garnaal“, maar heel wat andere organismen kunnen we dan gemakkelijk observeren.

Keren we terug naar de eb-zone. In die bodem leven: wormen, kreeftachtigen en onnoemelijk veel kleine organismen die in de holten tussen de zandkorrels leven (= interstitiële fauna).

Thans bezoeken we de vloedlijn. Wat een rommel! Wanneer we goed toekijken ontdekken we tot twintig soorten

zeeorganismen. Het is hier zeer moeilijk om in leven te blijven. Het noodlot kan toeslaan onder de vorm van:

- begraven worden onder een laag zand;
- blootgesteld zijn aan sterke zonnestralen;
- bodemgrond waarin geen vocht aanwezig is;
- doordrenkt worden door een sproei-niveau uit zee.

Bij storm is er nu intense trek van Visdiefjes en Grote stern, die be-laagd worden door de Grote en Kleine jager. Als paradepaardjes: Dwergstern, Alk, Zeekoet, een trits Zwarte zeeënden, enz.

Welkom aan ons Noordzeestrand! Er is zeker voor elk wat wils!

René Billiau.

Natuurreservaat De IJzermonding

Een van de laatste, zoniet het laatste, slikke- en schorregebieden van België is altijd uiterst de moeite waard om te bezoeken.

Ondanks alles is het gebied er nog en straks, wanneer het gevoelig zal uitgebreid worden, wordt het een van de meest unieke reservaten van ons land.

Naast diverse zoutminnende planten die hier aanwezig zijn, vindt men er ook veel typische vogels van dergelijk biotoop zoals: Scholekster, Tureluur, Bonte strandloper, Steenloper enz.

Aansluitend bij dit gebied is er de duinreep en het strand van Lombardsijde dat praktisch altijd verlaten is.

Een wandeling op dat strand biedt ons de gelegenheid om enkele voorbijtrekkende soorten zeevogels te observeren. Op het strand zelf kunnen we diverse meeuwesoorten waarnemen samen met uitrustende stern, die dan verder trekken naar zonniger oorden. Op de golfbreker zien we waarschijnlijk Paarse strandloper en de immer fouragerende Steenloper.

Ge ziet, beste Wielewalers, deze provinciale tocht heeft heel wat te bieden en wij van de afdeling „Westkust“ kunnen jullie maar één raad geven: deelnemen!

Leopold Dewulf.

Herpetologisch symposium op 26.11.1994

HYLA, de Wielewaalwerkgroep voor reptielen en amfibieën, organiseert op

26.11.1994 in samenwerking met LI-KONA, het Instituut voor Natuurbehoud en het Regionaal Landschap Herk en Mombeek, het eerste herpetologisch symposium in Vlaanderen. Dit symposium begint om 10 uur in het Begijnhof van Hasselt. Verdere informatie vindt u in volgend Wielewaalnummer.

R. Willockx

Nationale Wielewaalreis naar Zuid-Polen van zaterdag 17 t.e.m. zondag 25 juni 1995

Programma:

Zaterdag 17 juni:

Vertrek met autocar om 7.15 u. aan Berchem-station. Over Hannover en Berlijn naar Frankfurt-Oder (grensovergang). Wandeling langs het Nieslyez-meer. Avondmaal en overnachting te Zielona-Gora. Avondwandeling in de stad.

Zondag, 18 juni:

Doorreis naar Kudowa Zdroj, voor lunch, avondmaal en overnachting. Na de middag bezoek aan het kuuroord Kudowa, waarna natuurwandeling in Gora Parkowa. Overnachting in Kudowa Zdroj.

Maandag, 19 juni:

In de voormiddag wandeling in het Gory Stolowe natuurpark. 's Namiddags bezoek aan de dorpjes Wambierzyce (basiliek) en Duszniki-Zdroj (16e eeuwse papiermolen)

Dinsdag, 20 juni:

Doorreis naar Bukowina Tatrzańska, waar wij 4 nachten zullen verblijven. Onderweg bezoek aan de visvijvers tussen Wisla en Skawa (Witoogend).

Woensdag 21 juni:

Wandeling naar het Morski Oko-meer in de Tatra. Na het middagmaal bezoek aan Zakopane (streekkaas). Met de kabelbaan naar de Kasprowy Wierb, de top van de Poolse Tatra (1985 m). (Alpenheggemus)

Donderdag 22 juni:

Bezoek aan de overbekende markt van Nowy Targ. Na de lunch bezoek aan de stad Krakow.

Vrijdag 24 juni:

Vlucht op de Dunajec-rivier. Daarna wandeling in het Pieniny-gebergte.

Zaterdag 24 juni:

Bezoek aan het Pieskowa Skala kasteel, gelegen in het Ojow nationaal park. Doorreis naar Wroclaw. Avondmaal en stadswandeling.

Zondag 25 juni:

Kortbezoek aan de bossen van Bory Dolnoslaskie. Via de autoweg door Duitsland terug naar Berchem.

Het programma werd opgesteld door Krystyna Twardus en Dirk Raes, ervaren Polenkeners. Zij zullen de reis volledig leiden. De organisatie gebeurt door Ro Travel van St. Genesius-Rode. Verplaatsingen in een luxe-bus met natuur- en Polenvideovertoningen tijdens de lange trajecten. Er zijn slechts 45 vrije plaatsen.

Prijs: 21.500 F per persoon op basis van vol pension en tweepersoonskamer. Toeslag voor een eenpersoonskamer: 2.500 F. Fooien, toegangen en reisdocumentatie zijn in de prijs begrepen.

Inschrijving door overschrijving voor 31 december 1994 van 7.000 F op postrekening 000-0319785-73 van De Wielewaal vzw, Graatakker 11 te 2300 Turnhout.

Dit wordt een reis volgens de aloude tradities van De Wielewaal.

Reisbegeleider: H. Franckx

BOEKBESPREKING

Landschapswandeling Grensmaas, de zesde in de rij!

Wat de realisatie van landschapswandelingen betreft, kan men in het Provinciaal Natuurcentrum Limburg al spreken van een echte traditie. In de afgelopen jaren kwamen in deze reeks Nieuwenhoven, Alden Biesen, Hageven, Rullingen en Bokrijk aan bod. De landschapswandelingen zijn handige gidsen voor de verkenning van een gebied, met zowel aandacht voor de cultuurhistorie als voor de natuurhistorie.

Het historisch hoogwater eind '93 heeft de Maas volop in de actualiteit gebracht. Ondanks de vele negatieve berichten rond watervervuiling en wateroverlast is een kennismaking met het Grensmaasgebied zeker de moeite waard.

De landschapswandeling laat ons toe van nabij kennis te maken met het gebied. Het boekje is zowel bedoeld voor de toeristen als voor de streekbe-

woners die wat meer te weten willen komen over de omgeving waarin zij vertoeven. Men kan kanoën op de Maas, fietsen door de dorpen, langs kanalen of op dijken. Wie vooraf of na afloop deze landschapswandeling doorneemt, zal de opbouw en het functioneren van het landschap beter begrijpen.

De brochure is geen tocht op zich. De tekst verwijst wel naar natuurlijke processen, historische informatie, reliëfvormen, en planten en dieren die ter plekke waarneembaar zijn.

De teksten zijn kort en bondig. Ze zijn rijk geïllustreerd door tekenaar en natuurkenner Pollie Gregoor. Per hoofdstukje wordt zoveel mogelijk verwezen naar een bepaald traject.

Staatsgrenzen hebben hierbij geen belang. De trajecten liggen zowel in Nederland, België als op de grens, en kunnen te voet, per fiets of per kayak afgelegd worden. Op het einde worden drie uiterwaarden kort voorge-

steld. Het zijn plaatsen die toegankelijk zijn en waar de natuur nog een kans gekregen heeft de laatste decennia.

Geïnteresseerden kunnen de landschapswandeling bestellen door 150 F (+ 30 F verzendingskosten) te storten op rekeningnummer 000-0400447-31 van het Provinciaal Natuurcentrum, Ontvangsten, Zuivelmarkt 33, 3500 Hasselt, met vermelding „LSW Grensmaas”. De brochures kunnen er ook afgehaald worden aan de info-balie (Begijnhof). In het Maasland wordt de brochure onder andere te koop aangeboden in het Bezoekerscentrum De Wissen, Maaspark te Stokkem.

Voor meer inlichtingen kunt u terecht bij het Provinciaal Natuurcentrum, tel: 011/21 02 66, of De Wissen, tel: 089/75 21 71.

Landschap de Liereman

De Liereman

Blauwborst

Wielewaal-afdeling De Wulp

Foto's: L. CUYLAERTS
Tekst: D. Geysels
L. Meul

Heide

Heideterreinen kwamen vroeger voor in grote delen van Vlaanderen. Dit heidelandschap wordt nog steeds vurig bezongen in allerlei liederen, maar in werkelijkheid is het bijna verdwenen uit ons land. Mensen denken vaak aan paarse heidevelden als er over „De Heide“ gesproken wordt.

Ze hebben dan de Struikheide voor ogen die op droge groeiplaatsen het meeste opvalt. Op vochtige, vaak lager gelegen plaatsen, is de roze Dopheide het meest aanwezig.

Heideblauwtje

Heide Van Damme

Maar het beeld is toch gevarieerder

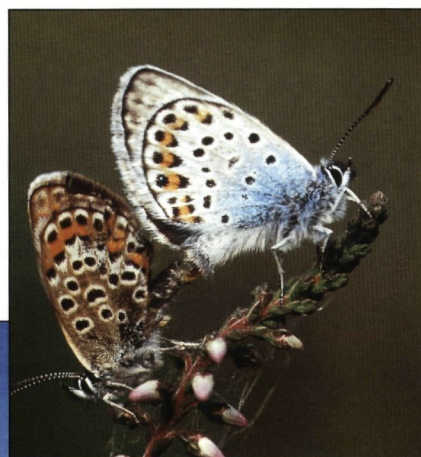
In menig heideveld vinden ook andere plantesoorten zoals Beenbreek, Gagel en Klokjesgentiaan hun plaats. Heel algemeen is het Pijpestrootje, een grassoort die langzamerhand een steeds grotere oppervlakte van onze heidevelden inneemt en daardoor een bedreiging vormt voor de zo gegeerde variatie.

Een heide kan niet zonder de mens

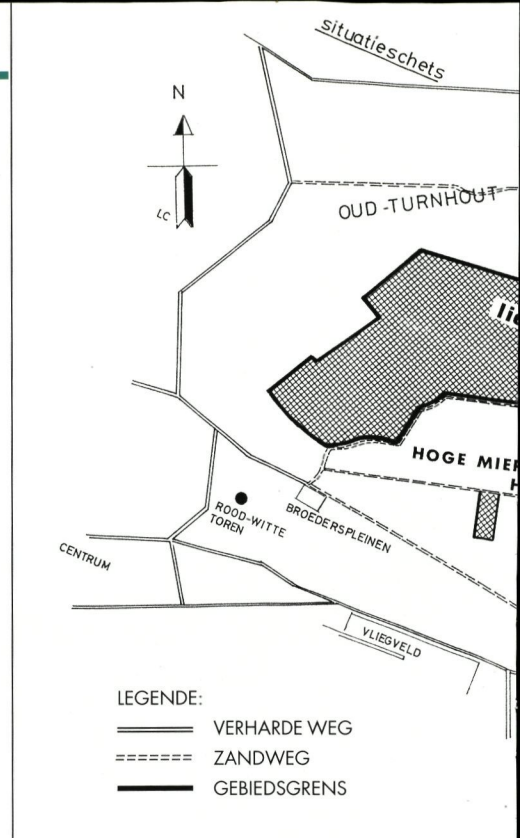
Heidevelden zijn ontstaan door toedoen van de mens. Bossen werden gekapt of platgebrand om plaats te maken voor ak-

kers. Toen de opbrengst te gering werd, liet men er het vee grazen tot de grond helemaal uitgeput was. Zo ontstonden vanaf de vroege middeleeuwen uitgestrekte heidevelden. Omdat de heideplaggen in de landbouw gebruikt werden, bleef de heide bestaan en kon ze niet verder evolueren tot bos.

Ook nu blijft een actief beheer van kapen, plaggen en begrazen noodzakelijk om de heide met haar grote soortenrijkdom te behouden.

Klokjesgentiaan

Mierenleeuw

Heidebeheer is dikwijls beestenwerk

„Ieder dier graast zoals het gebekt is.“

Heideplanten worden verdrongen door Pijpestrootje. Vroeger werden schapen ingezet om het gras te vreten en de heideplanten te verjongen. Om verdere vergrassing en opslag van bomen tegen te gaan, zijn andere diersoorten echter beter geschikt.

De keuze van Shetlandpony's was vlug gemaakt. Hun winterhardheid en hun voedselkeuze gaven de beste vooruitzichten. Door hun bijdrage zijn ondertussen typische heideplanten zoals Liggende vleugeltjesbloem en Duivelsnaaigaren teruggekeerd. De positieve resultaten van het heidebeheer met Shetlandpony's zijn reeds tot ver buiten onze grenzen bekend.

PARTNERSCHAP!

De reservatenwerking van De Wielewaal is de voorbije jaren explosief toegenomen. Jaarlijks kopen we ongeveer 100 ha natuurgebied: bossen, hooilanden, heide, moerassen, enz.

Het huidig en toekomstig voortbestaan van een veelheid van planten, vogels, insecten, amfibieën, ... is het doel van onze reservatenwerking. De planten en dieren in onze natuurreservaten zijn veilig. Elders zijn ze dikwijls bedreigd in hun voortbestaan.

Zoals u weet, is het aankopen van een gebied nog altijd de beste bescherming. Daarvoor hebben we echter uw hulp nodig want kopen kost geld, veel geld.

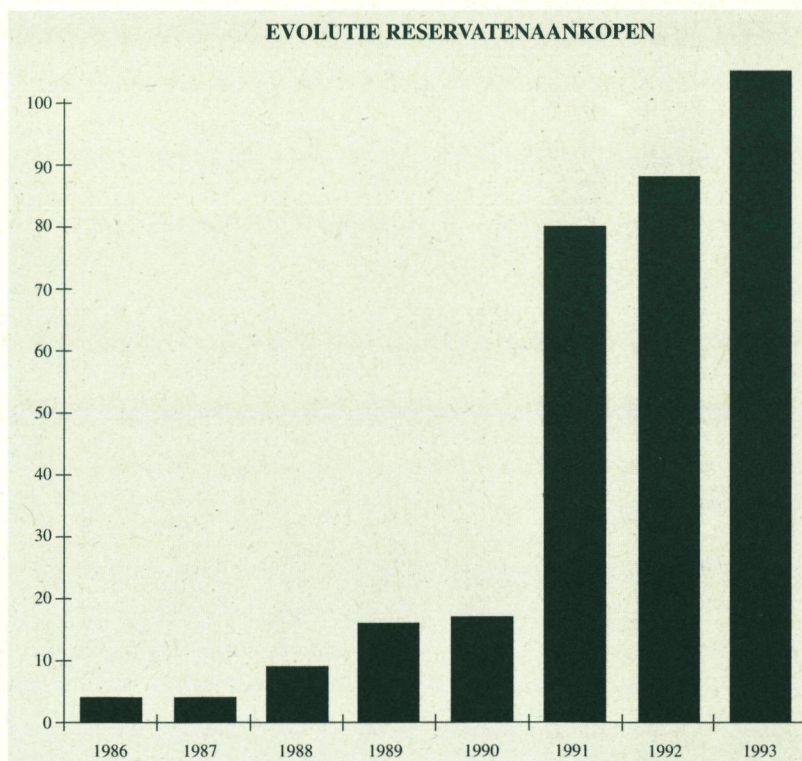
Als de natuur ook uw zorg is, wordt dan PARTNER VAN EEN RESERVATENFONDS. Met een maandelijks gift van 100, 200, 500, 1.000 F of meer geeft u het reservatenfonds van uw keuze meer financiële slagkracht. Meer geld betekent immers meer natuur. Zo eenvoudig is dat.

Op de keerzijde vindt u de lijst van onze reservatenfondsen met vermelding van hun aankoopproject(en). Indien u geen keuze kan maken, steun dan het algemeen reservatenfonds. Het geld van het algemeen fonds wordt door ons gebruikt om aankopen van afdelingen te steunen waar dit het meest nodig is.

Op het einde van het jaar bezorgen wij u een FISCAAL ATTEST voor het totaal bedrag van uw giften (minimaal 1.000 F).

Met het oog op de automatisering van de belastingaangifte, vraagt het Ministerie van Financiën vanaf 1994 het rijksregisternummer of de geboortedatum van onze schenkers. Het rijksregisternummer is het tweede nummer op de achterzijde van uw paspoort. Het begint met uw omgekeerde geboortedatum. Indien u uw rijksregisternummer niet kan doorgeven, volstaat uw geboortedatum. Zonder rijksregisternummer of geboortedatum kunnen wij geen fiscaal attest uitreiken.

1. **Schelde-Leie:** Schoonbeke + Wymiere + Peeter Bulck, Heurnedal, Langemeersen, Broeken, Leyhoek, Roborst, Ruisere, Snippenweide, Vossenhol, Beiaardbos, Longkruidbosjes, Molenkauter
5. **Kempens Reservatenfonds:** Braekeleer, Tikkebroeken, Hoge Mierdse Heide, Winkelsbroek, Drintjen Queten, Frans Segersreservaat, Korhaan, Biezen, Schrieken, Zwarte Heide, Dongen, Laksheide, Bersegemheide, Hooiput
6. **Klein-Brabant:** Orchis, Laenenbemd, Spierbroeck, Scheldeschorren van Branst, Vallei van de Molenbeek Kalfort, Vlasrootputten, Planterij
7. **Scheldeland:** Boskant
8. **Westkust**
9. **'s Heerenbosch:** Vlassenbroek
10. **Netevallei:** Vallei van de Grote Nete te Heist o/d Berg
11. **Lier:** Steenbeemden, Vallei Grote Nete te Nijlen, Kartelbladbeemd

13. **Rietbeemd:** Rietbeemd
14. **Nete en AA:** Zammels Broek, Neerhelst, Olens Broek
15. **Gent**
16. **Mechelen:** Zuur Bemke
17. **Moervaart-Zuidlede:** Turfmeersen, Peenenbos
18. **Land van Waas-Noord:** Panneweel, Gavers, Lange Vage, Kreden van Saleghem
19. **Ninove:** Venebroeken, Berchembos
20. **Zuid-West-Vlaanderen**
21. **Noord-Limburg:** Wateringen, Holven, Beusen, het Plat, Dommelvallei, Veewei
22. **Antwerpen-Zuid**
23. **Voorkempen:** Bonte Klepper
25. **Zuid-Limburg:** Kevie
27. **Midden-Kempen:** Griesbroek

P E R M A N E N T E O P D R A C H T

naam & voornaam

straat nr bus

postnummer gemeente

geboortedatum

rijksregisternummer:

Ik geef mijn bank _____ (naam) te _____ (kantoor)

opdracht ☐ elke maand ☐ om de 3 maanden ☐ om de zes maanden ☐ elk jaar

een bedrag van ☐ 100 F ☐ 200 F ☐ 500 F ☐ 1.000 F F (ander bedrag)

over te schrijven van mijn rekeningnummer

op rekeningnummer 523-0452176-37 van De Wielewaal vzw, Graatakker 11, 2300 Turnhout,

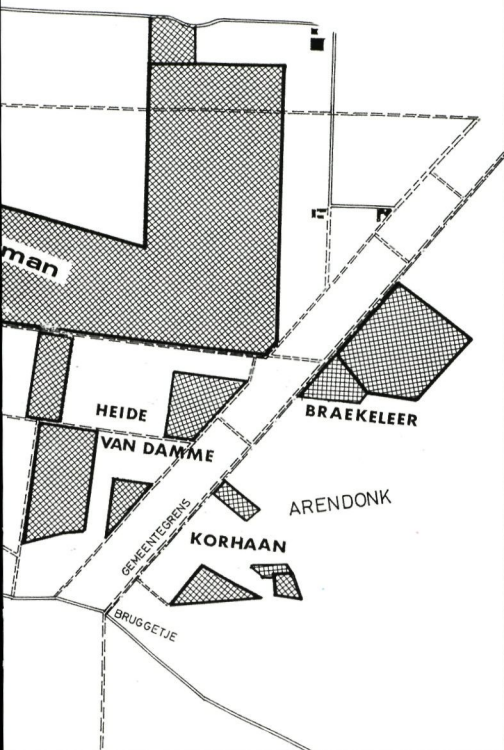
dit met ingang van

Ik behoud het volledige recht deze opdracht op elk ogenblik te wijzigen of te vernietigen.

datum

handtekening,

- 30. **Merelbeke:** Putten
- 31. **Waregem**
- 33. **Geraardsbergen:** Trimpontbos, Stembergbos, Hayesbos
- 34. **Westerlo-Zuiderkempen**
- 35. **Hoogstraten:** Halsche Bemd
- 36. **Bree:** St.-Maartensheide
- 37. **Zuid-West-Brabant**
- 39. **Rupelstreek**
- 41. **Denderland:** Honegem
- 42. **Land van Waas-Zuid:** Schousselbroek
- 43. **Ename:** Enamebos
- 44. **De Zegge**
- 45. **Oostende:** Zwaanhoek
- 46. **Zwalm (Zottegem):** Jansveld, Uilenbroek, Doornbosbeekvallei, Broeckhaem, Boterhoek, Munkbosbeekvallei
- 48. **Aaigem:** Molenpad
- 49. **Hoeselt:** Oude Winterbeek
- 51. **Midden-Limburg:** Wijvenheide

Alles wat we doen om ze te helpen valt onder het beheer: het opstellen van een beheersplan, het uitvoeren van de beheersmaatregelen en het onderzoek of het beheer naar wens verloopt.

Er is dagelijks toezicht op runderen en pony's die tot taak hebben om ongewenste opslag op te vreten. Bovendien maken ze het milieu beter geschikt voor zeldzame planten die juist extra schrale grond moeten hebben. Waar nodig, krijgen ze menselijke hulp, bijvoorbeeld door berkenop-

slag te kappen, te plaggen of humus te verwijderen.

Graslanden

Wie in het voorjaar tussen de weilanden fietst of wandelt, hoort roepende Kieviten en Grutto's. Leeuweriken zingen onzichtbaar hoog in de lucht. Drassig grasland is zeer belangrijk voor weidevogels. Kievit en Scholekster zijn niet zo kieskeurig, maar Wulp, Grutto, Tureluur en andere stellen hoge eisen aan hun leefgebied. Ook Reeën en Hazen komen hier graag hun buikje vullen.

Grutto

Braekeleer.

Kempische stal. Hoge Mierdse Heide.

Plaggen: een gespecialiseerd handwerk

Plaggen is het afsteken van de plantengroei samen met de humuslaag tot juist boven de zandlaag. De nog aanwezige voorraad zaden van typische heideplanten ziet terug daglicht en kan weer kiemen. Door het uitvoeren van deze beheersmaatregel kan een soortenrijk heide terrein tot ontwikkeling komen.

Natuurbeheer is hard werken

Als we niets doen verliezen onze natuurterreinen hun open karakter. Er zouden daardoor planten en dieren uitsterven die we juist willen beschermen omdat ze bijna nergens anders meer kunnen leven.

Zonnedaauw

Weidevogels houden van natte voetjes

In weinig bemeste en drassige weilanden komen „kritische“ weidevogels voor. Het hoge voedselaanbod en de gemakkelijke bereikbaarheid van het voedsel zijn mede bepalend of de Grutto hier zal neerstrijken en broeden. Een heidevogel als de Wulp broedt dan weer in de heide maar brengt zijn jongen naar deze graslanden om er voedsel te zoeken en op te groeien. Dit was vroeger ook het geval met het Korhoen. Ook andere diersoorten maken dankbaar gebruik van minder produktieve weilanden. Rugstreeppadden overwinteren in zandverstuivingen maar hebben overstroomd grasland nodig om hun ei-

Rode
Heidelibel

eren af te zetten en hun larven te laten opgroeien.

Drassige weilanden zijn zeer gastvrij

In het vroege voorjaar en najaar wordt dit soort grasland veelvuldig bezocht. Trekkende ganzen en steltlopers strijken er neer om zich te goed te doen aan deze rijk gevulde tafel alvorens zij hun weg vervolgen.

Akkers: een hoorn des overvloeds

Vijftig jaar geleden zag men overal een bont patroon van verschillende gewassen. De eens zo overvloedig voorkomende Margrietten, Korenbloemen, klaprozen zijn bijna overal verdwenen. En met hen vele zangvogels die zich voeden met kleine onkruidzaden. Een reden voor De Wielewaal om in sommige natuurreservaten een akkertje aan te leggen met akkeronkruiden. Het concert van zoemende

bijen en tsjirpende sprinkhanen wordt er versterkt door het gejubel van de Veldleeuwrik terwijl diverse vlinders een kleurrijk ballet opvoeren boven de bloemrijke akkers.

Bossen

De meeste bossen in Vlaanderen en voornamelijk de denbossen werden in het verleden aangeplant. Natuurlijke bossen zoals eike-, berkebossen en moerasbossen zijn erg zeldzaam. Natuurlijke bossen worden gekenmerkt door een rijke ondergroei van struiken en planten. Spork, Vlier, Kamperfoelie en varens vormen een ideale voedsel- en

schuilgelegenheid voor de sterk vertegenwoordigde dierenwereld. Spechten, uilen, lijsterachtigen enz. komen veelvuldig voor.

Zelfs dood hout brengt nieuw leven

Een aantal soorten dieren en planten zijn voor hun voortbestaan gebonden aan dood hout. De larven van diverse insecten leven van dood hout of overwinteren erin. Mossen en varens vinden tussen het rottende hout een ideale groeiplaats, terwijl paddestoelen een bijdrage leveren tot het afbraakproces.

Naar een natuurlijk bos

Het behoud van een natuurlijk bos is van groot belang. Het beheer is er dan ook op gericht om onze bossen door selectieve kappingen te laten evolueren tot bossen met streekeigen boomsoorten en een rijke ondergroei. Dood hout blijft ter plaatse.

Voor wie De Wielewaal nog niet kent

De Wielewaal v.z.w. is sinds meer dan 60 jaar actief in heel Vlaanderen. De vereniging richt zich met zijn 53 plaatselijke afdelingen tot een breed publiek dat meer wil weten en leren over de natuur. De vereniging voert een actief aankoopbeleid omdat verwerven van gebieden vaak de enige manier is om ze effectief te beschermen. Momenteel heeft De Wielewaal meer dan 400 ha natuurreservaten in eigendom en nog eens 3.000 ha in beheer.

Leden ontvangen voor 600 F per jaar 6 x het ledenblad „Wielewaal“ en 4 x het vogeltijdschrift „Oriolus“. Elke afdeling geeft nog een eigen blad uit, waarin ze de leden op de hoogte houdt van de activiteiten in de eigen streek.

Wie onze inspanningen voor het natuurbehoud binnen het Landschap De Liereman wil ondersteunen, kan een gift storten aan het Reservatenfonds (rekening nr. 230-0524745-92, met vermelding „Landschap De Liereman“). Giften vanaf 1.000 F geven recht op een fiscaal attest. Wij zijn ook steeds op zoek naar firma's die hun naam willen verbinden aan een natuurbehoudsproject.

Voor meer informatie kunt u terecht op het Wielewaalsecretariaat, Graatakker 11, 2300 Turnhout, tel. 014/41 22 52.

Vijf jaar werken voor meer natuur: een evaluatie

De Wielewaal startte zijn reservataankopen rond De Liereman onder het motto „Omdat een natuurreservaat geen eiland is“. Heel wat planten en dieren zijn voor hun voortbestaan echt afhankelijk van wat meer natuur rond de echte reservaatkernen. Daarom werd in 1989 een weiland aangekocht dat grenst aan De Liereman. Het was de start van een actieve aankooppolitiek ten behoeve van de natuur.

Na vijf jaar werking geven we u een overzicht van onze inspanningen voor het natuurbehoud in het Landschap De Liereman. Niet minder dan 34 ha natuurgebied werd aangekocht en nog eens 23 ha werden in beheer genomen via een overeenkomst met de eigenaars. De Wielewaal beheert nu zo'n 225 ha bossen, heide, moeras, stuifduinen, graslanden en vennen in en rondom De Liereman.

Op vroegere landbouwgronden zet De Wielewaal het landbouwgebruik op een minder intensieve wijze verder. Er wordt weinig bemest en niet ontwaterd. Daardoor krijgen allerlei planten en dieren meer kansen. We hopen op sommige van deze gronden beheersovereenkomsten te kunnen afsluiten met landbouwers.

Ook het Vlaams Gewest biedt onze boeren

beheersovereenkomsten aan. Tegenover een verminderde bemesting en een latere maaidatum staat een financiële vergoeding.

Belang en bescherming van Landschap De Liereman

- Samen met de gemeente Oud-Turnhout werd bij de Vlaamse overheid een dossier ingediend om De Liereman het statuut van „erkend natuurreservaat“ toe te kennen.
- De Vlaamse overheid stak een handje toe bij de wettelijke bescherming door het reeds geklasseerde landschap te vergroten tot het hele gebied dat op de gewestplannen als reservaatzone staat ingekleurd.
- Het Vlaamse gewest duidde De Liereman en ruime omgeving aan als „Ecologisch Impulsgebied“. Doel is om in samenwerking met de betrokken sectoren (landbouw, bosbouw, toerisme, natuurverenigingen, jagers...) maatregelen uit te werken die natuur en milieu ten goede komen.
- Sinds 1988 maken De Liereman en ruime omgeving deel uit van een Europees Vogelrichtlijngebied.

ACTIVITEITENKALENDER

b = begin
e = einde
i = bijkomende inlichtingen
l = leiding
m = mee te brengen

SEPTEMBER

3

Geraardsbergen. Beheerswerken in de Rietbeemd: maaien, afsluitingen plaatsen voor vee e.d. -b- 9 u., brugje over de Markrivier -l- G. Merlevede -e- 17 u. -i- 068/33 51 06.

Lier. Werkgroep Botanie inventariseert uurhok in Hauset -b- 7.30 u. fietsstalling station Lier, 9 u. Kerk van Hauset (afrit 39 snelweg Aken) -l- N. Van Aerschot -e- 17 u. -m- flora, loop, picknick en drank.

Lier. Observatie trek steltlopers Zeeland: omgeving van Zandkreek en Colijnsplaat -b- 8 u. Fietsenstalling station Lier, eigen wagens -l- T. Depauw -e- 17 u. -i- 03/480 25 32.

Schelde-Leie. Plantenstudietocht: determineren met flora's in het veld en inventarisatie van een km2. -i- 09/386 45 60 -b- 14 u. kerk Leupegem -l- K. De Waele -e- 17 u. -m- flora's, loop, laarzen.

'sHeerenbosch. Kunsttentoonstelling in Galerij „Salix“, met M. Lenssens en P. Vermeir -b- 14 u. Vlassenbroek 186 A, Dendermonde. -i- 052/41 18 85 -l- P. Meert -e- 20 u.

4

Antwerpen-Zuid. Herfstwandeling in de Hoge Venen. -i- 03/455.22.12 -b- 7.30 u. station Oude God, Mortsels -l- H. Waeterschoot -e- 19 u. -m- laarzen, reservekousen, picknick en drank.

Arendonk. Roofvogeltocht Ronde Put te Mol-Postel. -i- 014/67.86.01 -b- 9 u. Brug 2 over kanaal Dessel-Schoten te Retie, baan Retie -l- V. Van Gorp -e- 12 u.

Bree. Daguitstap Hoge Venen. Inschr. voor 21/08: 089/46 43 94. Prijs: 400 F pp, -12 j. 300 F. -b- 8.30 u. Parking stadhuis Bree (nieuw gemeentehuis) -l- T. Dreezen -e- 20 u. -m- knapzak, laarzen, aangepaste kledij.

Demervallei. De ringgroep in actie in het Vierkensbroek. -i- 013/77 68 14 -b- 7.30 u. parking E. Claeshuis, Zichem -l- R. De Fraine -e- 12 u.

Denderland. Maandelijks Osbroekwandeling: plantengemeenschappen -b- 10 u. infobord reservaat F. Blanckaertdreef, Aalst -l- M. De Wolf -e- 12 u.

Geraardsbergen. Beheerswerken op het beemd: maaien, afsluitingen plaatsen e.d. -b- 9 u. brugje over de Mark -l- G. Merlevede -e- 17 u. -i- 068/33 51 06.

Hoogstraten. Busreis naar Flevoland: trek van waadvogels -b- 7 u. kerk van Hoogstraten, Vrijheid -l- J. Leestmans -e- 19 u. -i- 03/315 90 40.

Meetjesland. Dagtocht naar de Westhoek (De Panne): bezoek aan staatsnatuureservaat en Calmeynbos -b- 7.30 u. markt Eeklo, 9 u. De Panne, ingang staatsnatuureservaat -l- E. Colpaert -e- 17 u. -i- 09/377 61 30.

Midden-Kempen. Natuurstudie: roofvogels leren determineren aan 't Zwart Kot te Mol-Postel -b- 9 u. Brug Sas 3/De Maat (weg Mol-Postel), 9.30 u. Zwart Kot, Postel -l- F. Vreysen -e- 12.30 u. -m- zitstoeltje, vogelgidsen.

Midden-Limburg. Educatieve wandeling De Maten te Genk-Diepenbeek. -i- 011/27 31 38 -b- 9 u. sluis Albertkanaal te Diepenbeek -l- C. Vanderey -e- 12 u.

Moervaart-Zuidlede. Wandeling Turfmeersen: fauna en flora -b- 14.20 u. Brug Terwest, Moerbeke-Waas -l- D. Verheede -e- 17 u. -i- 09/355 24 40.

Netevallei. Natuurwandeling in het Goor te Westmeerbeek: flora van natte heide -b- 14 u. kerk Westmeerbeek -l- M. Vlaeyens -e- 16.30 u. -i- 016/89 72 74.

Ninove. Landschapswandeling Denderwindeke-Vollezele. -i- 054/33 46 70 -b- 14.30 u. kruispunt Congoberg met

Repingestraat-Vollezele -l- R. De Dijn -e- 17.30 u. -m- verrekijker, laarzen.

Noorderkempen. Wandeling in het Markizaat. -i- 03/667.43.52 -b- 7.15 u. Kerk O.L.-Vrouw Essen-centrum, 8 u. ingang Markizaat, -l- F. Broos -e- 12.30 u. -m- telescoop.

Noord-Limburg. Vogeltekwaarneming: ringen en tellingen -b- 6 u. Veeweyloop, Kiefhoek, Eksel -l- A. Geuens -e- 12 u.

Noord-Limburg. Wandeling: natuurexploratie -b- 10 u. Bredase Dijk, Oude Maai, Lommel-kolonie -l- L. Winters -e- 12.30 u.

Schelde-Leie. Fauna en flora van De Latemse Meersen. -i- 09/282 33 47 -b- 14 u. kerk Sint-Martens-Latem. -l- J. Van Hecke -e- 17 u. -m- stevig schoeisel, verrekijker, veldgidsen.

Schelde-Leie. Paddestoelen in de bossen van Nazareth -b- 14.30 u. kerk Nazareth -l- J. Vanheuverwijn -e- 17.30 u. -i- 09/384 43 82

'sHeerenbosch. Kunsttentoonstelling in Galerij „Salix“, met M. Lenssens en P. Vermeir -b- 14 u. Vlassenbroek 186 A, Dendermonde. -i- 052/41 18 85 -l- P. Meert -e- 20 u.

Turnhout. Wandeling door de Dombergheide -b- 14 u. kruispunt einde ring en Steenweg op Baarle-Hertog, 14.15 u. Dombergstraat, Turnhout -l- R. De Prins -e- 17 u. -i- 014/55 72 25.

Voorkempen. Daguitstap met eigen wagens naar Antwerpse Linkeroever: studie watervogels -b- 8.30 u. Dienstencentrum, Schoolstraat 44, Schilde, 8.40 u. Marktplein, Wijnegem -l- M. Couwels -e- 17.30 u. -i- 03/383 19 40 -m- laarzen, kijker, vogelgids.

Westkust. Barbecue gevolgd door wandeling door de Oosthoekduinen met studie van de flora. -b- 12.30 u. Scoutsterrein „De Kwinte“, Sportlaan 5 (Oosthoek) De Panne -l- J. Gaytant -e- 17.30 u. -i- 058/51 19 21.

5

Brugge. Namiddagtocht in de Achterhaven te Brugge-Zeebrugge: initiatietocht voor beginnende vogelkijkers -b- 14 u. hoofdingang station Brugge, 14.20 u. Herberg Drie Zwanen, Baan Brugge-Westkapelle, Dudzele-dorp -l- F. Descheemaeker -e- 17.30 u. -m- laarzen, kijker, telescoop en vogelgids.

6

Ninove. Informatieavond kernaafval. -b- 19.30 u. Cultureel Centrum, Plomblom, Ninove -l- R. De Dyn -e- 23 u.

7

Noord-Limburg. Natuurexploratie -b- 14 u. Vloeiweiden, Oude Maai, Lommel-kolonie -l- H. Vaesen -e- 16.30 u.

10

Antwerpen-Zuid. Zoogdierenstudie in Fort 7 -b- 20 u. ingang Fort 7, Legerstraat 40, Wilrijk -l- A. Wuyts -e- 00.30 u. -i- 03/455 92 79 -m- zaklamp, warme drank, zoogdierengids.

Mechelen. Werk van eigen leden en gezellig samenzijn. -b- 18 u. Zaal Sint-Maartensberg, Rijsen -l- S. Van Steenkiste -e- 23 u.

Nat. Werkgr. Botanie. Inventarisatie uurhok nabij Bree -b- 9 u. kerk van Ellikom-Bree -l- C. De Caluwe -e- 17 u. -m- flora, loop, picknick, drank.

Ninove. Werkgroep planten: inventarisatie en studie van wilde bloemen, bomen, struiken. -b- 9 u. kerk Neigem -l- G. De Munter -e- 12 u. -m- veldgids, plantengids en loop.

'sHeerenbosch. Kunsttentoonstelling in Galerij „Salix“, met M. Lenssens en P. Vermeir -b- 14 u. Vlassenbroek 186 A, Dendermonde. -i- 052/41 18 85 -l- P. Meert -e- 20 u.

11

Antwerpen-Centrum. Met eigen wagens naar Nederland: trekken van kijkhut naar kijkhut -b- 9 u. Putte grens -l- R. Huysmans -e- 17 u.

Denderland. Werkgroep Botanie: inventarisatie kilometerhok Buggenhout -b- 8.30 u. parking kerkhof, Aalst -l- P. Van den Bremt -e- 12 u.

Denderland. Vogels in de moerassen van Harchies. -b- 8 u. station Aalst, 9 u. ingang reservaat Harchies -l- W. Mertens -e- 17 u. -i- 053/77 32 64.

Gent. Wandeling in de Scheldevallei, aansluitend gezellig samenzijn met een hap en een drank. -b- 14 u. kerk van Schelderode -l- W. Sierens -e- 17 u. -i- 09/230 96 51.

Mandelstreke. Kruidenwandeling. -i- 051/20 44 93 -b- 14.30 u. Bruanebrug, Mandellaan, Roeselare -l- A. Veranneman -e- 17 u.

Mandelstreke. Wandeling De Mandelhoek: info over beheerswerken. -i- 051/20 44 89 -b- 9.30 u. ingang reservaat, Waterweg, Ingelmunster -l- R. Ameye -e- 12 u.

Netevallei. Landschapswandeling de Goren met bezoek aan Kaasstrooimolen -b- 14 u. Kaasstrooimolen, Bruggeneindestraat-Paardekerkhofstraat -l- F. Van den Bosch -e- 16.30 u. -i- 015/24 03 18.

Ninove. Maandelijkse wandeling in Neigembos: vruchten en zaden. -b- 14.30 u. Kapel van Bevingen, Neigem -l- J. De Vlamincx -e- 17 u. -m- laarzen.

Noord-Limburg. Vogeltrekwaarneming: ringen en tellingen -b- 6 u. Veeweyloop, Kieffhoek, Eksel -l- A. Geuens -e- 12 u.

Noord-Limburg. Het bewonderen van de Tip in volle najaarsbloei. -b- 14.30 u. parking Harmoniezaal nabij kerkhof te Kerkhoven, 15 u. De Tip, Kerkhoven -l- E. Wellens -e- 17.15 u.

Schelde-Leie. Verkenning van de Scheldemeander en de natuurgebieden tot de sluis van Asper -b- 14 u. Scheldebrug op de Nederzwalmsse Steenweg, Zingem -l- J. Vanheeuverswyn -e- 17 u. -i- 09/384 43 82. -m- verrekijker, veldgidsen, stevig schoeisel.

'sHeerenbosch. Kunsttentoonstelling in Galerij „Salix“, met M. Lenssens en P. Vermeir -b- 14u. Vlassenbroek 186 A, Dendermonde. -i- 052/41 18 85 -l- P. Meert -e- 20u.

Stern. Paddestoelenwandeling -b- 14.30 u. Hospilebos, kruispunt langs Dreef-Klapstraat, Nazareth -l- J. Rogge -e- 17 u.

Westkust. Provinciale dag Westkust: Strandwandeling -b- 10 u. parking Koningsplein, De Panne -l- R. Billiau -e- 12.30 u. -i- 058/41 27 35.

Westkust. Provinciale dag Westkust: flora en vogels van de IJzermonding -b- 14 u. parking Halvemaanstraat, Nieuwpoort -l- P. Dewulf -e- 17.30 u. -i- 058/51 19 21.

Westland. Bezoek aan natuurreservaat Het Zwin -b- 8 u. station leper, 9 u. ingang Zwin, Ooievaarslaan, Knokke -l- P. Verhalle -e- 11.30 u.

Westland. Observatie en determinatie strandvondsten en zeevogels, aan de kust bij 't Zwin -b- 14 u. uitgang reservaat Zwin, Ooievaarslaan 10, Knokke -l- J. Carpentier -e- 17 u.

Zuid-West-Vlaanderen. Provinciale dag Westkust: strandwandeling en schorrewandeling -b- 8.45 u. Conservatoriumplein, Kortrijk, 14 u. parking Schorren IJzermonding -l- P. Debaere -e- 17 u. -i- 056/77 88 88 voor kostendelend vervoer.

14

Noord-Limburg. Natuurexploratie -b- 14 u. Vloeiweiden, Oude Maai, Lommel-kolonie -l- H. Vaesen -e- 16.30 u.

17

Antwerpen-Zuid. Natuurwandeling met vogel- en plantendeterminatie in Fort 7 -b- 14 u. ingang Fort7, Legerstraat 40, Wilrijk -l- D. Van Nieuwenhuysse -e- 17 u. -i- 03/455 92 70.

Lier. Werkgroep Botanie inventariseert km hok te Houyet. -b- 7.30 u. fietsenstalling station Lier, 9 u. kerk Houyet -l- N. Van Aerschot -e- 17 u. -m- flora en loep, picknick en drank.

Noorderkempen. Planteninventarisatie Kalmthoutse Heide. -i- 03/667 57 97 -b- 8.45 u. parking Zuid, Verbindingsweg, Kalmthout -l- J. Pinseel -e- 12.15 u.

Schelde-Leie. Plantenstudietocht. -i- 09/386 45 60 -b- 14 u. kerk Schelderode -l- K. De Waele -e- 17 u. -m- loep, laarzen, flora's.

'sHeerenbosch. Kunsttentoonstelling in Galerij „Salix“, met M. Lenssens en P. Vermeir -b- 14u. Vlassenbroek 186 A, Dendermonde. -i- 052/41 18 85 -l- P. Meert -e- 20u.

Zwalmvallei. Plantenwerkgroep Zwalmvallei: determinatie en inventarisatie. -i- 09/362 50 38 -b- 9 u. kerk Dikkele -l- K. Verhoeven -e- 12 u.

18

Bree. Ochtenduitstap Sint Maartensheide -b- 7.30 u. parking stadshuis (nieuw gemeentehuis), Grauwe Torenwal -l- -e- 11.30 u. -i- 089/46 45 16.

Brugge. Tocht in de Voorhaven te Zeebrugge en de Kleiputten te Heist: observatie en studie van de zeetrek. -b- 8 u. hoofdingang station Brugge -l- F. Descheemaeker -e- 12 u. -m- laarzen, verrekijker, telescoop, vogelgids.

Gent. Bustocht naar Troispoints in de Ardennen: fauna en flora.

Inscr. 375 F (-14 j 150 F) 000-0520631-32, Wielewaal-Gent -b- 7 u. Sint Pietersplein, Gent -l- E. Van Renterghem -e- 21 u. -i- 09/230 82 68.

Land-van-Waas-Zuid. Cursus De methode om vogels te leren herkennen: Observatie van jagers en stormvogels op het strand van Wenduine -b- 6.30 u. Stadhuis Sint-Niklaas -l- G. Keereman -e- 10.30 u.

Mechelen. Bezoek aan de Belgisch-Franse kust tussen De Panne en Duinkerke -b- 7 u. station NMBS Mechelen, 9 u. De Panne -l- W. Suetens -e- 16 u.

Midden-Kempen. Excursie in reservaat De Maat in Mol: Visarend en heidelibellen -b- 14 u. Brug Sas 3, De Maat, weg Mol-Postel -l- J. Sas -e- 16.30 u. -i- 014/31 26 57.

Midden-Limburg. Educatieve wandeling in de Platwijers. -i- 089/38.16.24 -b- 9 u. Paalsteen, Paalsteenstraat, Hasselt -l- E. Schorpioen -e- 12 u.

Midden-Limburg. Educatieve vijfverwandeling vogels en planten in de Platwijers. -b- 9 u. Paalsteen, einde Paalsteenstraat, Hasselt -l- M. Lodewijckx -e- 12 u.

Noord-Limburg. Vogeltrekwaarneming: ringen en tellingen -b- 6 u. Veeweyloop, Kieffhoek, Eksel -l- A. Geuens -e- 12 u.

'sHeerenbosch. Kunsttentoonstelling in Galerij „Salix“, met M. Lenssens en P. Vermeir -b- 14u. Vlassenbroek 186 A, Dendermonde. -i- 052/41 18 85 -l- P. Meert -e- 20u.

Turnhout. Heide Zwart Water -b- 14 u. kruispunt einde ring en Steenweg op Baarle Hertog, 14.15 u. Bremstraat, Turnhout -l- M. Smets -e- 17 u. -i- 014/41 67 55.

Wulp. Herfstwandeling in en om de Liereman. -i- 45 06 46 -b- 9 u. kerkplein Sint Bavo, centrum Oud-Turnhout, 9.15 u. Broederspleinen -l- W. Machielsen -e- 12 u.

20

Midden-Kempen. Glimwormenwandeling in Staatsdomein De Most te Balen: fauna en flora -b- 19 u. Café De Kei (vliegveld Keiheuvel Balen), 19.15 u. parking de Most -l- M. Van Buggenhout -e- 22.30 u. -i- 014/31 26 57.

23

Aalter. Voordrachtavond: vogeltrek -b- 20 u. Cultureel Centrum, Stationstraat 47, Aalter -l- J. Pauwels -e- 22 u.

Antwerpen-Zuid. Inleiding tot de determinatie van insecten -b- 20 u. lokaal de IJsvogel, Fort 7, Legerstraat 40, Wilrijk -l- H. Waeterschoot -e- 22.30 u. -i- 03/455 92 79 -m- loep, determinatiegidsen, evt. binoculair.

24

Denderland. Beheerswerken in reservaat Honegem -b- 8.30 u. Ter Vaerent Keiberg Lede, 8.45 u. reservaat -l- W. D'Haeseleer -e- 17 u. -i- 053/77 32 64.

Nat. Werkgr. Botanie. Inventarisatie van km hok omgeving Petit Hour -b- 9 u. kerk van Hour (bij Houyet) -l- A. De Jonghe -e- 17 u. -m- flora, loep, picknick en drank.

Ninove. 24-25 september: weekend Cap Gris Nez en Cap Blanc Nez. Inscr. W. Mertens 053/66 06 34 -b- 6 u. parking café Den doorn te Ninove -l- W. Mertens.

'sHeerenbosch. Kunsttentoonstelling in Galerij „Salix“, met M. Lenssens en P. Vermeir -b- 14u. Vlassenbroek 186 A, Dendermonde. -i- 052/41 18 85 -l- P. Meert -e- 20u.

Westland. 24-25 september: weekend Cap Gris Nez: observatie van zee- en kustvogels tijdens de trek. -i- 057/21 72 25 -b- 8 u. station leper -l- J. Carpentier.

Zuid-West-Vlaanderen. Beheerswerken Vaarttaluds en Kraaibos te Moen -b- 9 u. en 14 u. Sint Pietersbrugje, Kraaibosstraat te Moen -l- W. Pauwels -e- 17 u. -i- 056/75 62 49 (week-end).

25

Aalter. Paddestoelenwandeling in het Park van Poeke -b- 14 u. kerk van Poeke, 14.15 u. Park van Poeke -l- E. Vanaelst -e- 16.30 u.

Antwerpen-Centrum. Bezoek aan de Scheldemeersen in de omgeving van Gent -b- 8.30 u. Noorse kerk, Grote Tunnelplaats, Antwerpen -l- L. Vergaelen -e- 17 u.

Antwerpen-Zuid. Vogelobservatie te Anderstad en aan de Netevallei. -b- 8 u. met eigen wagens station Oude God, Morsel -l- L. Konings -e- 12.30 u. -i- 03/440 67 94

Gent. Wandeling Buggenhoutbos: najaarsflora en paddestoelen -b- 13.30 u. Sint-Pietersplein, Gent, 14 u. ingang bos,

Kasteelstraat, Buggenhout -l- E. Van Renterghem -e- 17 u. -i- 09/230 82 68.

Geraardsbergen. Roofvogelwandeling te Overboelare -b- 9 u. Vesten Geraardsbergen -l- J. Bracqué -e- 12 u.

Lier. Vogelobservatie rietmoeras De Maatjes en omringend weidegebied -b- 8 u. Fietsenstalling station Lier, 8.45 u. kerk van Wuustwezel -l- E. Lambrechts -e- 17 u. -i- 03/480 25 32.

Mandelstreke. Studie fauna en flora van staatsnatuureservaat Calmeynbos. -i- 051/20 44 93 -b- 13 u. Verbrandhofstraat 156, Roeselare, 14.15 u. Calmeynbos, baan De Panne-Adinkerke, De Panne -l- H. Tillemans -e- 17 u.

Meetjesland. Paddestoelentocht in het Leen. -b- 9 u. parking het Leen, Gentssesteenweg, Eeklo -l- G. Gillis -e- 12 u. -i- 09/377 71 40.

Merelbeke-Melle. Wandeling natuureservaat De Rietbeemd -b- 13.30 u. kerk Merelbeke-Centrum, 14.30 u. kerk Overboelare -l- G. Merlevede -e- 17.30 u. -i- 09/230 46 46.

Midden-Limburg. Paddestoelenwandeling -b- 14 u. vakantiehuis De Borggrave, Borggravevijverstraat, Hasselt -l- A. Vandesande -e- 17 u.

Ninove. Actie kernafval: Pajottenland, Vlaamse Ardennen worden bedreigd door dumping van laag radioactief kernafval. -b- -i- 054/33 46 70 -l- R. De Dyn

Noord-Limburg. Vogeltrekwaarnemingen: ringen en tellingen -b- 6 u. Veeweyloop, Kiefthoek, Eksel -l- A. Geuens -e- 12 u.

Noord-Limburg. Najaarsuitstap door beek-, vijver- en beemdgebied: paddestoelen -b- 14 u. parking kerk van Achel-centrum, 14.30 u. Topp en Beverbeek -l- S. Beyen -e- 17.30 u.

Oostende. Busexcursie naar Forêt de Tournehem (Fr) -b- 7 u. parking Visserijschool, Mercatorlaan, Oostende -l- F. Devos -e- 20 u. -i- 050/21 34 74.

Rupelstreek. Bustocht naar Walcheren en Noord-Beveland: vogeltrek. Inschr. voor 18/9 (400 F/pp, -12j, 300 F/pp) op 000-0674062-09, De Wielewaal Puurs, aant. deelnemers opgeven. -b- 7.30 u. kerk H. Hart, Boom (A12). -l- E. De Keersmaecker

Schelde-Leie. Fauna en flora in het najaar. -b- 14 u. kerk Baaiem -l- F. De Groote -e- 17 u. -m- stevig schoeisel, verrekijker, veldgidsen, fototoestel.

'sHeerenbosch. Kunsttentoonstelling in Galerij „Salix“, met M. Lenssens en P. Vermeir -b- 14 u. Vlassenbroek 186 A, Dendermonde. -i- 052/41 18 85 -l- P. Meert -e- 20 u.

Westkust. Vogels ronde De Blankaert -b- 14 u. Markt Diksmuide, 14.30 u. parking Kasteel De Blankaert -l- P. Dewulf -e- 17.30 u. -i- 059/27 76 58.

Wulp. Paddenstoelentocht Prinsenveld Retie -b- 9 u. parking hoofdingang Prinsenveld, Kastelsdijk, Retie -l- J. Volders -e- 12 u.

Zuid-West-Vlaanderen. Beheerswerken Vaarttaluds en Kraaibos -b- 9 u. Sint-Pietersbrugje, Kraaibosstraat, Moen -l- W. Pauwels -e- 12 u. -i- 056/75 62 49.

Zuid-West-Vlaanderen. Ledenwandeling in het Kraaibos, gevolgd door ledenfeest -b- 14 u. Sint-Pietersbrugje, Kraaibosstraat, Moen, 17 u. idem voor ledenfeest -l- P. Debaene -e- 17 u. wandeling -m- inkom wandeling 30 F, ledenfeest 75 F.

Zwalmvallei. Plantenwerkgroep Zwalmvallei: determinatie en inventarisatie brongebied, Molenbeek -b- 9 u. Kruispunt De Vos, Oombergen -l- K. Verhoeven -e- 12 u.

30

Ninove. Opening Week van het Bos. „Amfibieën“: tentoonstelling + videofilm + diavoorstelling. -b- 19.30 u. Oud Stadhuis, Ninove -l- H. De Kegel -e- 23.30 u.

OKTOBER

1

Antwerpen-Zuid. Busuitstap: Hazelaar en Notekrakers in de Hoge Ardennen en burlen van de Herten. Inschr. voor 18/9/94 -b- 8 u. -l- P. Dictus -e- 24 u. -i- 03/455 92 79

Geraardsbergen. 1 en 2 oktober: Weekenduitstap Cap Gris Nez: observatie trekvogels -b- 8 u. -l- G. Vandenuecker -i- 054/41 29 52 vooraf inschrijven.

Lier. Planteninventarisatie te Antwerpen, Havengebied -b- 8.15 u. station Lier (fietsenstalling), 9 u. SIWAH-post, Lillo-brug Antwerpen -l- N. Van Aerschot -e- 17 u. -m- flora, loop picknick, drank.

Netevallei. Diavoordracht -b- 20 u. Wielewaallokaal, Leopoldlei 81, Hallaar -l- S. Wuyts -e- 22.30 u.

Ninove. Week van het Bos: Amfibieën: permanente tentoonstel-

ling van 1 t/m 11 oktober + wandeling Neigembos. Inschr. 054/33 33 01 -b- 9 u. Oud Stadhuis, Ninove -l- H. De Kegel -e- 16.30 u.

Schelde-Leie. Plantenstudietocht: leren determineren met flora's in het veld. -b- 14 u. station Ronse -l- K. De Waele -e- 17 u. -m- flora's, loop, laarzen.

'sHeerenbosch. Kunsttentoonstelling in Galerij „Salix“, met J. Vuylsteke -b- 14 u. Vlassenbroek 186 A, Dendermonde. -i- 052/41 18 85 -l- P. Meert -e- 20 u.

Zwalmvallei. Plantenwerkgroep Zwalmvallei: determinatie en inventarisatie Holle Weg -b- 9 u. kruispunt De Vos, Oombergen -l- K. Verhoeven -e- 12 u.

2

Aalter. Paddestoelenwandeling in het Bulskampveld -b- 14 u. parking Aanwijs, 14.15 u. Kasteel Buskampveld -l- G. Wieme -e- 16.30 u.

Brugge. Daguitstap naar Cap Gris-Nez en omgeving. -b- 7 u. hoofdingang station Brugge -l- G. Orbie -e- 19.30 u. -m- excursiekledij, picknick, Frans geld, kijker, telescoop, gidsen.

Denderland. Maandelijks Osbroekwandeling: herfst -b- 10 u. infobord reservaat F. Blanckaertdreef, Aalst -l- P. Tolleneer -e- 12 u. -i- 053/77 32 64.

Gent. Tocht naar Hellegat en omgeving in Zeeuws-Vlaanderen: vogeltrek -b- 8.30 u. Sint-Pietersplein, Gent -l- K. Van Beirs -e- 17 u. -i- 09/222 72 62.

Mechelen. Paddestoelenwandeling rond Mechelen -b- 8.30 u. Station NMBS Mechelen, 9 u. Keerbergen -l- Van de Put -e- 12 u.

Meetjesland. Najaarswandeling in het kader van de milieukeek te Eeklo. -b- 13.30 u. Markt Eeklo, 14 u. pompstation, Waaistraat, Eeklo -l- E. Colpaert -e- 17 u. -i- 09/377 61 30.

Noorderkempen. Paddenstoelentocht in de Wildertse Duintjes. -i- 03/664 05 97 -b- 13.30 u. parking Wildertse Duintjes, Heidestraat, Kapellen -l- R. Hanssens -e- 17 u.

Noord-Limburg. Wandeling: natuurexploratie -b- 10 u. Bredase Dijk, Wateringen, Oude Maai, Lommel-kolonie -l- V. Wijnen -e- 12.30 u.

Noord-Limburg. Vogeltrekwaarnemingen: ringen en tellen -b- 6.45 u. Veeweyloop, Kiefthoek, Eksel -l- A. Geuens -e- 12.30 u.

Schelde-Leie. Paddestoelen in Bois Joly -b- 14 u. parking kerkhof, Hogerluchtstraat, Ronse -l- L. Kinds -e- 17 u. -m- laarzen, loop, paddestoelengidsen, -i- 09/383 71 39.

'sHeerenbosch. Paddestoelenexcursie te Buggenhoutbos. -b- 14 u. Boskapel, Kasteelstraat, Buggenhoutbos -l- G. Van Gucht -e- 17 u. -i- 052/33 44 56.

'sHeerenbosch. Kunsttentoonstelling in Galerij „Salix“, met J. Vuylsteke -b- 14 u. Vlassenbroek 186 A, Dendermonde. -i- 052/41 18 85 -l- P. Meert -e- 20 u.

Westland. Paddestoelenwandeling in de Palingbeek. -b- 9 u. parking Palingbeek, Palingbeekstraat 18, Zillebeke -l- R. Claeys -e- 12 u.

Wulp. Paddestoelentocht Staatsbossen Ravels. -i- 014/45 06 46 -b- 9 u. hoofdingang (parking), Staatsbossen, Ravels -l- J. Melis -e- 12 u.

7

Midden-Kempen. Diavoordracht door eigen leden: Zwarte Woud, Flevoland en eigen streek -b- 20 u. Sint-Jan Berchmanscollege, Jacob Smitslaan, Mol -l- F. Vreysen -e- 23 u. -i- 014/31 26 57.

8

Antwerpen-Zuid. Paddestoelentocht in Lippelbos. (eigen wagens) -b- 9 u. station Oude God, Mortsel, parking café op hoek van baan Boom-Dendermonde, afslag Lippelo -l- H. De Ceulaer -e- 16.30 u. -i- 03/455 92 79 -m- loop, paddestoelengidsen, eten, laarzen.

Nat. Werkgr. Botanie. Inventarisatie van km hok te Sint-Amandsberg-Gent met aansluitend jaarvergadering in café For Ever -b- 9 u. Sint Amands kerk, Antwerpse Steenweg (baan Dampoort-Gent naar Antwerpen) -l- K. De Waele -e- 17 u. -m- flora, loop, picknick, drank

Ninove. Week van het Bos: amfibieën: permanente tentoonstelling van 1-11 okt. + wandeling Neigembos: Inschr. 054/33 33 01 -b- 9 u. Oud Stadhuis, Ninove -l- H. De Kegel -e- 16.30 u.

'sHeerenbosch. Kunsttentoonstelling in Galerij „Salix“, met J. Vuylsteke -b- 14 u. Vlassenbroek 186 A, Dendermonde. -i- 052/41 18 85 -l- P. Meert -e- 20 u.

Antwerpen-Centrum. Bezoek aan Schulensbroek en Webbekom -b- 8.30 u. Paelux, hoek Stenenbrug-Engelselei, Borgerhout -l- R. Huysmans -e- 17 u.

Brugge. Paddestoelenwandeling in Vloetenveld, Zedelgem -b- 14 u. hoofdingang station Brugge, 14.30 u. ingang militair domein Vloetenveld te Zedelgem -l- P. Keirsebilck -e- 17 u. -m- determinatiewerken, loop, laarzen, excursiekledij.

Demervallei. Paddestoelenwandeling. -i- 013/77 68 14 -b- 9 u. kerk Engsbbergen -l- F. Mangelschots -e- 12 u.

Gent. Bos ter Rijst: herfstflora en paddestoelen -b- 13.30 u. Sint Pietersplein, Gent, 14 u. ingang van bos, Bosgatstraat, Schorisse -l- E. Van Renterghem -e- 17 u. -i- 09/230 82 68.

Geraardsbergen. Paddestoelentocht in Boelarebos. -b- 14 u. sanatorium Hoge Buizemont, Geraardsbergen -l- W. Boonen -e- 17.30 u. -i- 054/41 75 85.

Mandelstreke. Wandeling in De Mandelhoek: uitleg over beheerswerken. -i- 051/20 44 93 -b- 9.30 u. ingang reservaat, Waterweg, Ingelmunster -l- M. Dumoulin -e- 12 u.

Mandelstreke. Herfstwandeling met determinatie van zwammen. -i- 051/20 44 93 -b- 14.30 u. parking Kasteel van Ardooie, Kasteelstraat, Ardooie -l- M. Bossuyt -e- 17 u.

Ninove. Maandelijkse wandeling Neigembos: Paddestoelen -b- 14.30 u. kapel van Bevingen, Neigembos, Pollare-dorp 62, Pollare -l- H. De Kegel -e- 17 u. -m- spiegeltje.

Noord-Limburg. Vogeltrekwaarneming: ringen en tellen -b- 6.45 u. Veeweyloop, 7 u. Kieffhoek Eksel -l- A. Geuens -e- 12.30 u.

Schelde-Leie. Bosbeheer en paddestoelen in het Kluisbos -b- 9.30 u. parking recreatieoord Kluisbos, Ruien -l- N. Desmet -e- 12 u. -m- laarzen, verrekijker, loop, paddestoelengidsen.

Schelde-Leie. Najaarsbloei en -vogels in de Scheldevallei -b- 14 u. Scheldebrug op Nederzwalmssesteenweg, Zingem -l- J. Vanheeuverswyn -e- 17 u. -m- laarzen, verrekijker, vogelgids.

'sHeerenbosch. Excursie in het Buggenhoutbos: inheemse boom- en houtsoorten. -b- 14 u. Boskapel, Kasteelstraat, Buggenhoutbos -l- P. Van Geet -e- 17 u. -i- 052/33 73 50.

'sHeerenbosch. Kunsttentoonstelling in Galerij „Salix“, met J. Vuylsteke -b- 14u. Vlassenbroek 186 A, Dendermonde. -i- 052/41 18 85 -l- P. Meert -e- 20u.

14

'sHeerenbosch. Sterrenkijkavond -b- 20 u. Leireken, Brouwerijstraat, Steenhuffel -l- D. Mertens -e- 23 u. -i- 052/33 39 75.

15

Lier. Tocht door Zevenbergenbos voor beginnende botanisten. -b- 13.45 u. fietsstalling station Lier, 14 u. Zevenbergenbos nabij Hockeyclub Heracles, Lier -l- N. Van Aerschoot -e- 17 u. -m- flora (Hermans of Heukels), loop.

Noord-Limburg. Diavoorstelling: natuur in Noord-Limburg -b- 20 u. Palethe, Jeugdlaan, Overpelt -l- A. Mertens -e- 23 u.

'sHeerenbosch. Kunsttentoonstelling in Galerij „Salix“, met J. Vuylsteke -b- 14u. Vlassenbroek 186 A, Dendermonde. -i- 052/41 18 85 -l- P. Meert -e- 20u.

Westland. Info-avond over braakballen door Koen Steenhoudt. -b- 20 u. Jeugdstadion, Leopold III-laan, Ieper -l- J. Carpentier -e- 22 u.

Wulp. Diavoordracht over Kenia door B. Castelein. -b- 20 u. De Heischuur, Schuurhoven 2, Oud-Turnhout -l- L. Cuylaerts -e- 22.45 u.

16

Aalter. Paddestoelenwandeling in het Drongengoed -b- 14 u. Hoeve Drongengoed, Drongengoedweg 9, Knesselare -l- E. Blondia -e- 16.30 u.

Antwerpen-Zuid. Vogeltrekexcursie in de Brasschaatse Heide -b- 7.45 u. eigen wagens station Oude God, Morsel, 8.30 u. kerk van Overbroek -l- A. Wuyts -e- 17 u. -i- 03/449 99 11 -m- kijker, vogelgids, laarzen, eten en drank.

Arendonk. Roofvogelininitiatie op de Brakeleer te Arendonk. -i- 014/67 86 01 -b- 9 u. reservaat, langs grensdijk Arendonk-Oud-Turnhout -l- M. Smets -e- 12 u.

Fruitstreek. Vogeldeterminatie Land van Zuil. -b- 6.45 u. Overbroek-reservaat, ingang langs voetbalterrein Gelmen -l- A. Vanmarsenille -e- 10 u.

Mandelstreke. Herfstwandeling met studie van herfstflora. -i-

051/20 44 93 -b- 14.30 u. ingang Kasteel van Rumbeke, Moorseelesteenweg, Rumbeke -l- M. Debaes -e- 17 u.

Midden-Kempen. IWBR-watervogeltellingen op alle plassen van de regio. Eigen vervoer. -b- 8.30 u. Brug Mol-Donk, parking NZM -l- J. Sas -e- 12.30 u.

Netevallei. Paddestoelenwandeling in de Herenbossen te Hulsthout. -b- 14 u. Pallieterhoeve, Uzerenweg 21, Booischoot -l- A. Claes -e- 16 u. -i- 015/22 42 83.

Noorderkempen. De Flevopolders: wintergasten observeren -b- 7 u. kerk O.L.Vrouw te Essen-Centrum -l- F. Broos -e- 19 u. -m- picknick, telescoop.

Noord-Limburg. Vogeltrekwaarneming: ringen en tellen -b- 6.45 u. Veeweyloop, 7 u. Kieffhoek, Eksel -l- A. Geuens -e- 12.30 u.

Rupelstreek. Paddestoelentocht in de Kleiputten van Terhagen. -b- 14 u. kerk Terhagen, Kardinaal Cardijnstraat, Terhagen-Rumst -l- E. De Keersmaecker -e- 17 u.

Schelde-Leie. Bezoek aan een wilde tuin en heidetuin en een vijver met arboretum van de heer De Raet. -b- 10 u. Gentsebaan 76, Asper -l- P. Geeroms -e- 12 u. -i- 09/282 24 08.

Schelde-Leie. Duin- en strandwandeling: trekvogels, fauna en flora. (treinreis) -b- 7.48 u. station Deinze, 8.59 u. De Panne -l- K. De Waele -e- 16.41 u. -m- stevig schoeisel, verrekijker, picknick.

'sHeerenbosch. Kunsttentoonstelling in Galerij „Salix“, met J. Vuylsteke -b- 14u. Vlassenbroek 186 A, Dendermonde. -i- 052/41 18 85 -l- P. Meert -e- 20u.

Turnhout. Paddestoelentocht in Frans Segersreservaat. -b- 14 u. Brug achter restaurant De 4 Jaargetijden, Gierlesteenweg 441, Turnhout -l- J. Melis -e- 17 u. -i- 014/55 72 25.

Westkust. Herfstwandeling -b- 14 u. parking Koningsplein, De Panne -l- R. Billiau -e- 17 u. -i- 058/41 27 35.

20

Oostende. Diareportage over de Vogels van Israël. -b- 20 u. College, Lijsterbeslaan, Mariakerke -l- G. Mornie -e- 23 u.

21

Meetjesland. Diamontage: paddestoelen -b- 20 u. centrum voor zelfstandige ondernemers, Lijnendraaiersstraat 10, Eeklo -l- M. Boone -e- 22.30 u.

22

Antwerpen-Zuid. Mossententoonstelling -b- 10 u. Fort 7, lokaal de IJsvogel, Legerstraat 40, Wilrijk -l- D. Van Nieuwenhuyse -e- 17 u. -m- loop.

Mechelen. Dia-avond over de fauna en flora van Senegal en Namibië -b- 20 u. zaal De Dijle, Ontvoeringsplein 2, Mechelen -l- K. Casteels -e- 22.30 u.

Schelde-Leie. Diamontage: natuur in Venezuela -b- 20 u. Stedelijk Centrum, Heurnestraat, Heurne -l- J. Staelens -e- 22.45 u. 'sHeerenbosch. Kunsttentoonstelling in Galerij „Salix“, met J. Vuylsteke -b- 14u. Vlassenbroek 186 A, Dendermonde. -i- 052/41 18 85 -l- P. Meert -e- 20u.

Zuid-West-Vlaanderen. 22 + 23 okt. Regionale landtrekting met verschillende telposten. Contacteer 056/77 88 88 of 056/23 95 63 (kantooruren) -b- zonsopgang -l- P. Debaene -e- zonsopgang

23

Antwerpen-Centrum. Met eigen wagens naar Meerdaalwoud en omgeving: herfst in het bos. -b- 8.30 u. Ooststation, Plantijn en Moretuslei, Antwerpen, 9.30 u. parking kapel Meerdaalwoud -l- K. Labens -e- 17 u.

Antwerpen-Zuid. Mossententoonstelling -b- 10 u. lokaal de IJsvogel, Fort 7, Legerstraat, Wilrijk -l- D. Van Nieuwenhuyse -e- 17 u. -i- 03/230 14 98 -m- loop.

Antwerpen-Zuid. Mossentocht op Fort 7 -b- 9 u. ingang Fort 7, Legerstraat 40, Wilrijk -l- H. De Ceulaer -e- 12 u. -i- 03/455 92 79 -m- loop, laarzen.

Brechtse Heide. Paddestoelenwandeling in natuurreservaat De Kluis te Zoersel. -b- 9.30 u. Dienstencentrum, Schoolstraat 44, Schilde, 9.45 u. Dorpsplein, Zoersel -l- F. Kerstens -e- 16 u. -m- loop, determinatiewerken, picknick.

Denderland. Vogels op de Linkeroever -b- 8.45 u. parking Gedempte Dender, Noordlaan, Dendermonde -l- R. Sienaert -e- 17 u. -i- 053/77 32 64.

Geraardsbergen. Herfstwandeling in Trimpontbos: bezoek reservaat -b- 14 u. kerk Everbeek-boven -l- J. Bracquené -e- 17 u.

Land van Waas Zuid. Paddestoelentocht in de bossen van Puyvelde -b- 14 u. kerk Puyvelde-Belsele -l- G. Keereman -e- 17 u.

Merelbeke-Melle. Bezoek aan reservaat Bos te Ename -b- 13.30 u. kerk Merelbeke-centrum, 14 u. kerk Ename -e- 17 u. -i- 09/230 46 46.

Moervaart-Zuidlede. Paddestoelenwandeling in De Stropers -b- 13.15 u. kerk Zaffelare, 13.25 u. Markt Moerbeke, 14 u. De Tromp -l- R. Walleijn -e- 17 u.

Ninove. Verkenning van nieuw aangekocht natuurreservaat Berchembos. -b- 14.30 u. kruispunt Berchemstraat-Poelkstraat te Roosdaal -l- S. Kestens -e- 17 u.

Noord-Limburg. Vogeltrekwaarneming: ringen en tellingen -b- 6.45 u. Veeweyloop, 7 u. Kiefhoek, Eksel -l- A. Geuens -e- 12.30 u.

'sHeerenbosch. Kunsttentoonstelling in Galerij „Salix“, met J. Vuylsteke -b- 14 u. Vlassenbroek 186 A, Dendermonde. -i- 052/41 18 85 -l- P. Meert -e- 20 u.

Wulp. Vogeltrektelling aan de Braekeleer. -i- 014/45 06 46 -b- 7 u. kerkplein Sint-Bavo, Oud-Turnhout (centrum) -l- L. Cuylaerts -e- 11 u.

27

Brugge. Voordracht met dia's over Sri Lanka door Guido Burggraef -b- 20 u. Chalet Retorica, Gemeentehuis Sint-Michiels -l- P. Tijsebaert -e- 23 u.

29

Gent. Eerste winteravond: zie Parus -b- 20 u. Dienstencentrum, Braemkasteelstraat, Gentbrugge -l- E. Van Renterghem -e- 22.30 u.

Lier. Provinciale natuurquiz, opbrengst ten bate van reservatenfonds. Groepen van max. 5 personen. -b- 19.30 u. Sint Gummarus College, Kanunnik Davidlaan, Lier -l- M. Vermeylen -e- 23.30 u. -m- Inschr. 500 F/groep op 000-0606834-02, vermelding quiz+naam vd groep

Oostende. Bezoek aan De Maten in Genk. (eerste voormiddag van 3-daagse reis naar Zuid-Limburg) -b- 9.30 u. parking reservaat -l- F. Devos -e- 12 u.

30

Antwerpen-Zuid. Tocht door de Olevvallei. Inschr. voor 18/10/94 -b- 7.30 u. -l- J. Konings -e- 19.30 u. -i- 03/455 92 79

Noord-Limburg. Vogeltrekwaarneming: ringen en tellingen -b- 6.45 u. Veeweyloop, 7 u. Kiefhoek, Eksel -l- A. Geuens -e- 12.30 u.

Schelde-Leie. Paddestoelen en herfstverschijnselen in 3 bossen in de Vlaamse Ardennen -b- 9 u. kerk Schorisse -l- K. De Waele -e- 17 u. -m- laarzen, regenkleedij, picknick.

Voorkempem. Herfsttuitstap naar omgeving van Laroche. Inschr. 350 F (200 F tussen 10-18 j) 000-0098691-42, Molenbeemd 7, Schilde -b- 8 u. Toverfluit Halle met mogelijkheid tot opstappen langs Turnhoutsebaan tot Wijnegem -l- F. Kerstens -e- 19.30 u.

Westland. Wandeling langs de Broeken in Reninge-Noordschote: determinatie van onze wintergasten. -b- 14 u. kerk Noordschote -l- G. Verhaeghe -e- 17 u.

AFRIKA EXPRESS

Diesterstraat 17, 3500 Hasselt

Unieke natuurreis naar Zimbabwe en Botswana

Met Afrika Express bezoeken we het noordelijk deel van Zimbabwe, een schilderachtige wildernis van indrukwekkend natuurgeweld. Aansluitend reizen we naar Botswana voor o.a. de verkenning van de Okovango delta, een uniek waterbiotoop met uitzonderlijke vogelwaarnemingen (Visuil). Het bezoek aan deze beide landen vormt een hoogtepunt voor Afrikafanaten en een onvergetelijke reis voor vogel- en natuurkenners.

Het programma spreekt zeker de echte natuurliefhebbers aan:

4 februari 1995:

lijnvluchten Brussel via Frankfurt naar Harare

5 februari 1995:

vol pension in Cresta Jameson Hotel te Harare en bezoek aan Larvons Birds Garden. Hier maken we kennis met meer dan 400 soorten vogels uit Zuidelijk Afrika in een prachtige tuin.

6 februari tot 9 februari 1995:

Rwange Nationaal Park, bekend om zijn uitgestrektheid van 3,5 miljoen ha, met indrukwekkende kudde reuze-olifanten en buffels en... 400 soorten vogels. We verblijven 3 nachten in de natuur van Jijima. Vooral nachtopervatatie is uniek.

9 februari 1995:

We bewonderen een wereldwonder als de Victoria Falls. De Zambezi dondert er bruisend 60 meter naar beneden vlak bij het standbeeld van een even beroemde ontdekkingsreiziger: Livingstone. We verblijven in Ilala Lodge, vlakbij de Falls. 's Avonds wonen we traditionele Zoeloe en Shona dansen bij in Falls hoteltuinen.

10 tot 12 februari 1995:

Chobe Nationaal Park doen we aan langs de weg. Een eerste kennismaking met de ongerepte natuur van Botswana. Mowana Lodge ligt aan de oever van de Chobe rivier. We doen fotosafaris in het park en een sunset-cruise op de rivier.

12 tot 15 februari 1995:

Okovango delta. Het hoogtepunt van onze reis. Een onvergetelijke belevenis! Een unieke waterfauna- en flora! Per prauw exploreren we de kreken, rivierarmen, moerassen en de eilanden. Zeearenden, visuil en... wachten op ons. Verblijf in Jedibe en Mombo-kampen in nette en comfortabele tenten.

15 februari 1995:

Terugvluchten via Maun en Victoria falls naar Harare voor de verbinding met de terugkeer naar Brussel via London. Brussel: 16 februari te 11 uur.

Het aantal beschikbare plaatsen in sommige lodges is zeer beperkt. Indien nodig wordt het programma herhaald van 18 februari tot 2 maart '95. Deelnameprijs aan deze uitzonderlijke natuurreis: 129.775 F/persoon. Single supplement: 9.880 F/p.

Voor inlichtingen, detailprogramma en inschrijvingen kan men terecht bij:

Afrika Express, Diesterstraat 17, 3500 Hasselt.
Tel. 011/22 97 97 en fax 011/22 33 99.

Wielewaal-contactpersoon: Yves Peeters,
Antwerpsestraat 120, 2500 Lier, tel. 03/489 04 57.

VAN AALSCHOLVER TOT ZEIS

De Vaarttaluds te Moen: een nieuw reservaat werd ingewandeld

Het wekt wellicht wat verbazing. Een 12 hectare groot gebied te Zwevegem-Moen, gelegen in het Texas van Vlaanderen: is dit wel het beschermen waard? Heeft het nog iets te bieden op vlak van natuur? Het gebied is eigendom van de Administratie van Waterinfrastructuur en Zeewezen. Voor Wielewaalafdeling Zuid-West-Vlaanderen zijn De Vaarttaluds de eerste terreinen die we echt in beheer nemen. Wij twijfelen geen seconde aan de natuurwaarde van het gebied. Na volgende beschrijving bent ook U overtuigd.

Wat vooraf ging

Om West-Vlaanderen vanuit de Borinage te voorzien in steenkool en erts, werd tussen 1857 en 1860 een kanaal gegraven dat de Schelde en de Leie verbindt: het kanaal Bossuit-Kortrijk. Door de hoge heuvelkam die beide rivierbekkens scheidt, werd een 610 m lange tunnel gegraven. Deze gemetste tunnel, in de volksmond gekend als „De Sousterrain“ was er niet enkel voor de doortocht van schepen, ook de plaatselijke jeugd kon de Sousterrain waarderen als romantische ontmoetingsplaats.

Om het economisch rendement van het kanaal te verhogen, werd in 1969 gestart met moderniseringswerken. Grotere sluizen en weg met de voor de schippers onaangename tunnel. Ter hoogte van Moen werd de beboste heuvelrug (het bos gaat terug tot in de middeleeuwen) boven de Sousterrain

uitgegraven. Het sterk verbrede kanaal kwam er in een diepe kunstmatige kloof te liggen. Zo kwamen tot dan toe ongestoorde kleilagen aan de oppervlakte. De kanaaloevers of 'De Vaarttaluds' konden zich vanaf dat ogenblik vrij ontwikkelen.

Floristisch een pareltje

De geologische lagen die door de uitgraving kwamen dagzomen, bepalen de aard van de vegetatie. De scheiding tussen de bovenliggende leemlaag (ca. 20 meter breed) en de laag leperiaanse klei (tot maximaal 60 m breed) is duidelijk zichtbaar.

Op de leemlaag vestigde zich wilgen- en berkenopslag die nu evolueert tot een jong bos. Het vormt een prima buffer ten opzichte van de omliggende akkers en wegen. De plantengroei op de ongerepte kleilaag ontwikkelde zich daarentegen zeer langzaam, mede onder invloed van de expositie van de helling. De laag leperiaanse klei is niet eenvormig: er komen puinkegels en puinresten voor. Deze zones zijn zeer interessant, niet alleen omdat je er fossiele schelpen of haaiantanden kan vinden, maar vooral omdat hier brongebiedjes zijn ontstaan.

Weliswaar bescheiden, maar juist voldeende om het ook in de zomer vochtig te houden. In een uithoek bevindt zich nog een klein restant van het eeuwenoude bos dat de heuvelkamp vroeger tooide.

Vooral op het vlak van de flora zijn De Vaarttaluds bijzonder voor de streek. Op de kleilaag, waar verruiging nog geen kans heeft gekregen, vinden we o.a. Dubbelkelk, Agrimonie, Wilde marjolein en Fraai duizendgulden-

kruid terug. De bronzones bieden dan weer plaats aan diverse korstmossen, Watermunt, Beekpunge, Parnassia en enkele orchideeënsoorten zoals de Vleeskleurige orchis en de Rietorchis. Stuk voor stuk pareltjes in een verstedelijkte regio.

De aanwezigheid van de Grote keverorchis in het bosrestant toont aan dat het hier een bosje met historiek betreft.

Op de kanaaloevers zorgen de lage meidoorn- en rozenstruikjes voor een ideaal broedbiotoop voor talrijke zangvogels. Van de Roodborstapuit kunnen we jaarlijks een 3-tal koppels verwelkomen. De in de omgeving broedende Kerkuil en Ransuil vinden hier een rijk gedekte tafel. Overdag speuren Sperwer en Boomvalk de taluds af. Opmerkelijk is dat de Torenvalk de enige hoogspanningspijler in de Vaarttaluds heeft uitgekozen als broedplaats. Het kanaal zelf biedt broedgelegenheid voor Fuut en Meerkoet. In de winterperiode zeilt vaak een Blauwe kiekendief langs de taluds.

Talrijke vlinders komen af op de velden met Blauwe knoop en op het Leverkruid. De Koninginnepage beschouwen we als ons paradepaardje. Recent werd tussen hoge grashalmen ook de Tijgerspin opgemerkt. Padden zorgen voor nakomelingen in de plasjes nabij de bronzones en met wat geluk betrap je een Hazelworm tijdens zijn zonnebad.

Werk aan de winkel

Met kleinere ingrepen zullen we de soortenrijke vegetatie proberen te behouden. Voor grote stukken betekent dit lekker niets doen, gezien de plan-

tengroei op de kleilaag zeer traag verloopt. Al te opdringerige wilgenopslag zal verwijderd worden en bepaalde stroken zullen gericht gemaaid worden. Uiteraard voeren we een vlinder-vriendelijk beheer. De aanplant van een meidoornhaag aan de randen zal het gebied wat beter afschermen. Met een geitenboer in de omgeving spelen we nog met de idee van grasbeheer.

Naar de toekomst toe

De omgeving biedt talrijke kansen voor de natuur. Het kanaal zelf is een behoorlijk breed lint dat talrijke watervogels kan bekoren zowel tijdens de zomer als 's winters. Vooral de landtong tussen de nieuwe kanaal en een oude kanaalarm, biedt voldoende rust en broedgelegenheid. We hopen tevens deze landtong in beheer te nemen. De Vaarttaluds lopen uit in het Kraaibos. Dit 26 ha groot bos werd door Waters en Bossen aangeplant op de uitgegraven klei. Op zich is dit jonge bos eveneens een pareltje. Wat verder loopt er een oude spoorwegbedding, welke reeds verschillende jaren in beheer is genomen door een plaatselijke natuurvereniging. Ook landschappelijk is de heuvelkam het ontdekken waard. Kortom, de omgeving verdient een verdere, groene ontwikkeling.

Bedreigingen zijn ook hier legio. Dit zeer populaire viswater brengt het risico van overrecreatie met zich mee. Anderzijds zal het kanaalwater in de nabije toekomst gebruikt worden voor de produktie van drinkwater. Om het waterpeil te behouden zou een aanzienlijke toevoer van sterk verontreinigd Scheldewater noodzakelijk zijn met alle gevolgen vandien.

Ook zou een verbindingsweg voor doorgaand verkeer worden aangelegd palend aan of zelfs over één van de hierboven beschreven gebieden! Toch zien we de toekomst positief in. De Vaarttaluds zijn een springplank voor afdeling Zuid-West-Vlaanderen om in de wijde omgeving natuurprojecten op te starten.

Toch nog eens vermeld dat het gebied niet vrij toegankelijk is, maar je kan de Vaarttaluds best smaken vanop het jaagpad. Conservator Wim Pauwels (056/75 62 49 - weekend) neemt je graag mee voor een nadere kennismaking met het terrein.

Patriek Casier, G. Gezellestraat 19, 8560 Wevelgem

Inwandeling op 5 juni

Ruim 100 natuurliefhebbers genoten mee van de officiële opening van het natuurreservaat 'De Vaarttaluds' te Moen-Zwevegem. Vooral de zeeën Wilde margrietten en de langs het jaagpad staande Rietorchissen hadden succes. Vele streekgenoten stonden vol bewondering voor de plantenrijkdom en hadden dergelijk waardevol gebied niet verwacht in het Kortrijkse.

Op de wandeling werd een stevig bord onthuld, zodat het voor iedereen zichtbaar is dat Wielewaal-afdeling Zuid-West-Vlaanderen zich inspanningen getroost om de resterende natuur te bewaren.

Een ruime weerklank in de media en de pers stemde ons dan ook gelukkig.

Nadien vingen we niets anders dan positieve reacties op en we zijn er van overtuigd dat dit niet enkel te danken was aan het gratis natje en droogje!

Reservatenproject 'Vallei van de Grote Nete'

1. Historiek van het project

In 1982 werd door onze vereniging het reservatenfonds Netevallei opgericht. Het doel van dit fonds is het behoud en het herstel van de streek-eigen flora en fauna in onze afdeling. Om zijn landschappelijke en natuurwaarde werd dit project opgestart in de vallei van de Grote Nete.

Natuurbehoud wordt concreet gereali-

seerd door de aankoop van ecologisch waardevolle percellen in de Netevallei. Deze terreinen fungeren als natuurkernen en worden als reservaten beheerd. De bedoeling is deze kernen met elkaar te verbinden via een netwerk van lineaire landschapselementen, die tevens de attractiviteit van het landschap verhogen.

In 1984 werd een grondige terreinventarisatie verricht in de ganse vallei. Dit resulteerde in de publicatie van een lijvig 'Landschapsecologisch Rapport: de Netevallei te Heist-op-den-Berg en Hulshout'. Deze studie blijkt een zeer nuttig werkinstrument bij de beoordeling van terreinaankopen.

2. Realisaties

Sinds 1988 konden reeds 13,5 hectare reservaat in de Netevallei worden aangekocht. In de tabel vindt U graag een chronologisch overzicht van ons aankoopproject en de aankopen van De Wielewaal vzw.

	<u>WA Netevallei</u>	<u>De Wielewaal vzw</u>
1988:	1 ha 46 a 26 ca	9 ha 05 a 74 ca
1989:	2 ha 28 a 10 ca	16 ha 15 a 57 ca
1990:	1 ha 81 a 35 ca	17 ha 22 a 64 ca
1991:	2 ha 70 a 10 ca	79 ha 70 a 16 ca
1992:	3 ha 08 a 55 ca	88 ha 06 a 45 ca
1993:	<u>2 ha 14 a 35 ca</u>	<u>105 ha 19 a 69 ca</u>
Totaal:	13 ha 48 a 71 ca	ca 350 ha

U ziet dat ons aankoopproject een gestaag groeiend initiatief is. Onze vereniging heeft duidelijk gekozen voor een gebiedsgericht natuurbehoud. Duurzame natuur heeft immers ruimte nodig, die het slechts vindt in be-

Kruipend zenegroen

Foto: L. Kusters

Bosrietzanger

Foto: St. Elsermans

schermde natuurgebieden. Zoals u merkt was onze afdeling reeds vanaf 1988 actief bij het verwerven van natuurterreinen. Binnen de Wielewaal vzw startten de meeste afdelingen slechts vanaf 1991 met hun reservatenwerking. Wielewaal afdeling Netevallei was zeker een voortrekker op dat vlak!

Onze vereniging heeft evenmin gewacht op grootscheepse beleidsplannen, zoals de Groene Hoofdstructuur, om daadwerkelijk aan natuurbehoud te werken. Nochtans bewijzen de voorliggende ontwerpplannen dat onze vereniging in het verleden de juiste opties gekozen heeft. Immers alle reservaten werden ingekleurd als natuurkerngebied.

3. De verschillende natuurterreinen

U zult zich ongetwijfeld afvragen hoe het met deze terreinen gesteld is. Is de kwaliteit van de natuur verbeterd door de uitgevoerde beheerswerken? Zijn er nieuwe soorten opgedoken of zijn zeldzame soorten uitgebreid? Zijn bepaalde soorten juist verdwenen of in aantal verminderd?

Om op deze vragen een zinvol antwoord te kunnen geven, is het noodzakelijk om vooraf een duidelijk beeld te vormen van de diverse vegetatietypes die onze vereniging in eigendom heeft. Immers, de beoogde beheersresultaten zijn sterk afhankelijk van de aard en het gevoerde beheer van de terreinen.

De 13,5 hectare reservaat omvatten:

- * 6,0 hectare hooiland
- * 4,0 hectare begraasd weiland
- * 2,7 hectare ruigte
- * 0,5 hectare populierenbos
- * 0,3 hectare elzenbroekbos

4. De resultaten van het gevoerde natuurbeheer

Uiteraard kunnen we de evolutie van onze natuurgebieden het best opvolgen bij de percelen, die het langst in eigendom en beheer zijn. Hieronder geven wij graag een bondig overzicht

A. De Laerbeemden

Het gebied omvat naast 4 hectare begraasd weiland ook ruigte, populieren- en elzenbroekbos. We hebben dit gebied zien evolueren van een intensief begraasd weiland (1987) tot ruigte (1989-1990) en vervolgens tot permanent extensief begraasd weiland (1991-1993). In 1989 en 1990

broedden in het gebied 2 paar Sprinkhaanrietzangers. In 1989 en 1990 broedde er eveneens een koppeltje Rietgors in een aanpalend perceel. Beide soorten, geboden aan licht verruigde gras- of rietlanden, werden nadien niet meer opgemerkt. De start van het begrazingsproject in juni 1991 heeft vermoedelijk het aanwezig paartje in 1991 verstoord. Verontrustend is de sterke achteruitgang van beide soorten in de ganse Netevallei omwille van de toenemende verdroging.

Graspieper, Roodborsttapuit en Bosrietzanger zijn vaste jaarlijkse broedvogels. In het Elzenbroekbos noteerden we op 9/5/1993 zangposten van Zwartkop, Tuinfluiter, Merel, Tijftjaf en Nachtegaal. In de aanpalende ruigte nestelden Blauwborst, Waterhoen en Grasmus. Op 26/12/1993 vlogen een 200-tal Sijsjes naar hun vaste slaapplek in dit broekbos. In een aangrenzend perceel overwinterden een 15-tal Putters.

Op 1/4/1991 rukte een kraan het reservaat binnen. Twee uur later gaapten drie kraters in het landschap. Geen nood, deze drastische ingreep was vooraf gepland. Drie nieuwe veedrinkpoelen van ongeveer 50 m² waren geboren. De natuur kan opnieuw starten met een natuurlijk proces van kolonisatie en verlanding. In de loop van 1992 vestigden er zich diverse waterplanten, zoals Brede waterpest, Veenvortel, sterrekroos en Grote waterweegbree. In maart 1993 deponeerden een tiental Bruine kikkers hun eiklomp in één van de poelen. Een andere poel werd vanaf medio mei bevolkt door een zestal Groene kikkers. Tevens werden reeds een aantal libellensoorten bij deze poelen opgemerkt, waaronder de Zwarte heidelibel.

De Aberdeenrunderen graasden in 1991 en 1992 de gevolgen van de verruiging volledig weg. Dit resulteerde in een merkelijke toename van o.a. Moerasviooltje, Pinksterbloem, Blauw glidkruid en Pijptorkruid. Liesgras, Kale jonker en Moeraspirea werden in deze periode sterk teruggedrongen. Tijdens de planteninventarisatie op 4/7/1993 troffen we 4 zeggesoorten aan: Zwarte, Scherpe, Twee-rijige en Blaaszegge.

De korte vegetatie op een natte venige kleibodem vormt een geschikt broeden foerageergebied voor de Kievit. In 1993 broedde deze weidevogel voor het eerst met 2 paartjes binnen de re-

servaatsgrenzen. Ook de Watersnip werd in maart en april 1993 regelmatig opgemerkt. Hopelijk is dit de voorbode van een broedpaar van deze uiterst zeldzame steltloper in de (nabije) toekomst! De overstromingen in december 1993 - januari 1994 zetten maximaal 70% van het gebied blank. In deze periode pleisterden er permanent meerdere groepen Watersnippen. Zo verbleven er 22 ex. op 8/1/1994 en min. 10 ex. op 22/1/1994.

Het afgelopen jaar werden volgende bijzondere vogelsoorten nabij het reservaat opgemerkt: Kraanvogel, Kruisbek, Grote gele kwik, Zwarte wouw, Zwarte specht en Boomvalk.

Tevens werden in 1993 3 kalfjes geboren in het reservaat. Dankzij de inzet van onze Weer-Werkearbeiders (Luc Vervoort en Rudie Wouters) werd het dak en de vloer van de stal vernieuwd en een afdak voor het hooi gebouwd.

In de afgelopen jaren werd een indrukwekkend netwerk van houtkanten met een totale lengte van circa 1 km en een oppervlakte van 5.000 m² aangeplant. De langst aangeplante houtkant (1989) groeide reeds uit tot een gesloten groenscherm. Tijdens de herfst komen tientallen lijsterachtigen zich te goed doen aan de bessen van Vlier en Eenstijlige meidoorn. In januari 1993 werd een rij jonge Schietwilgen (80 exemplaren) voor het eerst geknot.

B. De Wishagen

De Wishagen (2,7 ha) zijn een echt hooilandreservaat, dat sinds 1990 door onze vereniging beheerd wordt. Het reservaat bestaat uit twee gescheiden percelen, die begin juli worden gemaaid en gehooit door Emiel Peeters. De uitstekende samenwerking met deze plaatselijke landbouwer levert schitterende resultaten op. De populatie Kleine ratelaar breidt elk jaar uit en omvat op beide percelen duizenden plantjes. Ook de andere typische hooilandplanten staan in de maand mei massaal te pronken: Koekoeksbloem, Margriet, Knoopkruid, Scherpe boterbloem, Moerasrolklaver, Kruipend zengroen, Wilde bertram, Duizendblad en Veldlathyrus. Het gonst er dan ook van het insectenleven met tientallen Bruine zandoogjes, dikkopjes, Icarusblauwtjes, hooibeestjes en diverse soorten zweefvliegen en hommels.

Om maximale diversificatie in het beheer door te voeren, wordt één van beide hooilandjes vanaf augustus na-

beweid. De nabegrazing zorgt duidelijk voor een sterke vermindering van de typische ruigtekruiden zoals Moerasspirea, Engelwortel en Bereklaauw.

Op 20 maart 1993 werd de bestaande houtkant met ca 700 m² uitgebreid, zodat een waardevol vogelbosje van 1500 m² tot ontwikkeling kan komen. Langs de Nete werd eveneens een houtkant van ca. 300 m² aangeplant. Het plantgoed, aangekocht met subsidies van de Stichting Leefmilieu vzw, is nog vrij goed aangeslagen, ondanks het extreem droge voorjaar. Alleen de Zomereik is voor 95% verdroogd.

Op zaterdag 12 maart 1994 werd op het tweede perceel een succesvolle boomplantactie uitgevoerd. Twee plantstroken van respectievelijk 550 m² en 200 m² werden beplant met streekeigen bomen en struiken. De eerste vergunningen in het kader van het vegetatiebesluit en rangschikingsbesluit als landschap werden bekomen van respectievelijk het gemeentebestuur en het Bestuur voor Monumenten en Landschappen.

C. De Boeckxbeemden

Dit kleine reservaatje is ondanks zijn geringe oppervlakte (80 are) beslist de botanische parel in de lange rij hooilandjes. Immers op dit perceel werd zowel in 1992 als in 1993 nog 1 bloeiende Brede orchis opgemerkt. De laatste in de Netevallei? Daarnaast herbergt dit hooilandje nog andere zeldzaamheden zoals Pijpestrootje, Tormantil, Wateraardbei, Moerasviooltje, Hazezegge en Blauwe knoop.

Op een warme zomerdag kan men een tiental verschillende dagvlindersoorten, o.a. Argusvlinder, Klein gaderd witje, Icarusblauwtje en Vuurvlindertje, observeren in dit prachtig gebied. Om de insectenfauna maximale overlevingskansen te bieden werd dan ook gekozen voor een gefaseerd maaibeheer. Dit wil zeggen dat elk jaar ca 10% van het perceel niet gemaaid wordt. Hierdoor blijven gans de zomer bloeiende nectarplanten, vnl. Blauwe knoop, beschikbaar. Tenslotte kunnen de rupsen in de strooisellaag een beschut plekje vinden om te overwinteren. De gevarieerde flora en de rijke zaadbank van dit perceel bieden alvast goede perspectieven om in de toekomst nieuwe percelen te kunnen (her-)koloniseren.

De plaatselijke jongeren van de Jeugdbond voor Natuurstudie en

Milieubescherming vzw plantten tijdens onze boomplantactie op 12 maart 1994 op dit perceel eveneens 2 houtkanten met een oppervlakte van 250 m² aan. Op deze wijze wordt een positieve aanzet gegeven tot het herstel van het kleinschalige landschap in de vallei van de Grote Nete.

D. De Volkaertslaakbeemd

De Volkaertslaakbeemd werd aangekocht als verlaten hooiland in 1991 en 1992. De aanwezigheid van Blauwe knoop maakte toen reeds duidelijk dat het perceel goede natuurontwikkelingskansen bezat. Door het herinvoeren van een jaarlijkse maai- en hooibeurt in juli, is de vegetatiehoogte reeds teruggedrongen tot maximaal 50 cm. De bijzonder ijle vegetatiestructuur biedt ideale leefmogelijkheden aan diverse ongewervelden, zoals sprinkhanen. In mei en juni fladderen er tientallen Hooibeestjes en Bruine zandoogjes rond. Zij komen zich te goed doen aan nectar van Knoopkruid, Margriet, Wederik, Rode klaver en Kattestaart.

Door de leerlingen van het Sint-Gummaruscollege werd op 11 maart 1993 een houtkant van 250 meter aangeplant langs de bestaande veld-

weg. Ten behoeve van de rijke insectenfauna werd de voorkeur gegeven aan bloeiende struiken, zoals Meidoorn, Sporkehout en Gelderse roos. Wij hopen dat deze houtkant mag uitgroeien tot een herkenbaar landschapselement, eigen voor onze reservaten.

4. De toekomst

Voor de buitenwereld zijn alleen de resultaten op het terrein, zoals het aanplanten van houtkanten, maaien en hooien van graslanden, zichtbaar. Maar reservatenwerking brengt ook een berg administratief werk met zich mee: aanvragen van allerlei vergunningen, subsidieaanvragen voor de aankoop van percelen of van plantgoed.

In 1993 werd ook na ruim 1 jaar voorbereiding het dossier voor de erkenning als natuurreservaat voltooid. Dit dossier omvat een natuurwetenschappelijk gedeelte gebaseerd op talrijke inventarisaties, die de ecologische waarde van het gebied moeten aantonen. Bovendien moeten de geplande beheerswerken, die de natuurwaarde moeten verhogen, aangegeven worden. Bij het dossier horen eveneens ve-

Reservataankopen De Wielewaal eerste semester 1994:

Dit voorjaar werden reeds meer dan 58 ha natuurreservaat aangekocht verspreid over volgende gebieden:

Griesbroek, Balen	52 25 m ²
Schrieken, Beerse	1 01 80 m ²
Spierbroek, Bornem	1 03 90 m ²
Zammelsbroek, Geel	3 54 00 m ²
Vallei van de Grote Nete, Heist op den Berg	4 20 70 m ²
Halsche beemden, Hoogstraten	1 84 62 m ²
Vallei van de Grote Nete (Rietveld), Nijlen	1 68 87 m ²
Winkelsbroek, Turnhout	1 72 70 m ²
Sint-Maartensheide, Bree	5 42 50 m ²
Dommelvallei, Hechtel	99 00 m ²
Kevie, Tongeren	1 74 80 m ²
Wijvenheide, Zolder	2 73 64 m ²
Hagesbos, Brakel	4 22 40 m ²
Jansveld, Brakel	3 53 85 m ²
Stembergbos, Brakel	3 52 67 m ²
Trimpontbos, Brakel	32 40 m ²
Uilenbroek, Lierde	56 00 m ²
Putten, Merelbeke	14 00 m ²
Berchembos, Ninove	2 07 60 m ²
Venebroeken, Ninove	82 30 m ²
Doornbosbeekvallei, Opbrakel	1 00 00 m ²
Bos 't Ename, Oudenaarde	12 51 35 m ²
Kreken van Saleghem, Sint-Gillis-Waas	4 10 50 m ²
Meerssen aan de Moervaart, Sint-Niklaas	42 86 m ²
Schousselbroek, Temse	1 22 00 m ²
Langemeerssen, Wortegem-Petegem	47 98 m ²

getatiekaarten en beheersplannen van de diverse percelen.

In juli 1993 diende De Wielewaal vzw het dossier tot erkenning als natuurreservaat in bij de Dienst Natuurbescherming van de Vlaamse Gemeenschap. De gevraagde erkenning heeft betrekking op 11 hectare 35 are, de totale reservaatsoppervlakte in eigendom op het ogenblik van de aanvraag. Een eventuele erkenning als natuurreservaat laat een subsidiëring van de beheerskosten door de overheid toe. De gevraagde juridische erkenning geldt voor een periode van 10 jaar, en kan uiteraard worden verlengd.

Op 9 september 1993 werd Mevr. R. De Clippeleir, de bevoegde ambtenaar van AMINAL, door onze conservators Sylvain Wuyts en Wilfried Wouters langs alle reservaten rondgeleid. Na dit terreinbezoek krijgt zij een duidelijk beeld van onze natuurgebieden en hun omgeving. Dit vormt alvast de basis van een omstandig advies over het betrokken gebied.

Voor de wetenschappelijke opvolging van de beheersresultaten wensen we graag te starten met het uitzetten van permanente kwadraten. Tevens vormt uw actieve inzet tijdens onze georganiseerde beheerswerken een erg gewaardeerde stimulans voor onze reservatenwerkgroep. Immers samen kunnen we werken aan een duurzame natuur voor de volgende generaties.

Wie het terrein wil bezoeken, neemt best contact op met conservator Sylvain Wuyts, tel. 015/24 09 65.

Wilfried Wouters

Recente uitbreidingen

1. Populierenbosje te Booischot

Het eerste perceel omvat een populierenbos van 70 are met een zeer rijke ondergroei van Zomereik. Dit bosje vormt één van de laatste broedplaatsen van de Boompieper in de Netevallei. Deze soort verdween de afgelopen 5 jaar zowel uit De Goren te Bruggeneinde als het Goor te Westmeerbeek; een zeer verontrustende situatie.

Met deze aankoop hopen we alvast deze vaste broedplaats te hebben veilig gesteld. De ligging nabij het staatsnatuurreservaat 'De Bunders' te Hulshout en het kasteelpark 'Hof ter Laken' te Booischot biedt hoopvolle perspectieven.

2. Hooilandje nabij de Bergebeek

Het tweede perceel is een soortenrijk hooiland van ongeveer 50 are, palend aan een reeds eerder verworven perceel. Met de huidige huurder werd een voortzetting van het huidige beheer, 1 maaibeurt eind juni met nabegrazing, overeengekomen. Onze vereniging streeft bij het beheer immers een goede samenwerking met de huidige gebruikers na.

3. Weiland te Hallaar

Onze recentste aankoop omvat een blok van ruim 3 hectare in de Netevallei te Hallaar nabij de Procureursloop. Dit is meteen de grootste en meest ambitieuze aankoop van ons lopende project. Het gaat om een reliëfrijk nat weiland, dat tot op heden nog nooit gescheurd werd. De aaneengesloten oppervlakte en de uitstekende uitgangspositie laten goede beheersresultaten verhopen. Tevens levert onze vereniging op deze manier in het veld een actieve bijdrage tot de realisatie van het gerangschikte landschap 'De Netevallei te Hallaar en Itegem'. Het herstel van het kleinschalig landschap zal een belangrijke prioriteit vormen in het beheersplan.

4. Steun ons reservatenfonds

Het spreekt voor zich dat we met deze aankopen ons reservatenfonds tot op de bodem aangeboord hebben. Alleen met uw steun kunnen we deze aankopen tot een goed einde brengen. Om deze reden wensen wij graag een beroep te doen op een milde gift op ons rekeningnummer 853-0146127-77 p/a Sylvain Wuyts, Kleistraat 7, te 2220 Heist-op-den-Berg. Voor giften vanaf 1.000 frank ontvangt u een fiscaal attest. Gelieve evenwel uw Rijksregisternummer te vermelden. Dit nummer staat op de achterzijde van uw identiteitskaart en begint met uw geboortedatum.

Het bestuur van Wielewaalafdeling Netevallei

Nieuws in verband met erkenning van natuurreservaten

Volgende Wielewaalnatuurreservaten werden door de Hoge Raad voor Natuurbehoud gunstig geadviseerd voor erkenning:

- De Liereman, 167 ha groot, gelegen te Oud-Turnhout;
- De Turfmeersen, 19,5 ha groot, te

Moerbeke-Waas;

- De Vallei van de Grote Nete te Heist-op-den-Berg, 12 ha groot;
- De Rietbeemd te Geraardsbergen, 14 ha groot.

Tijdens dezelfde vergadering werd de „Hoofswaer“ erkend als staatsnatuurreservaat. Het 18 ha grote gebied maakt deel uit van de Brechtse Heide. Het ligt ten oosten van het erkende Wielewaalnatuurreservaat de „Kooldries“.

Officiële opening natuurreservaat Sint-Maartensheide Beek/Bree op 26 juni 1994

Die dag vierde Wielewaal Bree dubbel feest; het twintigjarig bestaan van de afdeling en de opening van het reservaat Sint-Maartensheide.

Het feestprogramma begon met een wandeling doorheen het reservaat. 150 personen namen hieraan deel. Dhr. Jaak Lipkens, Schepen van Leefmilieu van Bree, onthulde aan de ingang van het reservaat een bord. Het tweede, meer academische gedeelte vond plaats in het auditorium van de stedelijke bibliotheek.

Afdelingsvoorzitter Patrick Hermans dankte eenieder die aan de uitbouw van het reservaat reeds meewerkte, o.a. het stadsbestuur en de plaatselijke Rotary- en Lionsclubs.

Algemeen voorzitter Luc Meul verbaasde zich over de snelle groei van het reservaat en benadrukte de nood aan overleg met landbouwers, jagers, Waters en Bossen, zoals die binnen deze afdeling reeds volop gebeurt.

Jan Gabriëls belichtte de waarde van het reservaat, vooral op ornithologisch vlak. De Grauwe klauwier is daarbij zeker de belangrijkste soort. Voor het

Inhuldiging St. Maartensheide

Foto: K. Grolus

behoud ervan wordt gerekend op de realisatie van de Hoofdstructuur en het Landinrichtingsplan Noord-Oost-Limburg. Na de videofilm, samengesteld door R. Brusten, hield burgemeester Jaak Gabriëls het slotwoord.

Korte voorstelling van het reservaat 'Spierbroeck' te Bornem

Hoe het groeide...

In oktober 1991 werd de start gegeven voor de oprichting van een beschermd gebied in Bornem Buitenland. Onze vereniging kon toen tijdens een openbare verkoop twee perceeltjes verwerven die midden in het Spierbroeck liggen. Na een langdurige onderhandeling werd in december 1993 de oppervlakte verviervoudigd. De aangrenzende percelen strekken zich uit van de Rijksweg in de richting van het centrale gedeelte van het Spierbroeck.

Enkele weken geleden werd dan totaal onverwacht een verkoopovereenkomst gesloten voor een lange strook grond die op een donk (dus hoger) gelegen is. Deze vormt een belangrijke bufferzone.

De totale oppervlakte bedraagt nu 4 ha 43 are en 53 ca.

Een korte beschrijving

De eerste stukjes bestaan uit een wijmenveldje dat reeds een tiental jaar niet meer werd geoogst en een half open voormalig weiland dat spontaan begroeit met allerlei inheemse struiken en bomen.

De in de tweede fase aangekochte percelen vormen een mooie afwisseling van wilgenbos, elzenbroek, riet- en zeggevelen. Er komen meidoornstruiken voor die in de meimaand prachtig bloeien en dan heel wat insecten lokken.

De sloten in het gebied hebben nog vrij zuiver water. In het water zien we Waterviolier, Tenger fonteinkruid en sterrekroos. De sloten oefenen een grote aantrekkingskracht uit op libellen, ondermeer Platbuik en Plasrombout werden dit voorjaar waargenomen.

De afwisseling aan vochtige biotopen zorgt voor een rijke flora. Vooral planten van elzenbroek en moeras maken het Spierbroeck de moeite waard. Zo treffen we er o.a. Grote keverorchis, Bosbies, Blauw glidkruid, Rivierhelmkruid, Bosveldkers, Oeverzegge en Elzenzegge aan.

De „Karpergracht“

Foto: K. Grolus

Verschillende van de soorten en dan vooral het groot aantal zeggesoorten wijzen op de aanwezigheid van laagveen. Op de bodemkaart zien we dat het Spierbroeck inderdaad voornamelijk een venige ondergrond heeft. De meeste van de plantensoorten hebben baat bij een hoge grondwaterstand. Van deze hoge vochtigheid profiteren ook een twintigtal slakkesoorten.

In het reservaat nestelen Bosrietzanger, Zwartkop, Staartmees, Grasmus, Tortelduif... Buizerd, Boomvalk en Torenvalk zie je regelmatig in het reservaat en broeden in de nabije omgeving.

Onlangs konden we in het rietveld een Hermelijn waarnemen, die waarschijnlijk in een van de houtstapels zijn jongen grootbrengt.

Hoewel de laatst verworven percelen gelegen zijn in landschappelijk waardevol bosgebied, werden zij de laatste jaren gebruikt als akker.

Oorspronkelijk gaat het hier om een aanplanting van wijmen. Later werd er o.a. graan geteeld en pas de laatste jaren maïs. Omdat in de maïssteelt veel drijf- en/of kunstmest gebruikt wordt, samen met niet ongevaarlijke onkruidbestrijdingsmiddelen, is er risico van uitspoeling naar het lager gelegen deel van het reservaat. Daarom is deze vorm van gebruik hier niet gewenst.

Beide percelen vormen een donk. Dit is een iets drogere verhevenheid in het moeras van de Scheldepolders.

Aan de noordzijde bevindt zich een kleine steilrand die aansluiting geeft op het moerassig gedeelte met riet, dat

reeds deel uitmaakt van het reservaat. Deze gradiënt die landschappelijk waardevol is, heeft een aantal potentiële mogelijkheden om de natuurwaarde ten volle tot uiting te laten komen.

Aan de zuidzijde liggen de percelen ook lager, ze zijn daardoor ook vochtiger en enkel in gebruik als wei- en/of hooiland. Deze vorm van landbouw is zeker te verantwoorden. Vermelden wij dat de betrokken landbouwers en bestaande knotwilgen- en bomenrijen hier goed onderhouden en zelf opnieuw aanplanten.

Hierdoor sluiten deze weiden landschappelijk mooi aan bij het reservaat.

Beheer en bescherming van het Spierbroeck

De algemene optie is om de vroeger met Canada's opgeplante percelen te laten evolueren naar meer natuurlijk bos. Dit wil natuurlijk niet zeggen dat open plekken met een rijke riet- en zeggevegetatie mogen verdwijnen.

In de praktijk zullen beheerswerken tot een uiterst minimum worden beperkt zodat een natuurlijk evenwicht ontstaat. Grootschalige ingrepen door kaalkap (van populieren) zullen vermeden worden waardoor een meer stabiel systeem behouden blijft. De laagste terreinen zullen elzenbroekbossen blijven.

Het braakliggend perceel tenslotte zal omgevormd worden tot een bosaanplanting met waardevol loofhout (Es, Zomereik) en soorten als meidoorns, elzen en wilgen. Hiervoor dient echter vooraf een globaal beheersplan te

worden opgesteld. Daarbij zal ook beroep gedaan worden op de Dienst Waters en Bossen en de Dienst Natuurbescherming van AMINAL. De ligging waarborgt een betere bescherming van het kerngebied van het Spierbroeck.

De grenzende, lager gelegen percelen worden op die manier beter gevrijwaard tegen ongewenste invloeden.

Dank aan hen die deze aankopen mogelijk maken:

Fase 1: AMINAL - Vlaamse Gemeenschap, Provincie Antwerpen

Fase 2: Gemeente Bornem, Provinciebestuur Antwerpen, AMINAL - Vlaamse Gemeenschap, Agfa Gevaert en de talrijke persoonlijke giften van leden.

Fase 3: Sponsors gezocht: U kan steunen door een gift op rekening nummer 230-0524745-92 met vermelding 'RF6'

Afdeling Lier verwerft nieuwe reservaten

Nieuw natuurreservaat 't Rietveld, in de Netevallei te Nijlen

6 jaar nadat we met de aankoop van een aanpalend jong eikenberkenbos ons 'erkend' natuurreservaat De Steenbeemden uitbreidden, hebben we dus nu ons nieuw reservaat 't Rietveld aangekocht. Via de talloze fondswervingsacties hebben we voldoende vergaard om dit 1,7 ha rietveld te kopen. We moesten dus niet, zoals met de Steenbeemden het geval was, gaan lenen!

Dit nieuw reservaat is een typische vloeibeemd, een gebied gelegen pal naast de Grote Nete dat vroeger (bij ontstentenis van enige vorm van dijk) bij ieder hoog water overspoelde. Dit lag trouwens aan de basis van de rijkdom aan natuurwaarden. Echter, ondanks de uitvoering van het Sigma-plan, behield het heel wat van die rijkdom. Spijtig genoeg werd een gedeelte van dit gebied in de jaren zeventig gebruikt als stort door een Lierse firma uit de onmiddellijke omgeving. Toch blijft het Rietveld met zijn combinatie van oude rietpartijen en wilgenbosjes een pareltje dat gonst van het leven. Vermeldenswaardig zijn de drie amfibieënsoorten die het rietveld gebruiken als voortplantingsplaats, leef- en overwinteringsgebied (salamander-soorten worden nu pas onderzocht).

Koppeltje padden op weg naar hun geliefkoosde voortplantingsplaats: het Rietveld.

Foto: M. Vermeylen.

Qua vogels noteerden we reeds Ransuil, Torenvalk, Rietzanger en Blauwborst. Op botanisch vlak vermelden we Zomerklokje en Dotterbloem. Momenteel wordt het reservaat intens door drie kandidaat natuurgidsen geïnventariseerd.

Als conservator van 't Rietveld werd Cis Peeters gekozen, bestuurslid van onze afdeling en initiatiefnemer van de aankoop. Hij zorgde er immers voor dat een massa zwerfpuil en sluikestortjes vlak voor de inhuldigingswandeling werd opgeruimd.

Hierbij konden we rekenen op materiële steun van de gemeente Nijlen (waarvoor dank). Merkwaardig, noch voor de aankoop van de Steenbeemden (Kessel), noch voor de aankoop van 't Rietveld kregen wij enigerlei vorm van financiële tegemoetkoming vanuit de gemeente Nijlen.

'Het Seppeken': grondgebied Emblem (Ranst): 1,7 ha

Een gloednieuw Wielewaallid en deelnemer aan de natuurgidsencursus van het CVN, Yves Lemmens, liet ons weten dat hij ongeveer 1,7 ha vloeibeemd in eigendom heeft, gelegen aan de Kleine Nete vlak naast een oude meander van de beek 'De Bollaak', dit ter hoogte van de bekende plaats 't Seppeken (een vroegere doorwaadbare plaats aan de Nete). Zomerklokjes, Blauwborst,... u kent dat type van vloeibeemd wel... trouwens op enkele honderden meter van De Steenbeemden gelegen. Vrij vlug werd een beheersovereenkomst gesloten met de eigenaar-wielewaler. Yves Lemmens wordt conservator en zal ook mede instaan voor de beheerswerken: maaien, hooien, kappen van overvloedige wilgen... en onvermijdelijk ook de beheersing van de waterhuishouding staat op het programma. Op 15 mei

huldigden we ons nieuw pareltje in. De conservator had tijd noch moeite gespaard om ons te verrassen met een drankje. Terwijl we stonden te genieten van al dat lekkers zong de Wielewaal in de top van de populieren zijn hoogste lied! Het klonk als een eresaluut aan onze vereniging.

Uitbreiding van De Steenbeemden:

Dankzij de familie Van Puyenbroeck die ruim 1,8 ha in beheer geven, kunnen we ons erkend reservaat uitbreiden. Deze percelen palen inderdaad aan het OCMW-bosje dat als buffer bij ons reservaat hoort. Samen met de eigenaar gaan we het beheer - vooral op botanisch vlak - optimaliseren. Aan opvallende én zeldzame planten ontbreekt het daar inderdaad niet!

Vlakbij De Steenbeemden heeft de Stad Lier 2,5 ha vloeibeemd aangekocht ('88 en '94) gelegen langs de Wolfsbeek die volgens recente berichten vanaf '95 nog enkel proper water zou afvoeren! Ook hier werd een overeenkomst bereikt met de Stad Lier. Een beheerswerkplan werd opgesteld en goedgekeurd: maaien, hooien, plaggen, kappen van wilgen en elzen,... Dit alles werd eveneens op 15 mei ll. ingehuldigd... in afwezigheid van een afgevaardigde van de Stad Lier!

Marc Vermeylen

Goed om te weten

Lessenreeks: „De Natuurlijke Tuin“

Op initiatief van Gedeputeerde S. Stevaert en dankzij de samenwerking van het Provinciaal Natuurcentrum, het Regionaal Landschap Kempen & Maasland en de Limburgse Velt-afdeling, ging in maart van dit jaar de provinciale sensibiliseringscampagne „De natuurvriendelijke tuin“ van start.

Van de kleurrijke informatiebrochure werden reeds 13.000 exemplaren verspreid. Ter ondersteuning van de brochure start in het najaar een lessenreeks.

De verschillende facetten van de natuurvriendelijke tuin worden besproken en aan de hand van dia's verduidelijkt. Uiteraard is er ook ruimte voor vragen over bijvoorbeeld geschikte fruitsoorten, de aanpak van specifieke problemen in de moestuin, of de vijverproblematiek.

De uiteenzettingen starten telkens om 20 u., einde rond 22.30 uur.

Om iedereen de kans te geven om deel te nemen, werden de locaties verspreid over de provincie:

- 15 september 1994: De Wissen, Maaspark, 3650 Dilsen-Stokkem.
- 20 oktober 1994: Kinderboerderij, Kiewitdreef 7, 3500 Hasselt (vanaf 19.00 uur is er mogelijkheid om de heemtuin te bezoeken).

- 17 november 1994: Provinciaal Domein Nieuwenhoven, Bezoekerscentrum, 3800 Sint-Truiden.
- 15 december 1994: Provinciaal Instituut voor Cultuur en Sport Dommelhof, Toekomstlaan 5, 3910 Neerpelt.
- 19 januari 1995: Landcommanderij Alden Biezen (Zuidelijke Voorburcht), Kasteeldreef 6, 3740 Bilzen-Rijkhoven.

De deelname is gratis. Daar de plaatsen beperkt zijn (50 per avond), is vooraf reserveren noodzakelijk.

Voor meer inlichtingen en inschrijven: Provinciaal Natuurcentrum, Zuivelmarkt 33, 3500 Hasselt, tel. 011/21 02 66, fax 011/23 50 90.

Brochure „Milieu en Toerisme“ - Nieuwe brochure van Bond Beter Leefmilieu (BBL)

De toeristische industrie is 's werelds grootste exportsector na aardolie en motorvoertuigen. De wereldomzet in 1992 bedroeg zo'n 3.100 miljard dollar. De sector groeit nog steeds, ook in ons land. In 1982 ging 47% van de Vlamingen met vakantie, in 1991 steeg dit aandeel reeds tot 61%. We gaan voornamelijk weg tussen juli en september. Tegelijkertijd zit het aantal korte vakanties in andere periodes nog steeds in de lift.

Zelden wordt er stilgestaan bij de milieu-effecten van recreatie en toerisme op het milieu: afval, waterontreiniging, verdroging, luchtverontreiniging, verstoring van fauna en flora, aantasting van waardevolle (ecologische) landschappen, een chaotische ruimtelijke ordening, mobiliteitsproblemen eisen in vele gevallen een zware tol. De gevolgen ervan zijn dikwijls onomkeerbaar.

De nood aan duurzaam toerisme groeit dan ook. In het buitenland vinden we reeds meerdere voorbeelden van „milieuzorg in de toeristische sector“. Toeristische milieu-actieplannen schenken aandacht aan maatregelen inzake afvalbeperking, energiebesparing, waterbeheersing, milieuvriende-

lijke inkoop, een terugdringing van het privévervoer.

De TUI, Europa's grootste touroperator, weert natuurschadelijke bestemmingen uit het aanbod. Via ecolabels, zoals bijvoorbeeld de Blauwe Vlag, worden ondernemers positief aangemoedigd om op hun terrein milieu-maatregelen te treffen. Voorbeelden in Vlaanderen zijn echter schaars.

Hier wacht dan ook een enorme taak voor het Vlaams Commissariaat Generaal voor Toerisme (VCGT).

Milieuvriendelijk op reis? Het kan. Ecologisch verantwoord toerisme of „ecotoerisme“ steekt de kop op. De brochure geeft tevens een overzicht van de tientallen mogelijkheden (en contactadressen) van milieuvriendelijk toerisme en recreëren in binnen- en buitenland: fietsen, wandelen, huisruil, bed&breakfast, regionale landschappen, natuurritten, hoeve- en plattelands-toerisme...

In een laatste deel vraagt BBL aandacht voor een geïntegreerd beleid in Vlaanderen. Zo is er nood aan een afstemming tussen de bevoegde beleidsniveaus; overleg tussen de betrokken sectoren is een absolute noodzaak. De toeristisch-recreatieve sector moet tevens worden onderworpen aan de toekomstige algemene Vlaamse milieubeleidsplanning. Wettelijke voorschriften, maar ook vrijwillige gedragscodes moeten de invoering van milieuzorg in de sector mogelijk maken. Toeristische projecten moeten MER-plichtig worden. Een afbakening van de toeristisch-recreatieve ruimte in de tijd en de ruimte is verder noodzakelijk. Zo moet bijvoorbeeld verblijfsinfrastructuur verdwijnen uit natuurgebieden, moeten voorzieningen voor intensieve recreatie worden ingeplant nabij bestaande stadsgewesten, en is er nood aan een gevoelige bos- en groenuitbreiding in Vlaanderen.

De brochure „Milieu en toerisme“, 76 blz., kost 100 F plus verzending. Te bestellen bij Bond Beter Leefmilieu, Overwinningstraat 26, 1060 Brussel, tel. 02/539 22 17.

Vlaamse ornithologische studiedag (Vlos 6)

Zaterdag 3 december 1994 in de Marmeren Zaal van de Dierentuin te Antwerpen.

Thema: Lange-termijn-onderzoek.

Voorlopig programma:

- Nut en belang van monitoringprojecten in Vlaanderen (Koen Devos)
- Canadese ganzen in Vlaanderen (Anny Anselin)
- Scheldevogeltellingen (Patrick Meire)
- Broedvogelatlas van Limburg (Jan Gabriëls)
- Het ringwerk en het onderzoek (Walter Roggeman)
- Het bestand van de Kerkuil (Ludo Smets)
- PTT-tellingen (Paul Van de Sanden)
- Het belang van de Zwinbosjes (Patrick Lust)
- Verspreiding van de Oeverzwaluw (Tom Heylen)
- 15 jaar Kool- en Pimpelmezen-onderzoek (Frank Adriaensen)
- 10 jaar Spreeuwenonderzoek (Marcel Eens en Diane Pinxten)

Inschrijving: 100 F (4 maal koffie en studiedagmap).

Het definitief programma zal verschijnen in Oriolus.

H. Franckx.

Milieubeleid. Wat doet uw Provinciebestuur?

Het Provinciebestuur van Antwerpen hecht het grootste belang aan het voeren van een eigen milieubeleid, als bestuursniveau tussen de gemeenten en het gewest. Daarom werd besloten het vrij disparate geheel van provinciale activiteiten in verband met het leefmilieu vanaf nu ook samenhangend als milieutaken te behandelen.

Naar de toekomst toe worden alle activiteiten ingepast in een milieubeleidsplanningsproces. Concreet heeft dit nu een eerste vorm gekregen in de Provinciale Milieubeleidsnota 1994, die een milieujaarprogramma is. Later wordt dit ingepast in een meerjarenplanning.

De brochure „Milieubeleid: Wat doet uw Provinciebestuur?“ vertaalt de inhoud van de Provinciale Milieubeleidsnota 1994 naar het grote, geïnteresseerde publiek.

In een eerste deel geeft zij een overzicht van de verschillende milieudoelstellingen waarin de provinciale diensten en instellingen actief zijn.

Er wordt nagegaan wat het Provinciebestuur op milieuvlak doet voor het algemeen belang, voor de gemeenten en voor de individuele burger. Daarnaast worden in de tekst een aantal krachtlijnen voor de toekomst uiteengezet. Deze worden geconcretiseerd in acties die dit jaar zullen uitgevoerd of opgestart worden.

Binnen het P.I.H. zal dit jaar o.a. gestart worden met het opstellen van het Provinciaal Natuurontwikkelingsplan (PNOP). Het Provinciebestuur zal in 1994 ook in ruime mate aandacht besteden aan de afvalproblematiek.

De brochure „Milieubeleid: Wat doet uw Provinciebestuur?“ is gratis verkrijgbaar bij Mia Philips, Dienst Algemeen Milieubeleid, tel. 03/240 57 33, fax 03/240 57 79.

De Nacht van het Zoogdier: 25-26 september 1994

„Het nachtleven houdt je wakker“

„De Nacht van 't Zoogdier“, het klinkt misschien al bekend in de oren, je kan het haast een traditie noemen. En vermits tradities best in stand worden gehouden, organiseert de Zoogdierenwerkgroep van de jeugdbond voor Natuurstudie en Milieubescherming (kortweg: de ZWG van de JNM) ook dit jaar zo een pracht van een nacht.

Het is de bedoeling dat tijdens de nacht van 25 op 26 september „het zoogdier“ eens extra ieders aandacht krijgt; vele zoogdieren zijn hoofdzakelijk 's nachts actief en daarom vaak minder bekend bij heel wat mensen.

Muizen en spitsmuizen

In België komen zo'n 10 muizensoorten voor, daarnaast nog 7 spitsmuizensoorten.

Binnen de JNM beschikt de ZWG over een groot aantal lifetraps. Met dit soort val kan je de muizen levend vangen. Dit laat toe het dier op naam te brengen, eventueel te wegen en het geslacht te bepalen. Vervolgens wordt het terug vrij gelaten. Deze vallen worden voor wetenschappelijk onderzoek gebruikt en maken het ook mogelijk om een gebied te inventariseren.

Uilen

Uilen zijn uiteraard geen zoogdieren, maar hun braakballen leren ons wel

heel wat over de zoogdieren in hun jachtgebied. Ze vangen hoofdzakelijk muizen, maar ook wel eens amfibieën en kleine vogels. Door het pluizen van deze braakballen komen we te weten waaruit de „nachtschotel“ van de plaatselijke uil bestaat.

Vleermuizen

Vleermuizen verdienen onze aandacht en bescherming. Sommige soorten zijn erg zeldzaam geworden doordat ze gebonden zijn aan bepaalde biotopen. Met een bat-detector, een toestel dat ultrasone geluiden van vleermuizen hoorbaar maakt, kan men vleermuizen detecteren. Het geluid dat de vleermuis maakt wordt omgezet in een getik of geratel.

Elke soort heeft een specifiek getik dat men met enige ervaring kan onderscheiden van andere soorten.

Een combinatie van het geluid op de detector met het biotoop, de aard van de vlucht, de grootte en de kleur van de vleermuis laat ons toe bijna elke soort op naam te brengen.

Men heeft nog steeds weinig zicht op de verspreiding van een aantal soorten. Daarom startte JNM vorig jaar een inventarisatieproject rond de Watervleermuis. Dit project loopt gewoon verder door, als u wil meewerken of wat meer informatie wil kan u „de handleiding voor het Watervleermuisproject“ steeds aanvragen op het Bondssecretariaat.

In de nacht van 25 op 26 september worden er over heel Vlaanderen ruim 35 excursies georganiseerd. Wilt u weten welke activiteit er voorzien is in uw streek, neem dan contact op met Veerle Vansevenant (03/457 97 51) of op het secretariaat van JNM, Kortrijksepoortstraat 140, 9000 Gent (09/223 47 81).

Wetenschappelijke bijeenkomsten van de Vereniging voor Zoogdierkunde en Zoogdierbescherming

Zaterdag 8 oktober 1994, Holocene zoogdieren: vroeger en nu

Programma

- 10.00-10.30 u.: Ontvangst met koffie.
- 10.30-11.00 u.: De Oeros in Nederland ten noorden van de grote rivieren (Drs. L.J.M. van Es).

- 11.00-11.30 u.: De teruggefokte Oeros: sociaal gedrag bij het Heckrond (Drs. Th. Vulink).
- 11.30-12.00 u.: De Eland in Nederland ten noorden van de grote rivieren (Drs. K. Walck).
- 12.00-14.00 u.: Lunch en bezichtiging van de collecties van het Instituut met het enige oeros-skelet in Nederland.
- 14.00-14.30 u.: De Elanden in het Natuurpark Lelystad (Drs. D. Dekker).
- 14.30-15.00 u.: De Bever in de delta in het Neolithicum (Drs. J.T. Zeiler).
- 15.00-15.30 u.: De uitgezette Bevers in de Biesbos (Drs. B. Nolet).
- 15.30-16.00 u.: Thee en sluiting.

Plaats: Biologisch-Archaeologisch Instituut, Poststraat 6, 9712 ER Groningen.

Het instituut bevindt zich op 10-15 minuten lopen van het NS-station, maar is ook per bus bereikbaar: lijn 1, 2, 3, 5 en 6, uitstappen Grote Markt. Per auto: parkeren in de parkeergarage Pelsterstraat (prijs: fl. 17,- per dag).

De toegang is gratis voor VZZ-leden. Niet-leden betalen fl. 10,-.

Zaterdag 19 november 1994, Zeezoogdieren

Programma

- 9.30-10.00 u.: Ontvangst met koffie.
- 10.00-11.30 u.: Gedrag en foerageren van Bruinvissen bij Shetland (P.G.H. Evans).
- 11.30-12.15 u.: Onderzoek aan Orca's in de VS en Canada (A. van Ginniken).
- 12.15-13.30 u.: Lunch.
- 13.30-14.15 u.: Gedrag van Tuimelaars, Zuid-Afrika (H. Richards).
- 14.15-15.00 u.: Gezondheidstoestand van Nederlandse Bruinvissen (M. García Hartmann).
- 15.00-15.45 u.: Het Leidse bruinvisonderzoek (M. Addink).
- 15.45-16.00 u.: Thee en sluiting.

Plaats: Zoologisch Laboratorium van de Rijksuniversiteit Leiden, Kaiserstraat 63, Leiden.

De Kaiserstraat is vanaf het NS-station te voet in een kwartier te bereiken, via Stationstraat, Steenstraat, linksaf brug over en gelijk weer rechtsaf, en dan maar steeds rechtdoor.

De toegang is gratis voor VZZ-leden. Niet-leden betalen fl. 10,-.

In verband met de lunch wordt iedereen verzocht zich van tevoren op te geven bij het kantoor van de VZZ.

Nadere informatie: Kantoor VZZ, Emmalaan 41, 3581 HP Utrecht, tel. 0031/30 54 46 42.

Cursussen Milieu-educatie

De Vereniging voor Milieu-educatie Provincie Antwerpen v.z.w. (VMPA) organiseert in het najaar van 1994 drie natuur- en milieu-educatieve cursussen. De basis cursus *Natuur-in-Zicht* wordt georganiseerd in Turnhout, telkens op donderdagnamiddag (van 15 september tot en met 15 december 1994) en in Lille, telkens op een zaterdagnamiddag (van 24 september tot en met 17 december 1994). Deze cursus wordt ingericht voor alwie weinig of niets weet over de natuur en zijn of haar inzicht op dat gebied wil vergroten. Zowel in de cursus van Turnhout als die in Lille staan een 5-tal natuurwandelingen op het programma.

De VMPA richt ook een cursus *Natuur- en milieu-educatie in kleuter- en lager onderwijs* in. Deze cursus wordt georganiseerd voor geïnteresseerde leerkrachten uit het kleuter- en lager onderwijs die meer aandacht willen besteden aan natuur- en milieu-educatie in de klas.

Deze cursus gaat door in Lier, telkens op een zaterdagvoormiddag, van 8 oktober tot en met 17 december 1994.

Voor een programmaproject per cursus kunt u steeds contact opnemen met het VMPA-secretariaat op het nummer 03/231 56 53 (vragen naar Bart Hoes).

Ook geadresseerde mailing beu?

Zet jezelf op de Robinson-lijst!

Naast de berg ongeadresseerde reclame ontvangt u wellicht ook met de regelmaat van de klok allerhande mailings. Er is geen ontkomen aan, tenzij u naar een onbewoond eiland verhuist of u zelf op de Robinson-lijst laat plaatsen.

In Vlaanderen zijn ongeveer 36 postorder- en mailingbedrijven aangesloten bij het Ondernemingsverbond voor Verkoop op Afstand (OVA). OVA creëerde een speciaal bestand voor mensen die geen reclame wensen: de Robinson-lijst.

U kan aan OVA vragen om geen reclame en promotieproducten meer te ont-

vangen. U krijgt dan de nodige documentatie en een intekendocument. De inschrijving geldt voor een periode van 5 jaar. Op basis hiervan wordt uw naam (en die van uw huisgenoten) op de driemaandelijks update van de Robinson-lijst geplaatst en doorgegeven aan alle leden van de postorder- en adresverwerkende bedrijven. Zij zijn dan verplicht om binnen de maand uw gegevens uit hun bestand te wissen. Deze Robinson-lijst is de enige in zijn soort in ons land. Meer dan 12.000 mensen maken er momenteel deel van uit.

Geadresseerde reclame beu? Slechts één adres: OVA, Louizalaan 300 B14, 1050 Brussel.

Jong geleerd is oud gedaan

De Stichting Leefmilieu/KB bekroont 68 „groene“ jongerenprojecten

De „eigenheid“ van onze waardevolle (semi-natuurlijke) landschappen en landschapselementen - met hun rijkdom en verscheidenheid aan planten- en diersoorten en levensgemeenschappen - kan maar behouden worden door een nabootsing van het vroegere, extensieve beheer. Dat is slechts mogelijk dankzij het „gezweg“ van een grote schare vrijwilligers.

Via haar jaarlijkse „Jeugdactie Natuurbeheer en Landschapszorg“ wil de Stichting Leefmilieu/Kredietbank juist dat vrijwilligerswerk moreel en financieel aanmoedigen. Bewust wordt gekozen voor „jongerenwerk“, want „jong geleerd is oud gedaan“.

In het kader van de Jeugdactie 1994, inmiddels aan zijn 23e editie toe, werden 72 - meestal kwalitatief hoogstaande - jongerenprojecten voorgesteld. Op advies van de jury van de Jeugdactie - bestaande uit de Dames A. Anselin en M. De Ridder en de heren M. Dujardin, J. Hublé, M. Van Miegroet en G. Van Steenberghe - kon de Stichting Leefmilieu uiteindelijk 68 (achtenzestig) daarvan bekronen, waarbij in totaal een bedrag van 1.200.000 F wordt verdeeld, per project schommelend tussen 5.000F en 30.000 F.

Het overgrote deel van de bekroonde projecten heeft betrekking op het, vaak hard, labeur in gekende en minder gekende natuurrreservaten en waardevolle natuurgebieden, verspreid over het

Vlaamse land. Er wordt gemaaid, gehooïd, gekapt, geplagd, (her)aangeplant, dijken aangelegd of hersteld, afplantingen geplaatst in functie van graasbeheer enz.

Een ander deel van de bekroonde projecten schenkt aandacht aan onze „ecologische infrastructuur“.

Waardevolle lineaire en puntvormige landschapselementen, die belangrijke functies vervullen voor onze fauna en flora, worden hersteld of krijgen een aangepast beheer.

Ook een aantal Wielewaalreservaten genieten van deze steun, zoals Bos t'Ename, Honegem, Liereman, Neerhelst, Panneweel, Rietbeemd, Saleghemkreek, Scheldeschorren (Notelaer en Branst), Schrieken, Sint-Maartensheide, Steenbeemden, Vallei van de Grote Nete (Heist), Winkelsbroek en Zuurbemke.

Weer andere projecten geven nieuwe levenskansen aan bedreigde, inheemse diersoorten: oude ijskelders worden ingericht als overwinteringsplaats voor vleermuizen, padden worden veilig over verkeersdrukte wegen geloodst, nestgelegenheden voor torenvalken worden gecreëerd...

Langs deze weg feliciteren de Stichting Leefmilieu, de Kredietbank en de juryleden welgemeend alle bekroonde jongerengroepen. Dankzij hun enthousiaste, belangeloze inzet wordt een stuk waardevol natuurpatrimonium veilig gesteld voor de toekomst en wordt de biodiversiteit in onze landschappen verhoogd. En voor de jongeren zelf werkt hun inspanning ongetwijfeld motiverend om met natuur en milieu omzichtig om te springen.

Voor meer informatie over de „Jeugdactie Natuurbeheer en Landschapszorg“ en over de bekroonde projecten voor het jaar 1994 kan men steeds terecht bij de Stichting Leefmilieu v.z.w., p/a Kredietbank, Kipdorp 11, 2000 Antwerpen, tel. 03/231 64 48, fax 03/232 63 98.

Symposium „Duurzame ontwikkeling“ 27 oktober 1994

Sinds de UNCED-conferentie in Rio de Janeiro in juni 1992 is de „Duurzame ontwikkeling“ een onvermijdelijk begrip in elk beleidsdocument rond milieu en ontwikkeling. Nochtans is „duurzame ontwikkeling“ nog in grote mate een vaag en abstract begrip.

Om een steentje bij te dragen aan de concretisering ervan, publiceerde de MiNa-Raad recent een advies over de toepassing van Agenda 21, het uitgebreide actieprogramma dat op de Rio-conferentie werd goedgekeurd, en een oriëntatie-nota waar dieper wordt ingegaan op het begrip „duurzame ontwikkeling“ als zodanig.

In opvolging van deze publikaties, organiseert de MiNa-Raad op 27 oktober 1994 een symposium waarbij dieper wordt ingegaan op de rol van een aantal overheidsinstellingen in het streven naar „duurzame ontwikkeling“. Meer concreet wordt aan NIS, VITO, IWT, ABOS en GIMV gevraagd in welke mate zij momenteel reeds rekening houden met dit concept, in welke mate zij dit verder plannen te doen en welke beperkingen dit streven mogelijk in de weg staan. Bij elk van deze instellin-

gen geeft een onafhankelijk deskundige een constructieve respons. Ten slotte wordt ook de overheid uitgenodigd een reactie te geven op de aangehaalde knelpunten.

Met dit symposium wil de MiNa-Raad een positieve dynamiek op gang brengen t.a.v. de verantwoordelijkheid van een aantal belangrijke overheidsinstellingen. Het is de hoop van de Raad dat ook voor hen „duurzame ontwikkeling“, zowel in theorie als in praktijk, steeds meer de rode draad in het beleid zal worden.

Het gedetailleerde programma kan aangevraagd worden op het MiNa-secretariaat, Sterrenkundelaan 30, 6e verdieping, 1030 Brussel, tel. 02/219 96 40.

Studiegroep Europese en Mediterane Orchideeën zaterdag 15 oktober 1994

Iedereen die op de een of andere manier bezig is met veldwerk/studie omtrent onze inheemse orchideeën, is van harte welkom op onze jaarlijkse bijeenkomst in Meise op 15.10.94. Op het programma staan diverse diavoor- drachten over Europese orchideeën en we maken samen het programma en beleid op voor 1995.

Wilt U een gedetailleerd programma, geef dan uw naam en adres op aan Raf Sienaert, Kapelleveldstraat 43 te 9420 Erpe Mere, tel. 053/83 42 60 of Walter Van den Bussche, Heihoekstraat 188 te 9100 Nieuwkerken-Waas, tel. 03/766 10 34.

BOEKBESPREKING

De ogen van de nacht: fascinerende nachtroofvogels

Wat weten wij eigenlijk over deze geheimzinnige roofvogels, buiten hun roep en de legenden die hen omringen? Op die vraag wil het jongste nummer van het WWF-tijdschrift Panda (nr. 57) een antwoord geven: het wil een tip oplichten van de sluier der geheimzinnigheid die deze slecht gekende vogels omhult. Zo zal de lezer ongetwijfeld geboeid raken door hun buitengewoon efficiënte jachttechnieken, en door de aanpassingen die hiervoor nodig waren.

De studie van de biologie van deze nachtelijke specialisten is echter verre van eenvoudig, zodat een speciaal hoofdstuk gewijd werd aan de verschillende onderzoeksmethoden, gaande van braakbalonderzoek tot infrarood-nestfotografie. Het nummer bevat tevens een bondige voorstelling onder fichevorm van de zeven soorten die in ons land voorkomen.

Maar zoals vele predatoren worden ook uilen bedreigd door talloze gevaren: prikkeldraad, elektrische kabels, de jacht, verzamelaars, het verkeer... problemen die in dit Panda-tijdschrift

uitgebreid aan bod komen. Toch wordt geëindigd met een positieve noot, want gelukkig bestaan er ook een aantal beschermingsmaatregelen.

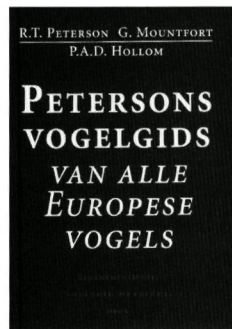
PANDA nr. 57 werd geïllustreerd met materiaal van de beste natuurfotografen, en kon rekenen op de talrijke raadgevingen van het Fonds voor de Instandhouding van Roofvogels (het FIR) en van professionele ornithologen.

Dit nummer, zoals de andere nummers in de PANDA-reeks, is tegen 60 F te verkrijgen in de Wielewaal-Centrale.

BOEKHANDEL

Nieuwe uitgaven

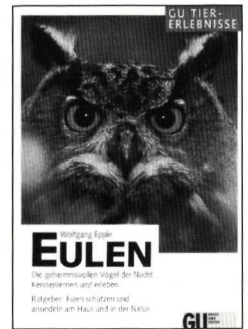
- PFEIFFER J.W.G., 1994, *Zaden & Vruchten*, Wet. Med. nr. 211. Utrecht, Kon. Ned. Natuurhist. Ver., 60 blz., 350 F
- GROSSE W.-R., 1994, *Der Laubfrosch*, NBB, nr. 615, Magdeburg, Westarp Wissenschaften, 211 blz., 1090 F
- DESMET J., 1994, *Moeder Natuur Naakt!* Leuven, Kritak, 272 blz., 698 F
- CURSON J., a.o. 1994, *New World Warblers*, London. Christopher Helm, 252 blz. 1.595 F
- ADLER W., OSWALD K., FISCHER R., 1994, *Exkursionsflora von Österreich*. Stuttgart, Ulmer Verlag, 1180 blz., 2095 F
- EPPEL W., 1994, *Eulen*. Gräfe & Unzer Verlag, 124 blz., 770 F
- JEPSON T., 1994, *Cantecleer Natuurreisgids Italië*. Schoten, Westland, 223 blz., 990 F
- GABRIELS J., J. STEVENS, P. VANSANDEN, 1994, *Broedvogelatlas van Limburg*. Hasselt, Likona, 366 blz., 1500 F
- WARD R., 1994, *A Birdwatchers Guide to the Gambia*. Huntingdon, Prion Ltd., 116 blz., 595 F
- WILLEMS R., 1994, *Milieu jaarboek 1993*. VUB Press, 311 blz., 595 F

1.190 F

1.500 F

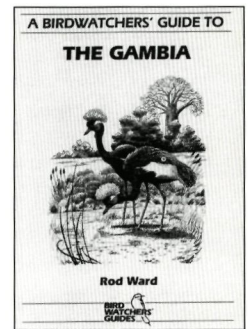
770 F

698 F

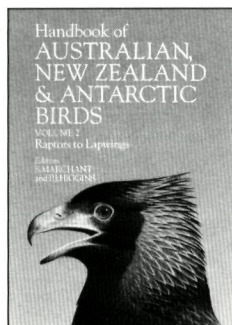
390 F

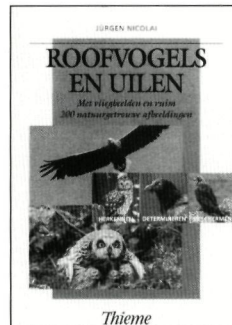
595 F

495 F

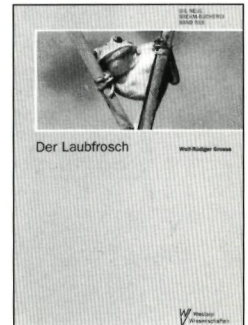
8.695 F

798 F

990 F

1.090 F

Aviel Verbruggen (red.), Leren om te keren. Milieu- en natuurrapport Vlaanderen. Leuven-Apeldoorn, Garant, 1994, 823 blz., geïllustreerd, 495 F.

Milieu en natuur gaat ons allen aan. We willen graag bijdragen tot een schoner milieu, maar hoe? Individueel kun je weinig bereiken. En ook groots opgezette acties hebben weinig zin als het doel niet duidelijk is. Milieuproblemen zijn diep geworteld in onze manier van wonen, werken, consumeren, reizen en ontspannen. Wij zijn daarom allemaal verantwoordelijk voor de versterking van natuurlijke evenwichten. De versterking heeft echter

al (te) veel grenzen overschreden. De noodzaak van verandering tekent zich scherp af. Vechten tegen symptomen moet plaats maken voor structurele aanpassingen bij de huishoudens, landbouw, industrie en verkeer, waar de problemen ontstaan. Absolute bescherming van de open ruimte, terugdraaien van de vervuiling van water, lucht en bodem, vermindering van het gebruik van energie, water en grondstoffen zijn nodig om de richting naar een duurzame ontwikkeling in te slaan.

De ommekeer naar duurzame ontwikkeling zal moeizaam verlopen. Voor deze ommekeer stelt het boek zinvolle doelstellingen en maatregelen voor. Zo kan het beleid komen tot een

evenwichtige verdeling van de taken met een rechtvaardige spreiding van de gemeenschappelijke verantwoordelijkheid.

Leren om te keren biedt voor het eerst een totaalbeeld van de omvang en de aard van de milieu- en natuurversterking in Vlaanderen. Het schetst de actuele toestand, wijst de veroorzakers van de problemen aan en stelt de maatregelen voor die kunnen/moeten worden genomen. Aan dit boek werkten meer dan 200 deskundigen mee. Een speciale tekstredactie zorgde voor een vlot leesbare studie. Dit laat ook de 'leek' toe zich een klaar beeld te vormen van de milieu- en natuurproblemen. Wie daar ook maar enigszins mee begon, is, moet dit boek bij de hand hebben.

Conservatordag

Stadhuis van Tongeren, 24 september 1994

Grootmeers, Kevie.

Foto: B. Odeur

Programma

- 09u30: Ontvangst + koffie
Welkomstwoordje
- 10u00: V. Vanden Bil: Vergunningen.
Bij het beheer van reservaten moeten we soms de meest uiteenlopende vergunningen aanvragen, denk maar aan de vergunning voor vegetatiewijziging, vergunningen i.v.m. het bosdecreet. Vivianne Vanden Bil geeft uitleg en ontwart voor ons het kluwen.
- 10u45: S. Tys: Wildbeheerseenheden in de praktijk.
Silvester Tys geeft een lezing over wildbeheerseenheden. Georges Alofs, een jager, geeft daarna een visie vanuit de jagerij. Dhr. Alofs heeft in de omgeving van Tongeren een beschermingsplan voor Patrijs lopen (d.m.v. biotoopverbetering). Zo horen we het ook eens vanuit de andere invalshoek.
- 11u35: G. Bogaert: Beheersovereenkomsten.
Beheersovereenkomsten tussen landbouwers en de overheid bieden belangrijke mogelijkheden voor natuurbehoud. Binnen de VLM werd de afgelopen maanden gewerkt aan de uitwerking van deze beheersovereenkomsten, die de toepassing zijn van de EG-richtlijn nr. 2078/92. Geert Bogaert zal ons daarnaast uitleg verschaffen over de relatie tussen de pachtwetgeving en het reservaatbeheer, waarrond de laatste tijd hier en daar problemen bestaan.
- 12u30: Lunch
- 14u00: Wandeling in de Kevie.

Deze studiedag is een must voor conservators. Ook geïnteresseerde bestuursleden zijn welkom. Deelname kost vijftig F, ter plaatse te betalen. In de prijs zijn een map met de teksten der referaten en een broodjesmaaltijd inbegrepen.

Vooraf inschrijven is noodzakelijk!